

ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

A STUDY OF BUDDHIST PROPAGATION OF THE FIRST UNIT

MEDITATION CENTRE OF KHON KAEN PROVINCE

พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติชูพา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๔

ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติชูพา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF BUDDHIST PROPAGATION OF THE FIRST UNIT
MEDITATION CENTRE OF KHON KAEN PROVINCE**

PHRAPRASERTSAK RATANAÑÃÒÒÒÒNO (TANTICHULA)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหาทวิ มหาปญฺโญ, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ

(พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร. ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์)

.....กรรมการ

(รศ.ดร.ประจิตร มหาหิง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร. ประธานกรรมการ

ดร. ประยูร แสงใส กรรมการ

ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

ผู้วิจัย : พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติชญา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูภาวนาโพธิคุณ พธ.บ.(ศาสนา),M.A., (Phil), M.A.,(Pol),
M.Phil., Ph.D. (Phil).

: ดร. ประยูร แสงใส ป.ช.๔, พ.ม., พธ.บ. (สังคมศึกษา),
M.A.in Ed, P.G.DIP IN JOURNALISM, Ph.D.(Ed.)

: ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ ป.ช.๗, พ.ม., พธ.บ.(ปรัชญา), M.A.
(Bud), พธ.ค. (พระพุทธศาสนา)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนากำหนดสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ๒) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดโพธิ์ บ้านโนนทันได้เริ่มมีพัฒนาการอบรมเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐาน สมัยพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) อดีตเจ้าอาวาส โดยเริ่มจัดอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานครั้งแรกขึ้นที่วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ท่านได้มีการพัฒนาบุคลากร และสถานที่ให้เกิดความเหมาะสมต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อมาพระครูภาวนาโพธิคุณเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้สืบสานงานต่อ ในการเผยแผ่ให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบการเผยแผ่ที่หลากหลาย ใช้หลักวิชาการ และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยปรับให้เข้ากับยุคสมัย ตามระดับของผู้เข้าร่วมอบรม เช่น เด็กเยาวชน นิสิต

นักศึกษา ข้าราชการ ประชาชน ตลอดจนชาวต่างชาติ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้วัดโพธิ์ บ้าน
โนนทันได้รับเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ในด้านบุคลากรมีความรู้
ความสามารถในการสอน ทั้งปริยัติและปฏิบัติ ซึ่งมีระเบียบขั้นตอนของการฝึกอบรมและ
หลักสูตรที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การจัดฐานเรียนรู้ ๔ ฐาน คือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ
ฐานศาสนพิธี ฐานธรรมศึกษา และ ฐานปฏิบัติธรรม ในด้านอาคารสถานที่และรูปแบบได้
ปรับให้เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและรองรับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรุก และ
เชิงรับ

ทัศนะของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคมที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนัก
ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ เห็นว่าการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม
มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอน มีรูปแบบการเผยแผ่ หลักสูตร และ
สถานที่เหมาะแก่การศึกษา เรียนรู้ การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

Thesis Title : A Study of Buddhist Propagation of the First Unit Meditation
Centre of Khon Kaen Province

Researcher : Phraprasertsak Ratanayano (Tuntichula)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakhrubhavanabodhikun B.A., M.A. (Phil.), M.A. (Pol. Sc.),
M.Phil., Ph.D. (Phil.)

: Dr. Prayoon Saengsai (Pali IV, B.A., M.A. (Ed.), P.G. Dip.
(Journalism), Ph.D.)

: Assist. Prof. Dr. Sowit Bamrungphak, Pali VII, B.A. (Phil.),
M.A. (Bud.), Ph.D. (Bud.)

Date of Graduation : February 28, 2012

Abstract

The thesis, “A Study of Buddhist Propagation of the First Unit Meditation Centre of Khon Kaen Province” was made systematically in three purposes: a study of development of the first unit meditation centre of Khon Kaen Province, a study of Buddhist propagation of the first unit meditation centre of Khon Kaen Province, and an analytical study of views on Buddhist propagation of the first unit meditation centre of Khon Kaen province. This study was a qualitative research that stressed on a documentary study and an interview with an analytical and descriptive research.

A result of this research study was found that the Buddhist propagation of Wat Pobannontan started developing with the propagation of the insight meditation in a time when Phrakhrubodhisarakhun (Prayong Upalawanno) held the position of an abbot. He started firstly instructing the insight meditation at Wat Pobannontan. He trained the insight meditation teachers and developed this temple proper to propagate Buddhism. Later, Phrakhrubhavanapodhikun, a present abbot developed it in high quality with many ways of

Buddhist propagation, the use of academic ideas, and the modern media. Ways of the Buddhist propagation were developed properly for the modern time and participants such as teenagers, students, the government's servants, people and foreigners. As a result, Wat Pobannontan was appointed as the first unit meditation centre of Khon Kaen Province.

The Buddhist propagation of the first unit meditation centre of Khon Kaen Province covered training all insight meditation teachers both in theories and practice. This training dealt with clear steps of training and practical courses such as the management of four knowledge bases—a base of Buddhist features, a base of religions ceremonies, a base of Dhamma-mixed songs, and a base of practicing meditation. All buildings and places were developed properly for practicing the insight meditation and holding the offensive-defensive Buddhist propagation until the temple was accepted and praised by many people.

Views of all people in the societies were that in this Buddhist propagation, many well-trained meditation teachers had a skill of teaching, good style, courses and places of propagation. Thus, it was a proper place to teach people about the insight mediation.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความมีเมตตาธรรมจากคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะพระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.ประยูร แสงใส และ ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ดูแลเอาใจใส่คอย ตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งเนื้อหาวิชาการและรูปแบบ ขอกราบขอบพระคุณ/เจริญพรเป็นอย่างยิ่งในความเมตตาของทุกๆ ท่าน

ขอกราบขอบพระคุณพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ) พระครูภาวนาโพธิคุณ,ดร. (สมชาย กนฺตสีโล) พระครูจิตรธรรมัชช (ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี) รวมทั้งพระอาจารย์ทุกรูปที่มีเมตตาจิตเสมอมา และขอเจริญพรทุกๆ ท่านที่สนับสนุนให้ความอุปถัมภ์ ในเรื่องทุนการศึกษา ตลอดถึงปัจจัย ๔ ในการเล่าเรียน ศึกษาจนสำเร็จผลในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ พ่อประวัตติ และแม่หวาน ดันติชญา ผู้ให้กำเนิด ที่ดูแลเอาใจใส่ส่งเสริม ให้สิ่งดีๆ และห่วงใยให้อภัยลูกๆ เสมอมา

ขอขอบคุณ/เจริญพรผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ตลอดถึงเจ้าหน้าที่บุคลากร ห้องสมุดวิทยาเขตขอนแก่น ซึ่งได้อำนวยความสะดวกดีในการค้นคว้าข้อมูล ตลอดถึงคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตขอนแก่น และพระภิกษุวัดโพธิ์โนนทันทุกๆ รูป ที่ได้เมตตาในการช่วยอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวัดโพธิ์ ให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติมให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขออนุโมทนาแก่เพื่อนสหธรรมผู้ร่วมศึกษา ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตทุกรูป

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ พระรัตนตรัย พระครูโพธิสารคุณ บิฑามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน และขออุทิศความดีทั้งปวงของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้แก่บูรพาจารย์ ตลอดถึงผู้เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา และผู้มีอุปการคุณทุกๆ ท่าน ตลอดถึงสรรพสัตว์ ขอท่านจงมีส่วนแห่งบุญกุศลนี้ด้วยกัน ทุกตน ทุกคน ทุกท่าน เทอญฯ

พระประเสริฐศักดิ์ รัตนญาโณ (ตันติชญา)

๑ กันยายน ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๖ วิธีการดำเนินงานวิจัย	๑๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	๑๖
๑.๘ กรอบแนวความคิดสำหรับการวิจัย	๑๗
บทที่ ๒ กำเนิดและพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑	๑๘
๒.๑ ความหมาย และความสำคัญ “สำนักปฏิบัติธรรม”	๑๘
๒.๒ พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล	๒๐
๒.๓ พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย	๒๔
๒.๔ กำเนิดและพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑	๒๖
บทที่ ๓ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑	๓๗
๓.๑ ความหมาย และความสำคัญ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๗
๓.๒ ปัจจัยองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๕

๓.๓ บุคลากร ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๔๑
๓.๔ หลักสูตรอบรม ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๔๕
๓.๕ อาคารสถานที่ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๕๑
๓.๖ รูปแบบ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๕๓
บทที่ ๔ วิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	
ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑	๕๕
๔.๑ ทัศนคติต่อบุคลากรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๕๕
๔.๒ ทัศนคติต่อหลักสูตรอบรมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๖๖
๔.๓ ทัศนคติต่ออาคารสถานที่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๗๓
๔.๔ ทัศนคติต่อรูปแบบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๘๑
๔.๕ สรุปวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑	๘๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๕
บรรณานุกรม	๙๖
ภาคผนวก	๑๐๖
ก. หนังสือขออนุญาตแจกแบบสัมภาษณ์ และแบบสัมภาษณ์	๑๐๖
ข. ภาพผู้ให้สัมภาษณ์	๑๑๓
ค. ปฏิทินโครงการอบรมปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี	๑๒๐
ง. รายการสื่อธรรมะ	๑๒๓
จ. ตารางเวลาปฏิบัติธรรม	๑๒๘
ฉ. ตารางออกอากาศสถานีวิทยุวัดโพธิ์บ้านโนนทัน	๑๓๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๔

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

คัมภีร์ที่ใช้ในการค้นคว้านำมาอ้างอิง สำหรับวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕, การอ้างอิง พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อ คัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓/๒๐. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๓ หน้าที่ ๒๐

ส่วนการอ้างอิงปกรณ์วิเสส จะใช้ระบุชื่อ คัมภีร์/หน้า เช่น วิสุทฺธิ/๕๒ หมายถึง คัมภีร์วิสุทฺธิมรรค หน้า ๕๒

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย) = วินัยปิฎก	จุฬาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ป.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
อ.จ.ต.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ตักนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ต.ก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ป.จ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ธ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ข.ป.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสศ

วิสุทฺธิ. (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ^๑ พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ให้สัตว์โลกทั้งหลาย เข้าใจในพระสัทธรรม สามารถดำเนินชีวิตของตนได้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นทาสของกิเลส สามารถสร้างเสริมบารมีสลัดตนออกจากทุกข์ กระทำตนให้แจ้งถึงพระนิพพาน พระองค์ได้ทรงดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการส่งพุทธสาวกออก เผยแผ่ไปทั่วทุกสารทิศ จนกระทั่งพระองค์ทรงมีพระชนม์ได้ ๘๐ พรรษา ก็ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน แต่ก่งลือแห่งธรรมที่พระพุทธองค์ทรงประกาศไว้ดีแล้ว ก็ยังคงหมุนไปอย่างไม่หยุดยั้ง กระบวนการในการเผยแผ่ยังเจริญรุ่งเรืองสืบเนื่องเรื่อยมา โดยอาศัยพระธรรมวินัยเป็นตัวแทนพระพุทธองค์ ในการทำสังคายนาในแต่ละครั้ง

ภายหลังสังคายนาครั้งที่ ๓^๒ พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้ทรงยังพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ทรงดำเนินงานส่งสมณทูตออกไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วโลก โดยแบ่งเป็น ๕ สาย โดยสายที่ ๘^๓ มีพระโสณเถระและพระอุตระเถระได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทยก็ได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่เคารพนับถือตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแบบอย่างในปกครองและการพัฒนาประเทศ เช่น สมัยกรุงสุโขทัยมีพ่อขุนรามคำแหง

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๑.

^๒ Mahavamsa, (MHV), Chapter V, the third council P 26 ; Dipavamsa, pp. 159 – 160; คู่มือใน สมันต์ปาสาทิกา, เล่มที่ ๑ ภาค ๑, หน้า ๑๑๘; คูรายละเอียดใน สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๓ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญา โณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๒.

และพระมหากษัตริย์ราชินี ได้เน้นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม อันเป็นบ่อเกิดของพระสงฆ์ ฝ่ายอริยวาสีที่ชัดเจนสืบต่อมา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น ได้ส่งเสริมให้มีการบรรพชา-อุปสมบท โดยมีพระอุบาลีพร้อมคณะได้เดินทางไปบวชให้แก่ชาวศรีลังกา การอุปสมบทแบบสยามวงศ์หรืออุบาลีวงศ์ จึงได้เกิดขึ้นในประเทศศรีลังกาเป็นครั้งแรก การปฏิบัติธรรมในประเทศไทยเป็นการปลูกฝังให้ราษฎร รักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์ พุทธวิธีในการดำเนินชีวิตส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มีความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวอ่อนน้อมถ่อมตน ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายเป็นกันเอง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ความเจริญด้านวัตถุยังมีน้อย สภาพครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ผู้คนยังไม่หลงโลกหลงวัตถุกันมากเหมือนยุคปัจจุบัน

สภาพสังคมปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นยุคโลกาภิวัตน์ มีการใช้เครื่องมือ ในการสื่อสารที่ทันสมัย ความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อสนองความสะดักสบาย ส่งผลให้มนุษย์เห็นแก่ตัวมากขึ้น หลงโลกมากขึ้น พระครูโพธิสารคุณอดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า “ท่านจะวิ่งตามโลกหรือ หรือท่านจะให้โลกวิ่งตามท่าน ถ้าท่านวิ่งหนีโลก โลกก็จะวิ่งตามท่าน หากท่านวิ่งไล่โลก โลกก็จะวิ่งหนีท่าน แล้วท่านจะทำอย่างไร”^๔ จากการเน้นวัตถุในการพัฒนามากจนเกินไป ทำให้สภาพจิตใจของมนุษย์เสื่อมถอยออกจากความดี เป็นเหตุให้ปัญหาสังคมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ประชาชนก็ห่างจากศีลธรรม ดังพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาจะวินาศ มนุษยชาติจะเลวร้ายกว่าสัตว์เดรัจฉาน มัวหลงเรื่องกินกามเกียติเกียตนิพพาน ล้วนคือด้านไม่เห็นยั้งบังคับใจ”^๕ เป็นการเตือนสติให้เราทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่ให้ประมาท

ปัญหาสังคมปัจจุบันได้กลายเป็นปัญหาสังคมโลก (Global Social Problems) ตามโลกยุคโลกาภิวัตน์ ประชากรแต่ละประเทศมีปัญหาสังคมนี้เช่นเดียวกัน เช่น ปัญหาความ

^๔ พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กันตสีโล,ดร.), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การกลับมาแห่งศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

ยากจนความขัดสน ซึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ผู้คนส่วนมากได้รับผลกระทบจากปัญหามากมาย เพราะความเห็นผิดเห็นความสุขที่แท้จริงได้มาจากวัตถุภายนอก ซึ่งทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง มีการแสดงออกโดยการเอาใจเอาเปรียบกัน เกิดการต่อสู้การทำลายซึ่งกันและกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความไม่สงบสุขจึงเกิดปัญหาตามมา ปัญหาในสังคมเริ่มจากคน ปัญหาคนเริ่มจากจิต เมื่อจิตมีความเห็นผิดแล้ว มนุษย์ก็ไร้ระเบียบวินัย ขาดจิตสำนึกที่ดี ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาความยากจน ปัญหาว่างงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว เป็นต้น

แนวทางการแก้ปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหาของสังคม พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้มากมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น “อริยมรรคมีองค์ ๘”^๖ สรุปลงใจความ คือ การศึกษา “ไตรสิกขา”^๗ ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ถือว่าเป็นหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ การพัฒนาสังคมต้องเริ่มที่คน การพัฒนาคนต้องเริ่มที่จิต โดยพิจารณาตรวจสอบจิตตนเองอยู่เสมอ การปฏิบัติธรรมเป็นวิธีการฝึกคนให้เจริญองงาม ให้เขาเข้าใจถึงสภาวะธรรมตามที่เป็นจริง จิตที่ได้รับการฝึกฝนอบรมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงดีแล้วย่อมจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความเจริญองงาม สามารถพัฒนาทางกาย วาจา และใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นทางไปสู่อิสรภาพและสันติสุขอย่างแท้จริง โดยการสำรวมใจให้มีสติ ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำ ความดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเข้าไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”^๘

พระพุทธเจ้าประกาศอุดมการณ์ และทรงให้กำลังใจ สร้างความศรัทธาแก่พุทธบริษัท ๔ ไว้ว่า “เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อประโยชน์

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^๘ บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒/๒๔.

เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^๕ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในปัจจุบันควรอย่างยิ่งที่พุทธบริษัท ๔ จะช่วยกันขับเคลื่อนกลไกพระธรรมจักรให้หมุนไปเพื่อในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่คุกคามชีวิตของมนุษย์โลกให้หมดสิ้นไป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมจึงมีส่วนอย่างยิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้ดีขึ้น และทำให้สังคมเกิดความสงบสุขได้ ในปี พ.ศ.๒๕๔๑ องค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์คือมหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ส่งเสริมให้มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวทางในการเผยแผ่ธรรมะในแนวปฏิบัติ จึงได้จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นทั่วประเทศ

วัดโพธิ์บ้านโนนทันได้รับการประกาศแต่งตั้ง ให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ จากองค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์คือมหาเถรสมาคมได้ร่วมกับหน่วยงานราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ก็มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดตารางปฏิทินการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจนตลอดทั้งปี นอกจากตารางกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดไว้แล้ว ยังมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษาทุกระดับ ได้เข้าร่วมกิจกรรมรับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลได้รับรางวัลเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างด้านการส่งเสริมสุขภาพดีเด่นระดับจังหวัด สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการชุมชนหลายรูปแบบ เช่น โครงการปฏิบัติธรรมให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา นักเรียนนักศึกษา ชาวพุทธทั่วไป รวมถึงชาวต่างชาติ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการทางการศึกษา เช่น การจัดตั้งสถานีวิจัยพระพุทธศาสนาวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อเผยแผ่ธรรมในแนวปฏิบัติธรรม และส่งเสริมด้านการศึกษาวิชาการของพระพุทธศาสนาแบบทางไกล เช่น แผนกนักธรรม – บาลี ธรรมศึกษา แพทย์แผนไทย เป็นต้น บริบทในสถานที่วัดสะอาด ร่มรื่น เป็นที่พักผ่อน มีศิลปกรรมรูปปั้นปริศนาธรรมปรัชญาอีสานรอบศาลา เป็นอุทยานการศึกษา มีพิพิธภัณฑ์วัตถุโบราณต่างๆ

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ภายในวัดมากมาย งานเขียนภาพปริศนาธรรมปฏิมากรรมรูปบาท ตลอดจนการจัดกิจกรรม ฝึกอบรมกัมมัฏฐานในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วัน พ่อและวันแม่แห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ การจัดกิจกรรมฝึกอบรมเดือนมกราคมของทุกปี การจัดกิจกรรมฝึกอบรมธรรมให้เยาวชน เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร โครงการบรรพชา-อุปสมบทภาคฤดูร้อน โครงการห้องเรียนธรรมสังฆของนักเรียนในเขตเทศบาลเมือง นครขอนแก่น เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนากำเนิดสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เน้นศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) สัมภาษณ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งขอบเขตใน การวิจัยออกเป็น ๒ ลักษณะ

๑.๓.๑ การวิจัยเอกสาร

ก. ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๒) ศึกษากรอบ ๔ ด้าน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ บุคลากร หลักสูตรอบรมการศึกษา อาคารสถานที่ และรูปแบบ

ข. ขอบเขตด้านเอกสาร

- ๑) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๕
- ๒) ศึกษาตำราเอกสารวิชาการด้านการจัดการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๓) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องของสำนักปฏิบัติธรรมสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๓.๒ การวิจัยภาคสนาม

ก. พื้นที่ศึกษาวิจัย

- สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ วัดโพธิ์บ้านโนนทัน

ข. กลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกด้วยวิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

- ๑) พระสงฆ์ในเขตพื้นที่ขอนแก่น ๑๐ รูป มีดังนี้
 - ๑.๑) เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ๑ รูป
 - ๑.๑) รองเจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป
 - ๑.๑) เจ้าคณะอำเภอ เมือง ๑ รูป
 - ๑.๑) รองเจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป
 - ๑.๑) เจ้าคณะตำบลในเมือง ๑ รูป
 - ๑.๑) พระเจ้าหน้าที่วัดโพธิ์หรือพระวิทยากรผู้เข้าฝึกอบรม ๕ รูป
- ๒) ผู้อำนวยการหรืออาจารย์สอนในเขตพื้นที่ขอนแก่น ๑ ท่าน
- ๓) ประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน ๑๐ คน
- ๔) กลุ่มนักศึกษาและเยาวชนที่เข้าร่วมรับการฝึกอบรม จำนวน ๑๐ คน

ค. เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ๑) แบบสัมภาษณ์ (คูภาคผนวก ก)
- ๒) การสัมภาษณ์

ง. การวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

- ๑) การเผยแพร่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาธรรมหลักสอนของพระพุทธเจ้าไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับทราบในรูปแบบต่างๆ
- ๒) กัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกหัดกายและใจให้เจริญด้วยศีล สมาธิ และปัญญา
- ๓) สมถกัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกทำจิตให้สงบ ตั้งมั่นในอารมณ์เดียว
- ๔) วิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกหัดจิต ให้เรื่องปัญญา เห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
- ๕) สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่ศึกษาเล่าเรียนฝึกหัดปฏิบัติตน และสอนผู้อื่น
- ๖) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หมายถึง สำนักที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ร่วมกับสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ
- ๗) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ หมายถึง วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- ๘) บุคลากร หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่เผยแพร่ในวัดโพธิ์บ้านโนนทัน
- ๙) หลักสูตรการอบรม หมายถึง ภาควิชาปฏิบัติ และภาคปฏิบัติ ในงานวิจัยครั้งนี้
- ๑๐) อาคารสถานที่ หมายถึง แหล่งที่ใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๑๑) รูปแบบการอบรม หมายถึง สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นไป

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๑) หนังสือ

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๑๑} ได้กล่าวถึง รูปแบบในการเผยแพร่แบบพระพุทธเจ้า ในการแสดงการตอบคำถาม ๔ วิธี ดังนี้ ๑) เอกังสพพยากรณ์ คือ ทรงชี้แจงแสดงไปแนวเดียว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทำดีได้รับผลคือความสุข ทำชั่วได้รับผลคือความทุกข์ ๒) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ ย้อนถามก่อนแล้วจึงตอบ ๓) วิภังชพยากรณ์ คือ การเอาเรื่องที่เขาถาม

^{๑๑} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), พุทธวิธีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แปดสิบเจ็ด, พ.ศ. ๒๕๔๕), หน้า ๘๑.

หรือต้องการแสดง มาจำแนกแยกออกให้ชัดเจน ๔) ฐปนิยพยากรณ์ คือ เรื่องไร้สาระไม่ควร
ตอบ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ ๑) อุปสันนภคา เป็นการนั่งสนทนากัน
๒) ธรรมภคา เป็นพระพุทธรูปสำริดต่างๆ ง่ายต่อการเข้าใจ ๓) โอวาท ทรงประทานโอวาทสั้น
ตามปกติ ทรงแสดงอุคมการณ์ หลักการหรือวิธีการ ๔) อนุสาสนี คือ เป็นคำสอนในลักษณะ
ซ้ำๆ ครั่งแล้วครั่งเล่า ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง ๕) ธรรมสาธกัจจา คือ การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นกันและกัน ๖) ธรรมเทศนา คือ การเทศน์หรือแสดงเป็นลักษณะการชี้บอก
เหตุผลในเรื่องนั้นๆ ข้อความส่วนมากค่อนข้างยาว

พระครูภวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล)^{๑๑} ได้กล่าวถึง ตำนานเมืองขอนแก่น
และวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ในสมัยท้าวเมืองแพนผู้สร้างเมืองขอนแก่น ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่าบ้าน
บึงบอน (ปัจจุบัน บึงแก่นนคร) วัดโพธิ์แห่งนี้หากนับตามหลักฐานที่ปรากฏปีที่สร้างวัด
(พ.ศ. ๒๓๗๕) มาจนถึงปัจจุบัน (๒๕๕๐) วัดโพธิ์มีอายุได้ ๑๗๕ ปี เมื่อท้าวเมืองแพนมาสร้าง
เมืองขอนแก่นที่ริมบึงแก่นนครแล้ว ท่านก็ได้ปฏิสังขรณ์วัดเก่าแก่แห่งนี้ขึ้นจนกลายเป็นวัดที่
สำคัญวัดหนึ่งในเมืองขอนแก่น และหนังสือเล่มนี้ก็ได้อธิบาย ไขปริศนาธรรมภาพจิตรกรรม
ศาลาโพธิสาร พร้อมตีความผญาภาษิตธรรมที่ประกอบภาพ เพื่อให้เกิดปัญญา

(๒) งานวิจัย

พระมหาอรุณ จิตฺตคฺคฺโต^{๑๒} ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธ
ธรรมของสวนโมกขพลาราม ผลของการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสวน
โมกขพลารามนั้นบุคลากรของสวนโมกข์มีจำนวนมาก เน้นความคิดเห็นของอาจารย์
พุทธทาส โดยเนื้อหาของท่านเน้นถึงแก่นแท้ของพระพุทธธรรมเป็นหลักโดยใช้หลักความรู้
ทุกส่วน มาประยุกต์ด้วยพุทธธรรม เช่น ธรรมิกสังคมนิยม การเมือง เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์
การศึกษา เป็นต้น ส่วนรูปแบบแบ่งได้ ๓ ประเภท คือ ๑) งานเขียน งานเขียนแบ่งย่อยลงไป
เป็น ๒ ประการ งานร้อยแก้วและงานร้อยกรอง ๒) งานแปล งานแปลนั้นท่านอาจารย์

^{๑๑} พระครูภวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), **ธรรมทายาท ชุดที่ ๗ ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่
โพธิ์**, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^{๑๒} พระมหาอรุณ จิตฺตคฺคฺโต, “ศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

พุทธทาสแปลมาจากภาษาบาลีและอังกฤษ ๓) งานปาฐกถา ท่านอาจารย์พุทธทาสเรียกงานนี้ว่า งานพูดแล้วเป็นหนังสือเนื่องเพราะหนังสือส่วนใหญ่ในชุดธรรมโฆษณ์เป็นงานถอดเทปจากการปาฐกถาธรรมะ สำนักสวนโมกขพลารามใช้สื่ออันหลากหลายเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างกว้างขวางทั้งภายในและต่างประเทศ กล่าวคือ ๑) สื่อทางศิลปะ เช่น ภาพวาด รูปปั้น ภาพหล่อและสถาปัตยกรรมในโรงมหรสพทางวิญญาณ เป็นต้น ๒) สื่อสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ เช่น หนังสือ เทปคาสเซ็ท ม้วนวีดิทัศน์ เป็นต้น ๓) สื่อสารมวลชน เช่น วารสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ๔) สื่อบุคคล เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) พระโรเบิร์ต สนติกโร เป็นต้น ๕) สื่อกิจกรรม เช่น กิจกรรมในงานวันล้ออายุ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น การเผยแผ่ธรรมะของหลวงปู่พุทธทาสและแนวทางสอนที่เน้นไปที่หัวใจของพุทธศาสนาโดยตรง คือ การเป็นอยู่ก็เน้นที่ความเป็นธรรมชาติมากที่สุด

พระมหาเจิมทอง ตนฺติปาโล^{๓๓} ได้ทำวิจัยเรื่อง **ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)** ผลของการศึกษาพบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของพระครูโพธิสารคุณ มีจุดเด่น ๖ ประการ คือ ๑) ความเป็นผู้หนักแน่นในหลักปฏิสันถาร ๒) ความชำนาญในการฝึกสมาธิเป็นเวลานาน ๓) ความเป็นผู้มีจิตที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม ๔) ความมีเมตตาธรรมที่ประเสริฐ ๕) ความเป็นผู้รู้วาระจิตของบุคคล และ ๖) รู้จักใช้กุศโลบายในการสั่งสอน หลักการและวิธีการสอนวิปัสสนา มีดังนี้ ๑) บุพกิจเบื้องต้น เช่น วิธีสมาทานพระกรรมฐาน การแผ่เมตตา ๒) วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือการเดินจงกรม นั่งสมาธิตามหลักสติปัฏฐานสี่ ๓) ศึกษาในประเด็นย่อยอื่นๆ เช่น การสอบถามอารมณ์

^{๓๓} พระมหาเจิมทอง ตนฺติปาโล, “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พระสมบัตร ฐิตญาโณ^{๑๔} (สุขประเสริฐ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบหลัก วิปัสสนากัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก กับแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ผลจากการศึกษาพบว่า กัมมัฏฐานในพระไตรปิฎกมีหลักการในการเจริญจิตภาวนามี ๒ แบบ คือ สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา สมถภาวนาคืออุบายทำให้จิตสงบจากกิเลส ส่วน วิปัสสนาภาวนาคืออุบายให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริงในสัมมาทิฐิ การเผยแผ่ พระพุทธเจ้าก็มีการเผยแผ่หลายรูปแบบ เช่น พุทธกิจที่พระพุทธองค์เผยแผ่เป็นประจำ คือ ๑) ปุพฺพเหตุ ปิณฺฑปาตณฺจ ในเวลาเช้าออกรับบิณฑบาต ๒) สายณฺเหตุ ฌมฺมเทศนํ เวลาเย็น ทรงแสดงธรรม ๓) ปโทเส ภิกขุโสภาทํ เวลาค่ำประทานโสภาแก่ภิกษุ ๔) อฑฺฒตรตฺเต เทวปญฺหนํ เทียงคินฺทฺรตตบปญฺหาเทวตา ๕) ปจฺจุสฺเสว คเต กาลे ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ จวนสว่างทรงตรวจสัตว์ที่สามารถบรรลุนิพพานแล้ว หลักการการปฏิบัติ หมายถึงการปฏิบัติทั้ง สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ได้นำ หลักการปฏิบัติทั้งที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือหลักมหาสติปัฏฐานสูตร และแนวทางของวัด มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในวิธีปฏิบัติ คือ ศึกษาเรื่องสติอยู่กับรูปนามเพื่อให้เห็นรูปนามตาม ความเป็นจริง ขั้นตอนเจริญวิปัสสนามีวิปัสสนาและสมถะควบคู่กันไปด้วยการกำหนดสติ ในอารมณ์ปัจจุบันในสติปัฏฐานสี่แนวทาง เป้าหมายเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ใน โลกหน้า ประโยชน์อย่างยิ่ง วัตถุประสงค์คือเห็นแจ้งตามความเป็นจริงทำคุณงามความดีเกิด ประโยชน์ฝ่ายคนและคนอื่น ผลที่ได้รับคือความสมบูรณ์แห่งศีล สมาธิ ปัญญา บรรลุนิพพาน อภิญญาปฏิบัติสัมภิตาญาณ ๔

พระมหามานพ วิมลเมธี^{๑๕} ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน : ศึกษากรณีชุมชนวัดเขาดิน อำเภอบางประกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา ผลของการศึกษาพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนวัดเขาดินอำเภอ

^{๑๔} พระสมบัตร ฐิตญาโณ (สุขประเสริฐ), “ศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานใน พระไตรปิฎกกับแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๕} พระมหามานพ วิมลเมธี, “การบริหารพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน : ศึกษากรณีชุมชนวัดเขาดิน อำเภอบางประกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๕).

บางประกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับการปรับปรุงรูปแบบการบริหาร และดำเนินการให้เกิดแนวทางการพัฒนาในลักษณะเป็นบูรณาการ ด้วยการประสานความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมมีการกระตุ้นด้วยกระบวนการบริหารจัดการที่ดี โดยยึดหลักการพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม-แผ่นดินทอง ๓ ประการ คือ พัฒนาจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น ทำให้การบริหารการพัฒนาชุมชนวัดเขาดินมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการในรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน พบว่าปัจจัยด้านสังคม ศาสนา อาชีพเศรษฐกิจ มีความสำคัญกับชุมชนวัดเขาดินมาก ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้คนในชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมมากที่สุด บทบาทของเจ้าอาวาสที่สำคัญคือ การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม อบรมพระสงฆ์ลูกวัดเพื่อให้มีจริยวัตรที่งดงามต่อผู้พบเห็นมากกว่าที่จะสร้างถาวรวัตถุที่ใหญ่โต การพัฒนาจิตจะเห็นได้ว่าวัดเป็นผู้นำของการพัฒนามาก วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ^{๑๖} ได้ทำวิจัยเรื่อง **ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภทฺทจาโร)** ผลของการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธาธิปติ ท่านได้เผยแผ่ผ่านบทบาทภาระงานกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ บทบาทการปกครอง บทบาทศาสนศึกษา บทบาทสาธารณูปการ บทบาทการศึกษา สงเคราะห์ บทบาทสาธารณสงเคราะห์ บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรม นอกจากนี้ท่านยังมีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ที่ดำเนินตามพุทธวิธี การสื่อสาร วิธีการเผยแผ่ของพระสาวก และมีการนำหลักการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา กล่าวหาญ เลื่อมใส เร้าใจอยากฟังอยากประพฤติปฏิบัติ ตาม รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ ๑ รูปแบบสื่อบุคคล ได้แก่ตัวท่านอันเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้ผู้อื่นได้รับสาร สารคือ พระธรรมเทศนา การบรรยาย การให้โอวาท รูปแบบดังกล่าวมีการนำเสนอ ๕ วิธี คือ ๑) นำเสนอโดยตรง ๒) นำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓) นำเสนอโดยยกตัวอย่าง ๔) เน้นเสนอโดยการเชื่อมโยงกับ

^{๑๖} พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ, “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภทฺทจาโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

สถานการณ์ ๕) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม คำกลอน เป็นต้น ๒ รูปแบบการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ ๓ รูปแบบ การสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การสร้างวัตถุมงคล. การเผยแพร่ในเชิงรุก ได้แก่โครงการเปิดพระอารามภาคกลางคืน โครงการเรายกวัดมาไว้ที่เขว่นๆ โครงการยกวัดไปไว้ในตลาด โครงการพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการเผยแพร่ ในต่างประเทศ ส่วนในเชิงรับ ได้แก่ โครงการอบรมพระนวกะตลอดปี การเผยแพร่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปี่ประสพผลสำเร็จอย่างสูง เพราะในความโดดเด่นในด้านการประพุดติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณค่าแก่สังคมเป็นอย่างยิ่ง

พระมหาสุริยัน จันทนาโม^{๑๓} ได้ทำวิจัยเรื่อง **บทบาทและผลงานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา** ผลของการศึกษาพบว่า หลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อหลักธรรม คือ การสนทนาธรรม (ธรรมสากัจฉา) ท่านจะสนทนากับผู้ฟัง ซึ่งเป็นการตั้งปัญหาให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ อยากสนทนาด้วย การแสดงธรรม (ธรรมบรรยาย) เป็นวิธีการให้ผู้ฟังมาร่วมกันมากมาย เช่น งานอบรมต่าง การตอบปัญหา ท่านจะเลือกวิธีการตอบให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้ถามได้รับความรู้อย่างถูกต้อง โดยท่านมีเทคนิคและวิธีการนำเสนอพุทธธรรมแก่สังคมดังนี้ ๑) การเผยแพร่พุทธธรรมด้วย การอุปมา ๒) การเผยแพร่พุทธธรรมด้วย อุทาหรณ์ ๓) การเผยแพร่พุทธธรรมด้วย พุทธสุภาษิต ๔) การเผยแพร่พุทธธรรมด้วย ภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอีสาน เทคนิคและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อุดมการณ์และบุคลิกภาพ ตลอดถึงเทคนิควิธีการต่างๆ เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ท่านประสบความสำเร็จในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แก่พุทธบริษัทในภาคอีสานเป็นอย่างมาก

^{๑๓} พระมหาสุริยัน จันทนาโม (จันทนาม), “บทบาทและผลงานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

พระปลัดสามารถ ทุมมธโร^{๑๘} ได้ทำวิจัยเรื่อง **ศึกษายทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)** ผลของการศึกษาพบว่า พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามมติเถรสมาคม คือ ๑) ด้านการปกครอง เช่น การจัดทำเอกสารงานทะเบียน การจัดประชุมพระภิกษุสามเณร การกวาดขันระเบียบวินัย การทำวัด การลงอุโบสถสังฆกรรม ๒) การศึกษา เช่น การจัดตั้งโรงเรียนสอนปริยัติธรรม การส่งเสริมการเรียนการสอนนักรธรรม และธรรมศึกษา ส่งเสริมการศึกษาโรงเรียนวัดไร่จิง ๓) การศึกษาสงเคราะห์ เช่น การแจกทุนการศึกษา การสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา การสร้างห้องสมุดประชาชน จัดพาหนะส่งพระภิกษุสามเณรเรียนหนังสือ ๔) การเผยแผ่ เช่น การรักษาอุโบสถศีล การแสดงธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาอุปสมบทหมู่ การจัดอบรมค่ายเยาวชน การจัดบวชชีพราหมณ์ การพิมพ์หนังสือธรรมะแจกจ่าย การจัดงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อ ๕) การสาธารณูปการ การก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด การสร้างสถานที่ราชการ เช่น โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา ท่าตลาด ไปรษณีย์ไร่จิง ป้อมตำรวจ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ เช่น ก่อสร้างโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ การให้หน่วยงานราชการใช้ในพื้นที่วัด การก่อตั้งมูลนิธิวัดไร่จิง การสร้างโรงกรองน้ำดื่ม นอกเหนือจากนั้นที่เด่นๆ คือ ด้านการอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุ อนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในวัด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเผยแผ่ท่านั้น ได้มีจุดมุ่งหมายหลักในการประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อให้มีความรู้ ๒) เพื่อมีธรรม ๓) เพื่อนำไปทำประโยชน์

พระมหาสนั่น อุดมเสฏฺฐโฐ^{๑๙} ได้ทำวิจัยเรื่อง **กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ** ผลของการศึกษาพบว่า พระธรรมทูตดำเนินงานโดยมติมหาเถรสมาคม ในประเทศไทยได้แบ่ง

^{๑๘} พระปลัดสามารถ ทุมมธโร, “ศึกษายทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์(ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๙} พระมหาสนั่น อุดมเสฏฺฐโฐ, “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

สายงานออกเป็น ๘ สาย พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๖ ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ และภาค ๑๑ ปัจจุบันมี พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) วัดโมลีโลกยาราม เป็นหัวหน้าสาย มีพระครูเทพสถิตคณาภิรักษ์ เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการของอำเภอ ฝ่ายปฏิบัติการ มี ๔ รูป แผนงานเผยแผ่แต่ละปีกำหนดการปฏิบัติงาน คือ เดือนมิถุนายนทุกปี ระยะเวลา ๑๕ วัน สถานที่ปฏิบัติการได้แก่ โรงเรียน วัด ศาลากลางบ้าน ประมาณ ๒๕ แห่ง เนื้อหาการเผยแผ่ที่ใช้อบรมบรรยายเป็นหลักศีลธรรม จริยธรรม เช่น เรื่องกตัญญู พระรัตนตรัย เป็นต้น รูปแบบการเผยแผ่ดำเนินตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม เป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก คือ นำธรรมเข้าหาคน วิธีการเผยแผ่เป็นการอบรมบรรยายมีทั้งใช้สื่อประกอบการบรรยาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล นักเรียนพอใจมากที่สุด ได้แก่การสอนให้นักเรียนรู้จักคิดรู้จักทำกล้าแสดงออก ส่วนรูปแบบการอบรมบรรยาย นักเรียนต้องการเล่นมากที่สุด

จากการศึกษาเอกสารและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจที่มีคุณค่ามหาศาล ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ผู้ให้การอบรม และผู้รับการ พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายพ้นทุกข์ จึงได้ทรงดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยวิธีการอันหลากหลาย โดยใช้อุปกรณ์ในการเผยแผ่ คือ ใช้สื่อในตนเอง และสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ เป็นเครื่องมือในการสอน ซึ่งมี ๔ รูปแบบ คือ แสดงธรรม ทรงทำอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ปราบกฏพระวรกายให้เลื่อมใส และแสดงสื่อตามธรรมชาติ ซึ่งการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาลถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ทําคนให้พ้นทุกข์ การเผยแผ่จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ กอปรกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ ได้ดำเนินงานเผยแผ่ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบงานวิจัย ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยเอกสาร และขั้นตอนการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ ดังนี้

๑.๖.๑ **ขั้นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้**

ก. ค้นคว้าหาข้อมูลดังนี้

- ๑) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๒) ตำราเอกสารวิชาการผลงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
- ๓) เอกสารที่เกี่ยวข้องสำนักงานปฏิบัติการธรรมสำนักปฏิบัติการธรรมประจำจังหวัด

ขอนแก่น แห่งที่ ๑

ข. วิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารข้อ ก ด้วยพรรณนา

๑.๗.๒ **ขั้นตอนการศึกษาวิจัย**

ก. ขั้นเตรียมเครื่องมือในการวิจัย

- ๑) สร้างแบบสัมภาษณ์
- ๒) เครื่องบันทึกเสียง
- ๓) กล้องถ่ายรูป

ข. ขั้นตอนวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

- สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องตามกลุ่มเป้าหมาย

ค. วิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์
- ๒) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ง. ขั้นเรียบเรียงข้อมูล

- ๑) เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์
- ๒) จัดระเบียบข้อมูลตามขั้นตอนก่อนหลังที่ได้มา
- ๓) รายงานผลการวิจัย
- ๔) สรุป เสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

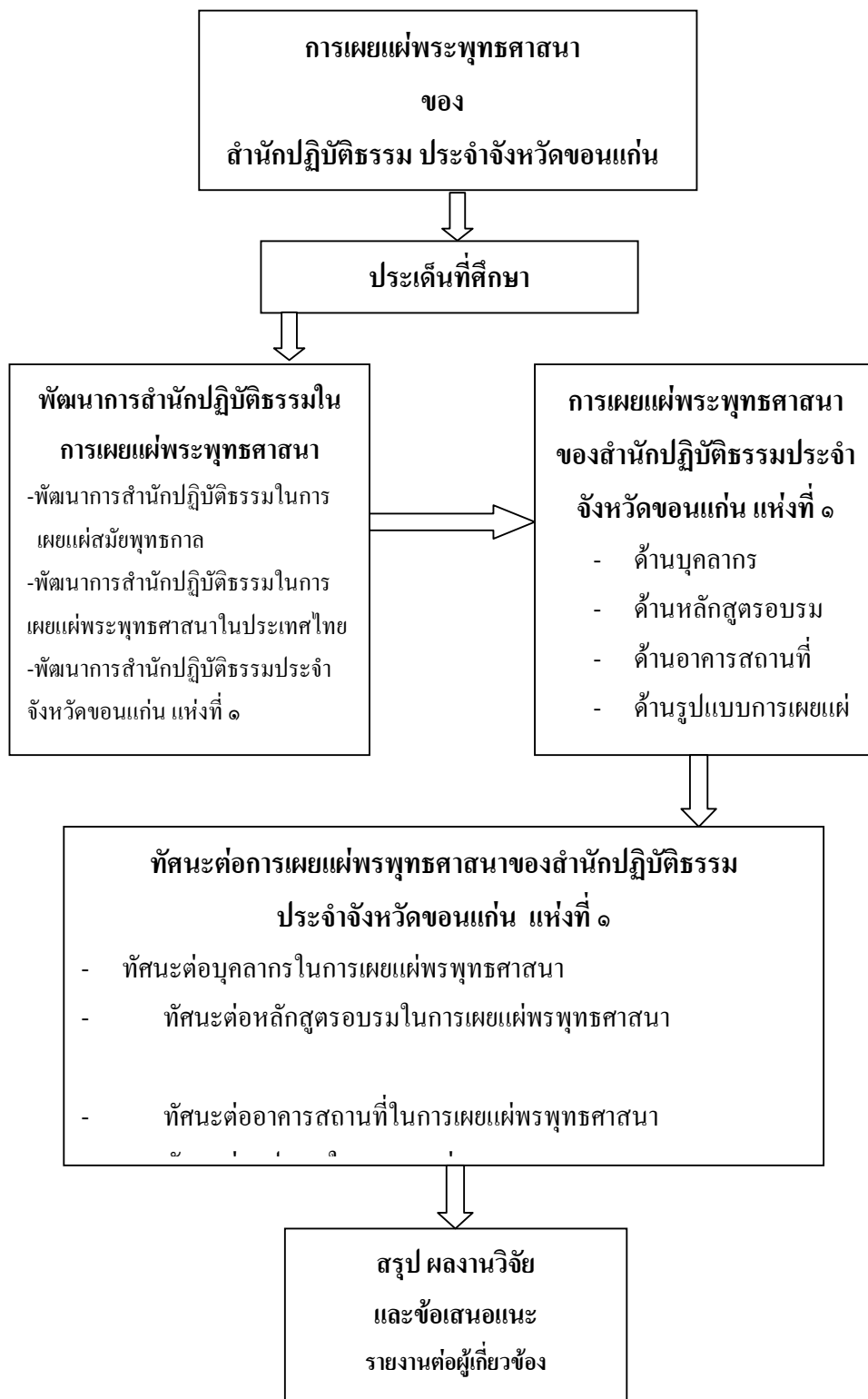
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ในการทำวิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ มีดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ได้ทราบกำเนิดและพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๗.๒ ได้ทราบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๗.๓ ได้ทราบองค์ความรู้ในทัศนะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

๑.๘ กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ ๒

กำเนิดและพัฒนากำหนดสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นภารกิจหลักของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งการเผยแผ่กระทำได้ดีสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น บุคคลากร สถานที่ หลักธรรม และรูปแบบการเผยแผ่ เป็นต้น ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึง กำเนิดและพัฒนากำหนดสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ดังนี้

๒.๑ ความหมาย และความสำคัญสำนักปฏิบัติธรรม

คำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” ในคัมภีร์พระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง แต่ก็มีคำเทียบเคียงได้ คือ “สำนักพระพุทธเจ้า”^๑ หรือ “สำนักป่าอิสิปตนมฤคทายวัน”^๒ สำนักปฏิบัติธรรมในสมัยพุทธกาลมีลักษณะร่วมรื้อนเป็นธรรมชาติ ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ภูเขาคิชฌกูฏ นารีนรมย์ โคตมนิโครชนารีนรมย์...มัททกัจฉิมฤคทายวันนารีนรมย์”^๓ ความรื้อนรมย์เป็นไปด้วยความสงบ มีเสนาสนะเจียบสังคค์ เหมาะแก่การฟังธรรมและบำเพ็ญจิตภาวนา

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) กล่าวไว้ว่า สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่บำเพ็ญให้เต็มที่ในข้อปฏิบัติต่างๆ อันย่นลงแล้ว เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการทาลายรากเหง้าแห่งความทุกข์ อันได้แก่ อวิชชาให้หมดไป^๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า สำนักปฏิบัติธรรม คือ สถานที่ฝึกหัดปฏิบัติตนและผู้อื่น โดยการนำเอาธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ได้มากที่สุด โดยการพิจารณาอย่างแยกกายในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการบริโศก การใช้สอย

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๒๐/๓๒๒.

^๒ พ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๗-๑๘/๗๒๐.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๐/๑๒๘.

^๔ ที.ส. (ไทย) ๘/๒๑๖/๗๓.

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), วิปัสสนาในอิริยาบถนอน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๖.

การซื้อหา หรือการครอบครอง โดยมุ่งให้เข้าใจพิจารณาเลือกเสพคุณค่าแท้ ที่เป็นประโยชน์ แก่ชีวิตอย่างแท้จริง เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น^๖

เมื่อก้าวโดยสรุป “สำนักปฏิบัติธรรม” หมายถึง เป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนฝึกหัด ปฏิบัติตนและสอนผู้อื่น ให้เจริญด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ ความพ้นทุกข์

ความสำคัญสำนักปฏิบัติธรรม

ชมพูทวีปเป็นดินที่มีอารยธรรมเก่าแก่ มีศาสนาหรือลัทธิต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย มีภาษาพูดที่หลากหลาย และเป็นแดนพุทธภูมิที่กำเนิดศาสนาเอกของโลก ซึ่งมีหลักธรรมคำสั่งสอนแตกต่างกับศาสนาอื่น คือไม่ได้สอนเรื่องพระเจ้า แต่กลับสอน เรื่อง กิเลส กรรม วิบาก ถึงความพ้นทุกข์ เป็นรูปแบบการสอนเรื่องง่ายๆ ไปสู่เรื่องที่ละเอียดขึ้นตามลำดับ สามารถพิสูจน์ได้ ความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมประกอบด้วย ๑) พระพุทธเจ้า ๒) พระธรรม ๓) พระสงฆ์ ๔) สถานที่ใช้ประกอบกิจการเจริญภาวนา และ ๕) ผู้เข้ามาใช้บริการ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรแก่การเจริญกัมมัฏฐานไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายอาศัยเสนาสนะที่สงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น ภิกษุนั้นอยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกัมมัฏฐาน”^๗ จากที่พระพุทธองค์ทรงได้ชี้สถานที่ควรแก่การเจริญกัมมัฏฐานแล้ว พระองค์ยังทรงให้แนวทางการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก... มีสติปราภฏอยู่เฉพาะหน้าว่า กายมีอยู่ก็เพียงเพื่ออาศัยเจริญญาณ เจริญสติเท่านั้น ไม่อาศัยค้นหา ติฎฐิอยู่ และ ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรๆ ในโลก ภิกษุทั้งหลายพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ อย่างนี้

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๓.

^๗ อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๘/๓๘๕.

แล^{๘๘} สำนักปฏิบัติธรรมนอกจากอาศัยพระรัตนตรัยเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ยังอาศัยเสนาสนะที่สงัดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๒ พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ทั้งด้านบุคลากรและด้านสถานที่ พระพุทธองค์ทรงพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้เกิดปัญญา โดยการแสดงพระธรรมจากง่ายไปหายาก อาทิเช่น ปฐมเทศนา คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ว่าด้วยอริยสัจ ๔ และมรรค ๘ มืองค์ ๘ เป็นหนทางบำเพ็ญจิตไปสู่ความดับทุกข์ด้วยปัญญา ส่วนพัฒนาการด้านสถานที่จากป่าธรรมชาติ สู่ความเป็นเสนาสนสถานมากขึ้น มี กุฎี วิหาร ซึ่งต่อมาก็ได้เรียกกันว่า อาราม บ้าง วัดบ้าง เช่น วัดเวฬุวัน วัดเชตวัน วัดอัมพวัน^{๘๙} เป็นต้น วัดเวฬุวัน ถือกันว่าเป็นวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งความร่มรื่น สำนักปฏิบัติธรรมในสมัยพุทธกาลเน้นความเรียบง่ายและเป็นธรรมชาติ มีลักษณะที่ได้มา ๓ ประการ คือ (๑) สถานที่ปฏิบัติธรรมตามธรรมชาติ (๒) สถานที่ของนักบวชต่างลัทธิที่เปลี่ยนแนวคิดได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา (๓) สถานที่ จากการได้รับมอบถวายเป็นของภิกษุสงฆ์ ที่เรียกกันในสมัยพุทธกาลว่า อาราม / สำนักพระพุทธเจ้า / วัด

สถานที่ปฏิบัติธรรมตามธรรมชาติ ยุคต้นพุทธกาลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นไปแบบเรียบง่าย โดยเบื้องต้นอาศัยเสนาสนะอันสงัดตามธรรมชาติ เช่น ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ถ้ำสุกรขาตา ป่ามหาวัน เป็นต้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งในสมัยพุทธกาลมีสถานที่ปฏิบัติธรรมตามธรรมชาติ ที่สำคัญๆ เช่น

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน^{๙๐} ตั้งอยู่ในเขตกรุงพาราณสี เป็นสถานที่แสดงธรรมแห่งแรกว่าด้วย ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร และอนัตตลักขณสูตร^{๙๑} เป็นผลทำให้ปัญจวัคคีย์ได้บรรลุเป็น

^{๘๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๔/๓๐๒ – ๓๐๔.

^{๘๙} วิ.จ. (ไทย) ๓/๔๔๐/๓๘๑.

^{๙๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๐/๑๓๘.

^{๙๑} วิ. ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

พระอรหันต์ และต่อมาพระพุทธองค์ทรงแสดงอนุปพิทกา^{๑๒} ซึ่งเป็นอุบายให้แก่สกุลบุตร และเพื่อนจำนวน ๕๔ คน ได้บรรลุธรรม ส่งผลทำให้พระอรหันต์ได้เกิดขึ้น ๖๑ รูป และทรงอนุญาตให้พระสาวกทั้ง ๖๐ รูป มีสิทธิ์บวชกุลบุตรได้โดยวิธีให้รับไตรสรณคมณ์^{๑๓} เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

เขาคิชฌกูฏ^{๑๔} ตั้งอยู่ในเขตกรุงราชคฤห์ เมืองมคธ ปัจจุบัน คือ จังหวัดน่าน ราชอาณาจักร เป็นภูเขาที่สำคัญมากแห่งหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้โปรดพุทธสาวก เช่น พระสารีบุตร ได้บรรลุพระอรหันต์ ณ ถ้ำสุกรขาตา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเขาคิชฌกูฏ พระพุทธองค์ทรงแสดงเวทนาปริคคหสูตร แก่หลานชายของท่าน ที่มีชื่อว่า ทีฆนขปริพาชก พระสารีบุตรส่งญาณไปตามพระสูตรนั้น จิตของท่านก็หลุดพ้นจากอาสวะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

ป่าอันธวัน^{๑๕} เป็นสถานที่พระราहुลได้บรรลุพระอรหันต์ พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความไม่เที่ยงของขันธห้า พระราहुลมีใจยินดีชื่นชมพระกายมิตของพระพุทธองค์ จิตของพระราहुลก็หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ยึดมั่นบรรลุพระอรหันต์

ป่าศาลวัน^{๑๖} คือ เป็นสถานที่กำเนิดปัจฉิมสาวกของพระศาสดา พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้แก่สุภัททปริพาชก ว่าด้วยมรรคมงคล ๘ และทรงตรัสอีกว่า “ภิกษุอยู่โดยชอบ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์”^{๑๗} สุภัททะก็เกิดดวงตาเห็นธรรมได้บรรพชาอุปสมบทบวชพระพุทธศาสนา และพระองค์ทรงตรัสปัจฉิมวาจาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”^{๑๘} พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สวนป่าสาละ

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕-๒๖/๓๑-๓๘.

^{๑๓} วิ. ม. (ไทย) ๔/๑๐๕ - ๑๐๖/๑๖๕ - ๑๖๘.

^{๑๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓ /๒๐๑-๒๐๖ /๒๓๕-๒๔๔.

^{๑๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๑๖/๔๗๐.

^{๑๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๑๕๕.

^{๑๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๔/๑๖๒.

^{๑๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๘/๑๖๖.

เมืองกุสินารา เป็นสถานที่สำคัญ ตามธรรมเนียมแห่งหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ส่วนสถานที่ของนักบวชต่างลัทธิที่เปลี่ยนแนวคิดได้หันมานับถือพุทธศาสนา เช่น อาศรมของชฎิลสามพี่น้อง ซึ่งเป็นลัทธิหนึ่งที่มีความยิ่งใหญ่ และมีบริวารนับถือมาก ด้วยพระปรีชาสามารถ ของพระพุทธเจ้าก็ปราบมิถิลาทมิฬของชฎิลสามพี่น้อง โดยทรงแสดงปาฏิหาริย์ปราบพญานาคในโรงบูชาไฟ^{๑๕} และทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อยู่ ๕ ครั้ง ชฎิลอรุเวลกัศปะได้ยอมรับว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ จากนั้นชฎิลทั้งสามพร้อมด้วยบริวารจำนวน ๑,๐๐๓ คน ก็ได้กราบทูลขอบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค จากนั้นก็ได้มีผู้เกิดศรัทธา ถวายสถานที่ต่างๆ ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งอยู่ในรูปแบบ อุทยาน / วัด / อาราม

เป็นสถานที่บุคคลมอบถวายให้แก่พระภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่อให้ภิกษุมิที่พำนักใช้ เป็นที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นที่ทำบุญ รักษาศีล ฟังธรรมะ เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ฯลฯ วัดหรืออาราม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น

วัดเวฬุวัน^{๑๖} ตั้งอยู่ในเขตกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงถวายอุทยานเวฬุวัน ได้ชื่อ เป็นวัดแรกของพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่สำคัญ ที่มีการประชุมพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันจาตุรงคสันนิบาต^{๑๗} เป็นวันที่มีพระอรหันต์มาประชุมกัน โดยไม่ได้นัดหมาย ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าทรงสถาปนา พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ เป็นคู่อัครสาวก ทำหน้าที่ช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วัดเชตวันวิหาร^{๑๘} ตั้งอยู่ในเขตเมืองสาวัตถี เป็นสถานที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายแก่ภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน คำว่า “วิหาร” คือ สถานที่ใช้บำเพ็ญประโยชน์ในการปฏิบัติธรรม แสดงธรรม ฟังธรรม พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาอนาถบิณฑิกคหบดี ด้วยกาลานี้

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๘/๔๘.

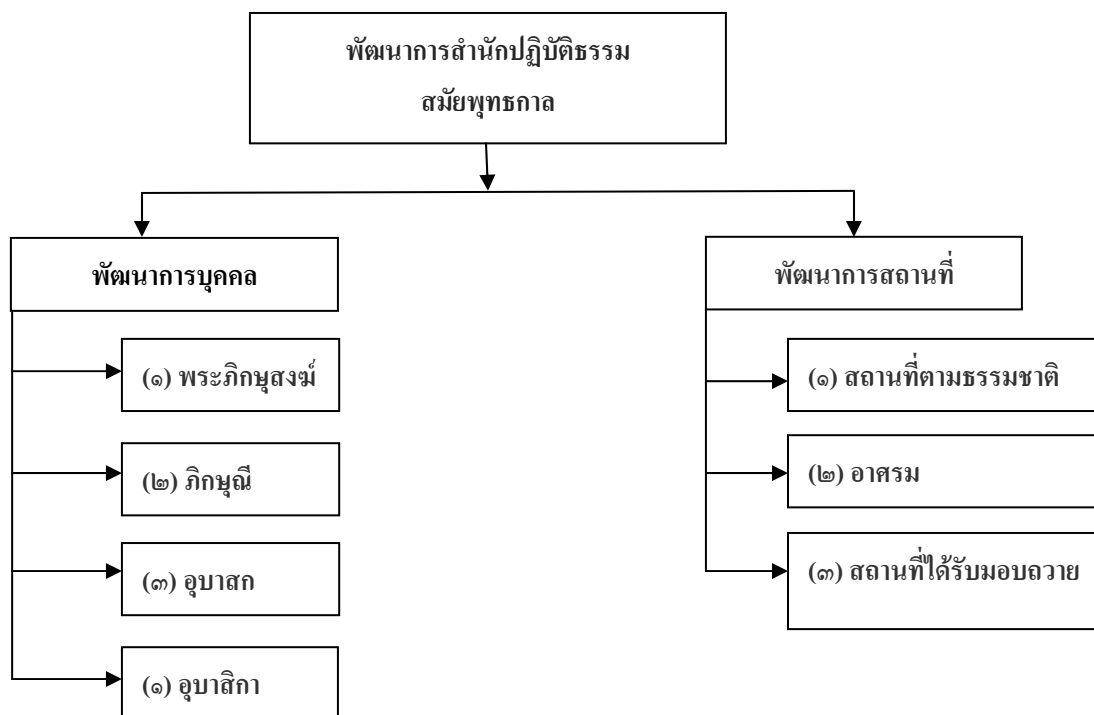
^{๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๗๑.

^{๑๗} สุริย์ มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, (กรุงเทพมหานคร : คอมพิวเตอร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๑๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๕/๑๒๕.

ว่า “วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุงและฝน...การถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อหลีกเร้น เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ ฯ”^{๒๓} วัดเชตวันจึงเป็นสถานที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นທີ່พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาจำพรรษานานที่สุด

แผนภูมิที่ ๒.๑ พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมสมัยพุทธกาล

เมื่อกล่าวโดยสรุป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล เป็นการพัฒนา ที่มีกรอบของการพัฒนา ๒ ประการ คือ

- ๑) การพัฒนาบุคคล มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ ความดับทุกข์
- ๒) การพัฒนาเสนาสนะที่อยู่อาศัยถาวรวัตถุ มีการทำสิ่งปลูกสร้างขึ้น เช่น วิหาร เจดีย์ กุฏิ และอาคารสถานที่ต่างๆ แต่ยังคงไว้ความเป็นธรรมชาติ เช่น วัดเวฬุวัน วัดนิโครธาราม และวัดเชตวัน เป็นต้น เพื่อให้ง่าย และสะดวกกับการใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๒๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๕/๑๓๐ - ๑๓๑.

สำนักปฏิบัติธรรมที่มีพัฒนาการ สามารถแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ ๑) เป็นป่าเขาลำเนาไพรตามธรรมชาติ ที่ใช้ในการฝึกหัดปฏิบัติธรรม ๒) เป็นอาศรมของต่างลัทธิ ซึ่งภายหลังได้หันมาใช้ประโยชน์ในพระพุทธศาสนา ๓) เป็นสถานที่ ได้รับการมอบถวาย เป็นของพระภิกษุสงฆ์ มีการพัฒนาสร้างถาวรวัตถุขึ้น มี กุฏิ วิหาร เรือนไม้ เป็นที่พักอาศัย แต่ยังคงไว้ซึ่งความสะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เพื่อศึกษาปฏิบัติธรรม ฟังเทศนาธรรม และเผยแผ่พระศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่า สมัยพุทธกาล วัดทุกวัดถือได้ว่าเป็นสำนักปฏิบัติธรรม

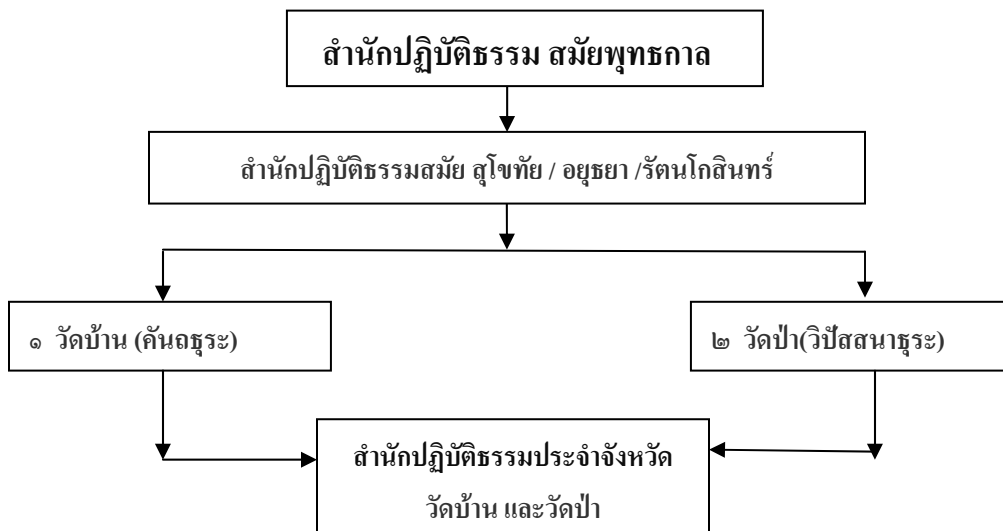
๒.๓ พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

ในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทย หลังจากพระองค์ทรงเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา เกิดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และทรงส่งเสริมขับเคลื่อนพระสังฆธรรมให้เผยแผ่ไปทั่วสารทิศ โดยการนิมนต์พระเถระที่มีความรู้ความสามารถ ได้ทำหน้าที่เผยแผ่ประกาศพระพุทธศาสนาออกไปทั่วโลก โดยมีการแบ่งเส้นทางหลักๆ ๕ สาย มีสายที่ ๘ มาเผยแผ่ยังสุวรรณภูมิ^{๒๔} เมื่อพระพุทธศาสนาได้มาตั้งมั่นในประเทศไทย รูปแบบของการสร้างวัดก็ยังคงเน้นความสงบร่มรื่นเป็นธรรมชาติ ในสมัยสุโขทัยสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้ให้ความสนใจมานับถือพระพุทธศาสนา การอุปถัมภ์ดูแลพระภิกษุสงฆ์ บำรุงวัดมากขึ้น ทำให้วัดมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชน ในสมัยอดีต วัด คือ โรงเรียน โรงพยาบาล ศูนย์ร่วมฝึกวิชาชีพ ฯลฯ ต่อมาวัดก็ได้ถูกแบ่งออกเป็น ๒ คณะใหญ่ คือ วัดป่า (อรัญญวาสีหรือฝ่ายซ้าย) และวัดบ้าน (คามวาสีหรือฝ่ายขวา) โดยมีหน้าที่ต่างกันออกไป คือ พระวัดบ้าน ทำหน้าที่สั่งสอนเผยแผ่ธรรมะ อบรม ให้ความรู้ด้านปริยัติธรรม ส่วนพระวัดป่า ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมในแนวปฏิบัติสมณะ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน^{๒๕}

^{๒๔} พระเทพคิลิก (ระแบบ จิตญาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๒.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๓-๑๕๖.

แผนภูมิที่ ๒.๒ พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยคณะมหาเถรสมาคม ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ออกระเบียบในการจัดตั้ง เพื่อให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมมีจำนวนมากขึ้น มีหลักสูตรการสอนไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้พระวัดบ้านหรือวัดป่าได้ทำหน้าที่สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ให้แก่เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้ และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓^{๒๖} โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

ปัจจุบัน (สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓) สำนักปฏิบัติธรรมหรือวัด ที่ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ แยกออกเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำภาคได้ ดังนี้ ภาคเหนือมี ๑๓๒ แห่ง ภาคกลางมี ๔๐๘ แห่ง ภาคใต้มี ๙๑ แห่ง ภาคตะวันออกมี ๕๕ แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ๔๓๘ แห่ง แยกตามนิกาย คือ มหานิกาย ๑,๐๑๔ แห่ง

^{๒๖} ฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓, หน้า ๑.

ธรรมยุต ๑๕๔ แห่ง รวมมีทั้งหมดมีที่ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ จำนวน ๑,๑๖๘ แห่ง^{๒๗}

เมื่อกล่าวโดยสรุป พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย สมัยสุโขทัย วัดได้ถูกจัดแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือ วัดป่า (อรัญญวาสี) และวัดบ้าน (คามวาสี) โดยมีหน้าที่ต่างกันออกไป คือ พระวัดบ้าน ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมเผยแผ่ธรรมะ ให้ความรู้ด้านปริยัติธรรม ส่วนพระวัดป่า ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมในแนวปฏิบัติกัมมัฏฐาน แต่ปัจจุบันสถานที่ปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรมากขึ้น และหลักสูตรการสอนในการปฏิบัติธรรมก็ไม่ตรงกันจากหลายๆ สำนัก ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ได้เล็งเห็นปัญหาดังกล่าว จึงออกระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อให้พระวัดบ้านหรือพระวัดป่าสามารถสอนได้ทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติ นำพาปฏิบัติธรรมและมีหลักสูตรการสอนไปทิศทางเดียวกันได้

๒.๔ กำเนิดและพัฒนากำหนดสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

วัดโพธิ์บ้านโนนทันตามหลักฐานที่ปรากฏปีสร้างวัด พ.ศ. ๒๓๗๕ ปัจจุบัน (๒๕๕๓) วัดโพธิ์บ้านโนนทันมีอายุได้ ๑๗๘ ปี เนื่องจากบริเวณที่ตั้งวัดมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่มากมาย จึงได้ตั้งชื่อวัดว่า “วัดโพธิ์” แต่เนื่องจากวัดโพธิ์ตั้งอยู่ที่บ้านโนนทัน คนทั่วไปจึงมักจะเรียกกันตามที่เข้าใจว่า วัดโพธิ์บ้านโนนทัน อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของบึงแก่นนคร เลขที่ ๑๗๑ ถนนโพธิสาร หมู่ ๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๒ งาน ๕๒.๗ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๓๐๑๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๑๓ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร วัดโพธิ์บ้านโนนทัน เป็นวัดที่เก่าแก่และมีความสำคัญอีกวัดหนึ่งในเมืองขอนแก่น เพราะเป็นวัดที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต เคยเป็นวัดที่จำพรรษาของ พระสังฆราชนิมพลี (สมณศักดิ์ที่เรียกของปราชญ์ชาวบ้าน) สมัยท้าวเมืองแพนผู้สร้างเมืองขอนแก่น ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่าบ้านบึงบอน (ปัจจุบัน คือ บึงแก่นนคร) เมื่อท้าวเมืองแพนได้มาสร้างเมืองขอนแก่นที่ริมบึงแก่นนคร

^{๒๗} : <http://www.onab.go.th/index.php> [๑ ส.ค. ๒๕๕๓].

พร้อมปฏิสังขรณ์วัดเก่าแก่แห่งนี้ขึ้น จนกลายเป็นวัดที่สำคัญวัดหนึ่งในเมืองขอนแก่น มีเจ้าอาวาสปกครองดูแลอย่างต่อเนื่องมาตามลำดับ ๗ รูป มีดังนี้ รูปที่ ๑) พระสังฆราชฉิมพลี ๒) พระอาจารย์ไต้ ๓) พระอาจารย์เป๊ะ ๔) พระอาจารย์หลอด ๕) พระอาจารย์กอง ๖) พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) พ.ศ. ๒๔๕๔ – ๒๕๔๕ ๗) พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล) พ.ศ. ๒๕๔๖ – ปัจจุบัน รูปแบบการเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้มีการพัฒนาอบรมประชาชนทั่วไปอย่างเป็นรูปแบบ ในสมัยพระครูโพธิสารคุณ ดังนี้

๒.๔.๑ พัฒนาการสมัยหลวงปู่พระครูโพธิสารคุณ

วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ได้มีการพัฒนาอบรมเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างชัดเจน ในสมัยพระครูโพธิสารคุณ ท่านมีนามฉายาว่า อุปถัมภ์ นามเดิมว่า ประยงค์ นามสกุล ไสยฮาดวงศ์ เกิดเมื่อ วันอาทิตย์ที่ ๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด ๓ บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลบ้านโศก อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ท่านได้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ตรงกับวันอังคารที่ ๑๔ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๐ ตรงกับวันแรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ปีชวด ๓ วัดสว่างโนนรัง ตำบลบ้านเรือ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น และได้ทำการอุปสมบท เมื่ออายุ ๒๐ ปี ตรงกับวันพุธที่ ๒๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะแม ๓ พัทธสีมา วัดตาลเรียง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พระครูโพธิสารคุณได้ออกธุดงค์เป็นเวลาสิบกว่าปี

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๗ พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) ท่านได้ไปศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดมหาธาตุ^{๒๘} กรุงเทพมหานคร โดยมี พระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นผู้อำนวยการ และพระเทพสิทธิมนีเป็นผู้ให้หลักวิชาการ แนะนำแนวทางเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นเวลา ๑ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๙๘ จากนั้นจึงได้นำหลักการปฏิบัติกลับมาเผยแผ่ที่จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ภิกษุสามเณรและข้าราชการ ประชาชนโดยทั่วไปได้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ พระราชสารธรรมมุนี (กัณหา ปภสฺสโร) เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ได้ทำหนังสือไปอาราธนาพระครูปลัดประยงค์ อุปถัมภ์ (พระครูโพธิสารคุณ) ซึ่งดำรงตำแหน่งพระฐานานุกรมของท่าน ให้มาช่วยเหลืองาน

^{๒๘} กลุยาโณ ภิกขุ , ทางพันโลก, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์นรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๖.

ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน และมอบงานวิปัสสนาธุระให้แก่พระครูปลัดประยงค์ อุปถัมภ์ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำจังหวัดขอนแก่น^{๒๕} ขณะเดียวกันพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร) ก็มีความเห็นชอบให้พระครูปลัดประยงค์ อุปถัมภ์ ได้มาอบรมฝึกวิปัสสนากรรมฐานแก่ชาวจังหวัดขอนแก่นโดยให้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในปีนั้น ท่านได้มาตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้นที่วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา วัดโพธิ์จึงเป็นสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน^{๒๖} ที่ได้ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ด้านการปฏิบัติกัมมัฏฐานติดต่อกันมิขาด และได้มีพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาได้สนใจในการปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานเป็นจำนวนมาก ในการสอนของพระครูโพธิสารคุณ มีพัฒนาการสอนดังนี้

๒.๔.๒ พัฒนาการสอนแบบสติปัฏฐาน ๔

พระครูโพธิสารคุณ ได้เน้นการบรรยายธรรมในรูปแบบอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย เข้าใจถึงวิปัสสนากัมมัฏฐานจริงๆ กัมมัฏฐาน คือ สมณะหุดหนึ่ง เป็นสมาธิที่ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่สงบ ส่วนวิปัสสนาเดินหน้า เป็นการมีสติแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา”^{๒๗} วิปัสสนากรรมฐาน คือ ญาณที่รู้ความเป็นจริงในสิ่งที่เกิดขึ้น แล้วไม่ยึดไม่ยินดี ในสิ่งที่ปรากฏการณ์ขึ้น อารมณ์ที่เกิดขึ้นมาจากภายนอกก็ไม่ต้องคิดข้องพัวพัน อันนี้ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน^{๒๘} เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ แนวทางการปฏิบัติธรรม มีขั้นตอนลำดับก่อนเข้ารับการ

^{๒๕} พระมหาเข้มทอง ดนฺติปาโล, “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๒๖} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๗ ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๒๗} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุด ๒, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๓.

อบรม ดังนี้ ๑) บุกกิจก่อนเข้าปฏิบัติกัมมัฏฐาน ๒) บุกกิจวันเข้าปฏิบัติกัมมัฏฐาน ๓) การลงมือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน แบบสติปัฏฐาน ๔^{๓๓} มีรายละเอียด มีดังนี้

๑) บุกกิจก่อนเข้าปฏิบัติกัมมัฏฐาน การเจริญกัมมัฏฐานไม่ว่าจะเป็น สมถกัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ก็ตามเบื้องต้นจะต้องตัดปณิโท ๑๐ ประการ^{๓๔} คือ เครื่องกังวลอันเป็น สิ่งทำให้จิตไม่สงบ ให้ตั้งตนอยู่ในศีล ถ้าพระภิกษุก็ให้ตั้งในปริสฺสุทฺธิศีล ๔^{๓๕} แสวงหาความเป็น “สัปปายะ” หมายถึง ความสะดวกสบายที่เหมาะสมแก่การเจริญกัมมัฏฐาน และการคบหากัลยาณมิตร หมายถึงอาจารย์ที่ดีสามารถแนะนำในการปฏิบัติได้จริง

๒) บุกกิจวันเข้าปฏิบัติกัมมัฏฐาน ในวันที่จะเข้าปฏิบัติธรรม ให้จัดดอกไม้ รูป เทียน เพื่อสักการะพระรัตนตรัย และอาจารย์ผู้ที่จะให้กัมมัฏฐาน ส่วนบุกกิจเบื้องต้น มีดังนี้^{๓๖}

(๑) จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย (๒) น้อมนมัสการองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (๓) ปฏิบัติในศีลวิสุทฺธิ ให้เป็นผู้บริสุทธิ์ควรแก่การปฏิบัติเบื้องต้น (๔) มอบอัฐภาพร่างกายถวาย แต่ครูอาจารย์ผู้สอนกัมมัฏฐาน (๕) ขอกัมมัฏฐานกับพระอาจารย์ (๖) เมื่อเข้าสู่ห้องกัมมัฏฐานตั้งจิตบูชาพระรัตนตรัย ตั้งสัจจะอธิษฐาน ว่า^{๓๗} เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้วให้แผ่เมตตาให้แก่ตัวเองและ

^{๓๓} พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลานฺโณ), *วิปัสสนาวิถี ทฤษฎีและปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕ - ๓๖.

^{๓๔} เครื่องกังวลอันเป็นสิ่งทำจิตไม่สงบ ๑๐ ประการ คือ (๑) เครื่องกังวลคือที่อยู่อาศัย (๒) ตระกูล (๓) ลาภสักการะ (๔) หมู่คณะ (๕) การงานที่ทำค้างอยู่ (๖) การเดินทาง (๗) ญาติ (๘) โรคภัยไข้เจ็บ (๙) การศึกษาเล่าเรียน (๑๐) การแสดงอิทธิฤทธิ์ต่างๆ, อ้างใน *วิสุทธิมรรค*, สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ประชาราชนิพนธ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๗.

^{๓๕} ปริสฺสุทฺธิศีล ๔ ได้แก่ (๑) ปาติโมกขสังวรศีล (๒) อินทริยสังวรศีล (๓) อาชีวาปริสฺสุทฺธิศีล (๔) ปัจจยสันนิสิตศีล, อ้างใน *วิสุทธิมรรค*, สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, หน้า ๕๒-๖๒.

^{๓๖} พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลานฺโณ), *วิปัสสนาวิถี ทฤษฎีและปฏิบัติ*, หน้า ๔๖.

^{๓๗} “ถ้าไม่บรรลุมผลตามที่ตนควรจะได้จะถึงเมื่อใด ด้วยกำลังแห่งความเพียร ด้วยความบากบั่นอย่างไม่ทอดทิ้ง ถึงแม้ว่าเลือดเนื้อจะเหือดแห้งไป เหลืออยู่แต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตาม เมื่อนั้นเราจะสละกำลังทุกส่วน เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ขออำนาจคุณพระรัตนตรัย...ด้วยสัจจะความจริงที่ตั้งไว้ จงมาเป็นพลวปัจจัย

ผู้อื่น (๗) เจริญพุทธคุณ ธรรมคุณ และ สังฆคุณ (๘) ผู้ที่เป็นอาจารย์สอน จะกล่าวให้โอวาท และ แนะนำหลักการปฏิบัติ ที่เรียกว่า “ให้กัมมัฏฐาน” ตามสมควรแก่เวลา ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องจดจำ และ พึงนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติต่อไป

๓) การลงมือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติปัฏฐาน ๔^{๓๘} จากนั้นให้ใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ แล้วภายในตัวของเราคือกำหนดรูปก่อน เพราะรูปปรากฏชัดเจนได้ง่าย โดยกำหนดในอิริยาบถ ๔ คือ เดิน ยืน นั่ง นอน “เมื่อเดิน ก็รู้ชัดว่าเราเดิน เมื่อยืน ก็รู้ชัดว่าเรายืน เมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่าเรานั่ง เมื่อนอน ก็รู้ชัดว่าเรานอน”^{๓๙} เฝ้าตามดูภายในกาย เป็นต้น อนึ่งการนั่งกำหนดครั้งหนึ่ง ๆ ท่านเรียกว่า บัลลังก์หนึ่ง และการปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน จะต้องกำหนดให้เดินจงกรม และนั่งสมาธิใช้เวลาเท่ากัน ส่วนหลักการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน^{๔๐} เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน^{๔๑} จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน เรามีสติรู้ “จิตในจิต”^{๔๒} ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เรามีสติรู้ “ธรรมในธรรม”^{๔๓} ถ้ามีนิมิตเกิดขึ้นก็ให้กำหนดนิมิตนั้น พร้อมบริกรรมคำว่าเห็นหนอๆๆ เมื่อนิมิตหายไปแล้ว ให้จิตมาสัมผัสที่หน้าท้องแล้วภาวนา “พอง-หนอ” “ยุบ-หนอ” ต่อไปใหม่^{๔๔} การปฏิบัติธรรมเพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน

พระครูโพธิสารคุณ ได้ให้หลักการปฏิบัติวิปัสสนาไว้ดังนี้ “รู้ละ รู้ละ อย่าติดบัญญัติ เอาปรมาตต์เป็นอารมณ์ แล้วจะพบ...สุญญตา ไม่หลงอดีต ไม่ติดอนาคต กำหนดปัจจุบัน อดีตไม่สำคัญ ปัจจุบันต้องมีสติ”^{๔๕} วิปัสสนากัมมัฏฐานจึงเป็นเรื่องปัญญาที่เข้าไปเห็นแจ้งตามความ

คุ้มครองป้องกันอันตรายทั้งปวง ให้การปฏิบัติเห็นธรรม รู้ธรรม ตามคำสั่งสอนของพระบรมพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เทอญ”, อังใน พระครูโพธิสารคุณ (ประชงค์ อุปลวณ โณ), วิปัสสนาวิถี ทฤษฎีและปฏิบัติ, หน้า ๔๘.

^{๓๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒/๓๐๑.

^{๓๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๕/๓๐๔.

^{๔๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๔/๓๐๒.

^{๔๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๘๐/๓๑๔.

^{๔๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๘๑/๓๑๕.

^{๔๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๘๔/๓๑๘.

^{๔๔} พระครูโพธิสารคุณ (ประชงค์ อุปลวณ โณ), วิปัสสนาวิถี ทฤษฎีและปฏิบัติ, หน้า ๖๕ – ๖๗.

^{๔๕} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล), ธรรมทายาท ชุด ๒, หน้า ๗๒.

เป็นจริงของสังขารคือ รูปและนามนั้น กล่าวโดยภูมิ ได้แก่ วิปัสสนาภูมิ ๖ กล่าวโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่ วิสุทธิ ๗ กล่าวโดยวิปัสสนาญาณ ได้แก่ โสฬสญาณ^{๔๖} การเผยแผ่สมัยพระครูโพธิสารคุณ ท่านจะเน้นวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นส่วนมาก

๒.๔.๓ พัฒนาปฏิบัติต่อความเชื่อดั้งเดิม

ท่านพระครูโพธิสารคุณได้ใช้วิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อปรับเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมของคนท้องถิ่น ที่ผิดไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และเวทมนต์ ความเชื่อเรื่องการสืบชะตา ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติบางประการของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมต่างๆ ท่านได้พยายามชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องผิดพลาด และไม่ชอบธรรม ท่านได้เสนอหลักการที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาขึ้นแทน เช่น

ปฏิบัติพิธีสืบชะตา ว่าเป็นทางที่ผิดเป็นการกระทำมกมาย หลงผิดเข้าไม่ถึงแก่นความดับทุกข์อย่างแท้จริง การเข้าพิธีสืบชะตาถือได้ว่าไม่เคารพพระธรรม ไม่เชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ว่าด้วย “อริยสัจ ๔” การทำพิธีสืบชะตาข่อมเข้าไม่ถึงความดับทุกข์ได้จริง พระครูโพธิสารคุณสอนและแนะนำให้เลิกปฏิบัติพิธีสืบชะตานั้นเสีย แล้วเสนอแนวทางถึงความพ้นทุกข์ โดยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เจริญเมตตาอยู่บ่อยๆ เจริญตามมรรคมืองค์ ๘ ว่าโดยย่อ คือ สิด สมภา ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่า การสืบชะตาเป็นเพียงความเชื่อตามพิธีกรรมเท่านั้น ซึ่งถือเป็นแค่เปลือกของพระพุทธศาสนา

ปฏิบัติประเพณีรักษาศีลที่วัด (นอนวัด) ในสมัยนั้นจะเห็นแม่ชีปะขาวไปรักษาศีล ๘ ที่วัด รับศีลเสร็จแล้วบางท่านก็จับกลุ่มคุยกัน บางท่านก็จับกลุ่มเคี้ยวหมาก บางคนก็ตั้งใจไปรับศีลคือนอน พระครูโพธิสารคุณได้เห็นปัญหาเหล่านี้เป็นการมารักษาศีลที่ไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร จึงได้ปฏิบัติประเพณีรักษาศีลใหม่ คือ จะต้องมีการปฏิบัติธรรม โดยการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน แบบสติปัญฐานสี่ เคน ยืน นั่ง ตามที่พระวิปัสสนากำหนดเวลาให้

^{๔๖} พระครูโพธิสารคุณ (ประสงค์ อุปลวณฺโณ), วิปัสสนาวิถิ ทฤษฎีและปฏิบัติ, หน้า ๘๒ - ๘๓.

ปฏิวัติการเล่นมหรสพ^{๔๗} เล่นการพนัน เสพสิ่งเสพติดภายในวัด ตั้งแต่พระครูโพธิสารคุณได้ดำเนินการสอนอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ก็ได้สั่งห้ามมิให้มีการจัดงานมหรสพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นหนังภาพยนตร์ ลิเก หมอลำ เล่นการพนัน เสพสิ่งเสพติด ไม่นอญญาติให้มีสิ่งเหล่านี้ภายในบริเวณวัดจากที่ปฏิวัติการเล่นมหรสพก็มีกระแสต่อต้านจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ถึงขนาดเดินกระบวนขับไล่ให้ออกจากวัด แต่ก็ด้วยบารมีของพระครูโพธิสารคุณได้ชี้แจง อบรมสั่งสอน ว่าด้วยเหตุและผล จนกระทั่งประชาชนทุกฝ่ายยอมรับ และการจัดงานมหรสพก็ได้เลิกจัดภายในวัดตั้งแต่นั้นมา

๒.๔.๔ พัฒนารูปคณากร อาคารสถานที่ และการส่งเสริมการศึกษา

พัฒนาการรูปคณากร ในสมัยพระครูโพธิสารคุณ ได้พัฒนา ภิภษ สามเณร โดยให้ เคารพ กติกา คือ ๑) พระธรรมวินัย ระเบียบ คำสั่งและคำสอนของพระพุทธเจ้า ๒) กฎกติกาของวัด เช่น ระเบียบ คำสั่งของวัด ๓) กติกาเฉพาะส่วน เช่น ระเบียบการเกี่ยวกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม เป็นต้น ระเบียบกฎกติกาต่างๆ จะไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ส่วนหลักธรรมสำหรับการครองตน ท่านให้ยึดหลักการประพฤติตนอยู่ในปาริสุทธิศีล ๔^{๔๘} ส่วนภิภษ สามเณรที่พึงประสงค์จะเข้าอยู่สังฆวัดจะต้องผ่านการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา ๑ เดือน ให้ดำเนินชีวิตด้วยการมีสติสัมปชัญญะทำในสิ่งที่ควรกระทำ เช่น ศึกษาศีล สมาธิ และปัญญา

พัฒนาการอาคารสถานที่ จากความเป็นธรรมชาติ ที่มีอยู่แล้วคือ ดันโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ แห่งความร่มรื่น สงบร่มเย็น พัฒนาจากเสนาสนะที่มีอยู่แล้ว คือ ศาลาไม้ และอุโบสถหลังเล็ก ที่ใช้ในพิธีสังฆกรรม แต่ประโยชน์ที่ใช้ไม่พอเพียงสำหรับผู้คนเข้ามาใช้บริการในการอบรมปฏิบัติธรรม พระครูโพธิสารคุณจึงได้จัดดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะให้มากและใหญ่ขึ้น เพื่อรองรับและใช้ประโยชน์แก่ผู้เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรม เสนาสนะที่ได้สร้างขึ้น คือ อุโบสถ ๒ ชั้น คอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาโพธิสาร ๗๒ ตัวอาคารมีลักษณะเป็นรูปตัวแอล คอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นที่ ๑ ใช้ประโยชน์ในการสวดมนต์ไหว้พระ เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน และชั้นที่ ๒ ใช้เป็น

^{๔๗} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล), **ธรรมทายาท ชุดที่ ๗**, หน้า ๓.

^{๔๘} **วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, หน้า ๕๒ – ๖๒.

สถานที่พักอาศัย และปฏิบัติธรรม ส่วนบริเวณรอบนอกของศาลา จะมี ประติมากรรมปูนปั้นเป็น ภาพปริศนาที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวชนบท^{๔๕} ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยดีกับ พระพุทธศาสนา ภาพวิถีชีวิตชาวบ้าน และสัตว์ป่านานาชนิด

การจัดการด้านการศึกษา จะให้ศึกษาทั้งภาคปริยัติ และปฏิบัติ พระครูโพธิสารคุณได้ เน้นให้พระภิกษุ สามเณร ศึกษาปริยัติธรรมแผนกนักธรรม-บาลี และปฏิบัติกัมมัฏฐานให้มาก ให้ ที่กำลังศึกษาปริยัติก็ไม่ให้ทิ้งการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ท่านก็จะส่งพระภิกษุไปปฏิบัติธรรมที่วัดป่าภู กระแต เป็นเวลา ๑ เดือน ในเดือนเมษายนของทุกปี ส่วนการศึกษาปริยัติธรรมแผนกสามัญ ได้สนับสนุนให้เรียนถึงระดับอุดมศึกษา มหาบัณฑิต ตลอดถึงคุณวุฒิปบัณฑิต หลวงปู่โพธิสารคุณ เปิดโลกกว้างในด้านการศึกษาให้แก่พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่

๒.๔.๕ พัฒนาการสมัยพระครูภาวนาโพธิคุณ

พัฒนาการด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ จัดระเบียบ การบริหารวัด ในด้านต่างๆ เช่น การบริหารจัดการบุคลากร สถานที่ การศึกษา และการเผยแผ่ เพื่อที่จะประกาศเผยแผ่ พระพุทธศาสนาทั่วโลก และยาวนานต่อไป

๑) การจัดการบุคลากร ได้ดำเนินต่อจากพระครูโพธิสารคุณ คือ จัดระบบบุคลากรให้มีบทบาทหน้าที่ ในการทำงานชัดเจนขึ้น และทำตามหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมายให้เต็มที่ มีการจัดประชุมอยู่เนืองนิตย์ มีการวางแผน แบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบให้แก่พระภิกษุ สามเณรไว้อย่างชัดเจน และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวัด ดังปรากฏในคำสั่งแต่ละวาระ ดังนี้ คณะกรรมการอำนวยการคณะกรรมการฝ่ายปกครอง คณะกรรมการกองงานเลขานุการ คณะกรรมการฝ่ายบูรณปฏิสังขรณ์/ซ่อมบำรุงเสนาสนะ คณะกรรมการฝ่ายวัสดุครุภัณฑ์/เครื่องสังฆภัณฑ์ คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ คณะกรรมการฝ่ายการศึกษา มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความหลากหลายในการทำงานมากขึ้น

^{๔๕} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖ ๒๕๒๖ปริศนาภาพศาลาโพธิสาร ๗๒, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

๒) การจัดการสถานที่หรือพัฒนาการสาธารณูปโภค คือ เน้นความสะอาด สว่าง สงบ สะดวก สบาย มีความเป็นธรรมชาติ มีการจัดระบบปลูกฝังสิ่งก่อสร้าง เป็นสัดส่วน เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจัดระบบ แต่ละพื้นที่ ให้ใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่ให้มากขึ้น เช่น ศาลาโพธิสาร ๗๒ ก็ได้สร้างเพิ่มเติมในชั้นที่ ๓ ต่อเติมจากเดิม ให้ใช้ประโยชน์เป็นที่พักของผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม มีห้องน้ำให้บริการแยกเป็นสัดส่วนชายหญิง และมีห้องประชุมสัมมนา ส่วนลานธรรมลานโพธิ์ ก็มีการพัฒนาก่อสร้างจัดตกแต่งให้มีต้นไม้ปกคลุมให้ร่มรื่น และการศึกษาการจัดการด้านการศึกษา เน้นให้ภิกษุ-สามเณร ได้ศึกษา พระธรรมวินัย ทั้งปริยัติธรรมแผนกนักธรรม-บาลี และปริยัติธรรมแผนกสามัญ พร้อมทั้งปฏิบัติกัมมัฏฐานไปด้วย ด้านการปฏิบัติ เดือนเมษายนของทุกปี

๓) การจัดการด้านการศึกษา ได้สืบสานต่อจาก เน้นให้ภิกษุ-สามเณร ได้ศึกษา พระธรรมวินัย ทั้งปริยัติธรรมแผนกนักธรรม-บาลี และปริยัติธรรมแผนกสามัญ พร้อมทั้งปฏิบัติกัมมัฏฐานไปด้วย เป็นการสืบสานงานต่อจากพระครูโพธิสารคุณ ส่วนการปฏิบัติก็ยังคงรักษาประเพณีของเดิม คือ เดือนเมษายนของทุกปี ท่านก็จะส่งพระภิกษุไปปฏิบัติธรรมที่วัดป่าภูกระแตเป็นเวลา ๑ เดือน ด้าน สนับสนุนการศึกษาโดยการถวายทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณรทุกรูป ที่จำพรรษาในวัดโพธิ์บ้านโนนทัน

๔) การจัดการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ส่งเสริมกิจกรรมในการเผยแผ่ ได้พัฒนาต่อจากพระครูโพธิสารคุณ มีแผนงานปฏิบัติธรรมที่ชัดเจน ทำเป็นเอกสารปฏิทินธรรม ปฏิทินปฏิบัติธรรม การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ เป็นการสืบสานงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ขยายวงกว้างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น จัดทำซีดีธรรมะ จัดพิมพ์หนังสือธรรมทายาท จัดทำหนังสือธรรมะต่างๆ แจกจ่ายให้แก่ญาติธรรมที่เข้ามาศึกษาคุณงามหรือผู้มาร่วมปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในโครงการต่างๆ เป็นต้น ในการวางแผนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

๒.๔.๖ การจัดวางแผนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้จัดเป็นระบบมากขึ้น โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล,ดร.) เป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน สืบต่อจาก

พระครูโพธิสารคุณ ท่านมีวิธีการวางแผน มีการจัดองค์กร มีการปฏิบัติการและควบคุมอย่างเป็นระบบ มีกรอบเป้าหมายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์บ้านโนนทัน^{๕๐} มีดังนี้

๑) **วิสัยทัศน์ (Vision)** ทำวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธแบบองค์รวม คือ พัฒนากาย จิต สังคม และสติปัญญา ตามหลักไตรสิกขา ๓ ภาวนา ๔ และสติปัญญา โดยเน้นหลัก ๕ ศ. คือ สะอาด สว่าง สงบ สะดวก สบาย

ภายิต สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสย “ สิ่งหลายไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ”

ปรัชญา สะอาด สว่าง สงบ สะดวก สบาย

ปณิธาน ศูนย์กลางการศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๒) **พันธกิจ / ประโยคภารกิจ (Mission Statement)** สำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์มีประโยคภารกิจ คือ “สานงานเก่า ก่องานใหม่” การดำรงไว้ซึ่งพระสัทธรรมให้สถิตตั้งมั่นทุกที่ทุกสถาน จะพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เต็มความสามารถและบรรลุถึงจุดมุ่งหมายจิตสูงสุด คือ คนถึงธรรม (นิพพาน) โดยทำงานเพื่องานพันธกิจหลัก มี ๕ ประการ คือ

(๑) ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา

(๒) ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

(๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์

(๔) ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

(๕) ด้านสาธารณูปการ

๓) **เป้าหมาย (Goal)** สำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์บ้านโนนทัน มีเป้าหมาย คือ พัฒนาตน พัฒนาคน พัฒนางาน สร้างบุคลากรภายในวัดมีความพร้อม มีความสามารถ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างชัดเจน

^{๕๐} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล, ดร.), “วิสัยทัศน์การดำเนินงานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน”, จุลสารไตรัมโพธิสารคุณ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม ๒๕๕๔) : ๔.

๔) วัตถุประสงค์ (Objective)

- ๑) เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย
- ๒) เพื่อเป็นแหล่งรวมใจของชุมชน เป็นแหล่งให้ปัญญาของชุมชนทุกระดับในการศึกษาพระสัจธรรมคำสั่งสอนพระพุทธเจ้าและวัฒนธรรมประเพณีวิถีพุทธ
- ๓) เพื่อให้ผู้คนที่ทั้งหลายได้รู้ (knowledge) และเกิดความเข้าใจ (attitude) ถูกต้องตามพระสัจธรรม สามารถนำไปปฏิบัติ (practice) ได้จริง ในการดำเนินชีวิตตามฐานะของตน

๕) นโยบาย (Policy) พัฒนาองค์กรและขยายองค์กร/สาขาให้มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาคนให้ถึงธรรม พัฒนาสถานให้มีความพร้อมใช้งาน ดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมเชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสนองคุณพระรัตนตรัย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เมื่อกล่าวโดยสรุป วัดโพธิ์บ้านโนนทันตามหลักฐานที่ปรากฏ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เป็นวัดที่เก่าแก่และมีความสำคัญอีกวัดหนึ่งในเมืองขอนแก่น มีการพัฒนาอบรมเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างชัดเจนในสมัยพระครูโพธิสารคุณ ท่านได้ไปศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร จากนั้นได้เดินทางกลับมาจังหวัดขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ พระราชสารธรรมมุนี (กัณหา ปภสฺสโร) เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ได้ทำหนังสือให้มาช่วยเหลืองานด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน และมอบงานวิปัสสนาธุระให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำจังหวัดขอนแก่นในปีเดียวกันนั้น พระครูโพธิสารคุณได้มาตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้น ที่วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ได้ดำเนินการพัฒนาบุคลากร สถานที่ และให้อบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ พระครูภาวนาโพธิคุณก็ได้สืบสานงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมา ส่วนรายละเอียดในการเผยแผ่จะกล่าวในบทต่อไป

บทที่ ๓

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ วัดโพธิ์โนนทันได้ถูกคัดเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แห่งที่ ๑ ได้มีดำเนินงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เป็นสถานที่ศึกษาปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน มีการกำหนดกิจกรรมจะดำเนินถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ กิจกรรมบุญประเพณี และโครงการปฏิบัติธรรม โดยอาศัย บุคคล สถานที่ รูปแบบและหลักสูตรการอบรม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ในบทนี้จะพูดถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ โดยมีขอบเขตศึกษาดังนี้

- ๓.๑ ความหมาย และความสำคัญ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓.๒ ปัจจัยองค์ประกอบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓.๓ บุคลากรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓.๔ หลักสูตรอบรมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓.๕ อาคารสถานที่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓.๖ รูปแบบการเผยแพร่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๓.๑ ความหมาย และความสำคัญ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา

“การเผยแพร่” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้กล่าวไว้ว่า “การเผยแพร่” หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยายกว้างขวางออกไป”

คำว่า เผยแผ่ และเผยแผร์ มีความหมายต่างกัน คือ “การเผยแผ่” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเปิดเผยของดี ที่คนยังไม่ได้รู้ ยังไม่ได้เห็น ให้ได้รู้ให้ได้เห็นทั่ว

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๖), หน้า ๔๗๘.

กัน ส่วนคำว่า “เผยแพร่” หมายถึง การขยาย หรือกระจายออกไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด^๒ การเผยแพร่เป็นการสื่อสารให้กับคนที่ไม่รู้ได้รู้ คนที่ยังไม่เห็นได้เห็น

ชาร์ลส์ อี ออสกูด ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ส่งสารที่มีอิทธิพลต่ออีกฝ่ายหนึ่งให้เข้าใจตรงกัน^๓ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Communication หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้อื่นหรือแก่สิ่งที่มีชีวิต ด้วยสัญญาณ เช่น การพูด กิริยาท่าทางหรือสัญญาณวิทยุ เป็นต้น

เมื่อกล่าวโดยสรุป การเผยแพร่ หมายถึง การนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับทราบในรูปแบบต่างๆ ให้เข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกคนกลุ่มหนึ่ง จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

ส่วนความสำคัญของการเผยแพร่

พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระสัทธรรมออกไปสู่สังคม ด้วยวิธีการต่างๆ โดยยึดหลักมหาเมตตา^๔ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงให้อุคมคคิของนักเผยแผ่ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^๕ พระองค์ทรงดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อย่างมีระบบ มีขั้นตอน มีการวางแผน มีการจัดองค์กร มีการนำหรือการจัดการบุคลากร และมีการดูแลควบคุมบุคลากรหรือพุทธสาวก การบวชในพระพุทธศาสนาตระหนักชัดว่า “พรหมจรรย์ (การบวช) ไม่ได้มีไว้สำหรับ

^๒ วิศิษฐ์ พงศ์พัฒนจิต, **คู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑.

^๓ พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแพร่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภทฺทจโร)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑.

^๔ อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑-๒๐๔.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

แสวงหาลาภสักการะ และคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อ ศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติ หรือความหลุดพ้นแห่งจิต”^๖ เป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ การเดินทางไปสู่ความดับทุกข์ ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีสติสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข คือ ผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุขกับการทำงาน โดยทำงานเพื่องานมิใช่ทำงานเพื่อแสวงหาความมีตัวตนอวดความมั่งมี

เมื่อกล่าวโดยสรุป ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ และความสุขแก่มหาชนทั้งหลาย มิได้ดำเนินไปเพื่อการแสวงหาลาภสักการะ และคำสรรเสริญ แต่ดำเนินไปเพื่อความดับทุกข์

๓.๒ ปัจจัยองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่จะสำเร็จประโยชน์ได้ต้องอาศัยปัจจัย องค์ประกอบหลายประการ เช่น พุทธสาวก สถานที่ ธรรมะ เป็นต้น ที่ช่วยขับเคลื่อนให้พุทธศาสนิกชนให้มีประสิทธิภาพ และเพิ่มจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบตำแหน่งหน้าที่ให้แก่พุทธสาวกตามความรู้ความสามารถ มีพระอัครสาวกเบื้องขวา คือพระสารีบุตรผู้เลิศด้วยปัญญา มีตำแหน่งหน้าที่การทำงานอยู่ฐานะเป็นรองประธาน ทำหน้าที่ด้านบริหารด้านศึกษา ส่วนพระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายผู้เลิศด้วยอิทธิฤทธิ์ ทำหน้าที่บริหารงานด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ พระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ คอยดูแลรับใช้สนองงานส่วนพระองค์ ส่วนพระอริยสาวก-อริยสาวิกา ที่มีความสามารถเฉพาะด้าน พระพุทธองค์ก็ทรงแต่งตั้งให้เป็นเอตทัคคะ^๗ สมัยปัจจุบันอาจ เรียกว่า ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการ^๘ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^๙ ส่วนภิกษุณีผู้ชำนาญการในด้านต่างๆ เช่น พระมหาปชาบดีเถรี เป็นผู้ชำนาญการด้าน

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๒๕/๓๗๓.

^๗ อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๘/๒๕.

^๘ นวพร เรื่องสกุล, “หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๑.

^๙ อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๖/๒๖.

รัตต์คุณู พระนางเขมาเถรีเลิศในทางผู้มีปัญญามาก อุบลวรรณาเถรี ผู้เลิศในทางผู้มีฤทธิ์มาก ส่วนปฎาจารย์ผู้เลิศในทางผู้ทรงวินัย^{๑๐}

พระองค์ทรงอบรมวิปัสสนาแบบสติปัฏฐาน ๔ ให้มีสติที่ กาย เวทนา จิต ธรรม และทรงตรัสว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ... มีสติปรากฏอยู่เฉพาะหน้าว่า กายมีอยู่ก็เพียงเพื่ออาศัยเจริญญาณ เจริญสติเท่านั้น ไม่อาศัย ค้นหาทฤษฎีอยู่ และ ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรๆ ในโลก ภิกษุทั้งหลายพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ อย่างนี้แล”^{๑๑} ด้วยหลักสูตรอบรมทั้งสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน^{๑๒} เพื่อให้เกิด ความสงบ(เจริญญาณ) และเกิดปัญญา(เจริญญาณ) ทั้งสมถะและวิปัสสนานั้นมีสภาวะที่มีรส อย่างเดียวกันคือวิมุตติ^{๑๓} กระบวนการสอนพระพุทธองค์ทรงใช้รูปแบบต่างๆ คือ การแสดง ธรรม การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์^{๑๔} การปรากฏกายนำเลื่อมใสให้เกิดความสนใจหรือศรัทธาใน สถานที่ต่างๆ

ส่วนพัฒนาด้านสถานที่มีการขยายพื้นที่ในการเผยแผ่มากขึ้นเป็นลำดับ มีการ เปลี่ยนแปลงจากป่าธรรมชาติ เช่น ป่าสาละวัน ป่าอันธวัน ป่ามหาวัน^{๑๕} เป็นต้น สู่ความมี เสนาสนะมากขึ้นมี กุฏิ วิหาร ซึ่งต่อมาก็ได้เรียกกันว่า อารามบ้าง วัดบ้าง เช่น วัดเวฬุวัน วัดเชตวันวิหาร^{๑๖} วัดอัมพวัน^{๑๗} เป็นต้น นี่เป็นส่วนหนึ่งของการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาลที่ ได้รับอิทธิพลมาถึงปัจจุบัน

ดังนั้น ปัจจัยในองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่อง จำเป็นต้องอาศัยบุคลากร สถานที่ รูปแบบในการสอน ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเอกภาพในการ เผยแผ่ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

^{๑๐} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๓๕-๒๓๘/๓๐.

^{๑๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๔/๓๐๒ - ๓๐๔.

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๒/๓๖๕.

^{๑๓} พุ.ป. (ไทย) ๑๒/๑๕/๒๑.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๘/๔๘.

^{๑๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๕๕/๒๓๗.

^{๑๖} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๕/๑๒๕.

^{๑๗} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๐/๓๘๑.

๓.๓ บุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แห่งที่ ๑ ได้มีดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดการบุคลากร โดยอาศัยการคัดเลือกก้นกรอง ตามความรู้ความสามารถ ที่บทบาท หน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แห่งที่ ๑ มีการจัดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร ดังนี้

๓.๓.๑ บทบาทและหน้าที่ของบุคลากร มีดังนี้

บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้แบ่งบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกเป็น ๕ แผนก มีดังนี้

๑) แผนกวิปัสสนาจารย์ มีหน้าที่ให้การอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และนำทำวัตร - สวดมนต์ ตลอดทั้งตรวจสอบความก้าวหน้าในการปฏิบัติของผู้เข้ารับการอบรมเป็นต้น

๒) แผนกทะเบียน มีหน้าที่รับสมัคร-ลงทะเบียนและจัดทำประวัติผู้เข้าอบรมตลอด ทั้งรับบริจาคจตุปัจจัยและออกอนุโมทนาบัตรแก่ผู้มาร่วมทำบุญ พร้อมทั้งประสานงานกับแผนกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๓) แผนกปฏิบัติ มีหน้าที่ ให้การต้อนรับผู้เข้าอบรม ตลอดทั้งบริการผู้ที่นำสิ่งของมาร่วมทำบุญในงานพร้อมทั้งประสานงานกับแผนกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๔) แผนกประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ทำการประชาสัมพันธ์ทางเครื่องขยายเสียง ออกเอกสารประชาสัมพันธ์งานอบรมฯ ให้ประชาชนทั่วไปทราบ จัดหาเจ้าภาพภัตตาหาร-น้ำปานะ และประสานงานกับแผนกต่าง ๆ เป็นต้น

๕) แผนกสถานที่ มีหน้าที่จัดเตรียมสถานที่อบรมกรรมฐานที่ปีกกลดของอุบาสก อุบาสิกาทำความสะอาดสถานที่และบริเวณวัด ทำความสะอาดห้องน้ำ พร้อมทั้งประสานงานกับแผนกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๖) แผนกช่างเทคนิคสถานีวิทยุ แสง สี เสียง มีหน้าควบคุมเทคนิคในสถานีวิทยุที่ติดตั้งไฟฟ้า และเตรียมเครื่องเสียงไว้ตามสถานที่อบรมและสถานที่ประกอบพิธี และประสานงานกับแผนกต่างๆ

๓) แผนกเสนาสนะ หน้าที่ตรวจสอบ ดูแลและซ่อมแซมบริขารสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เสื้อ, กลด , หมอน , ฯลฯ ตลอดจนจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ขอยืมบริขารสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และประสานงานกับแผนกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔) แผนกให้สัตยาณ มีหน้าที่ให้สัตยาณระฆังตามเวลาในตารางปฏิบัติธรรม เช่น ทำวัตรเช้า-เย็น, ออกรับบิณฑบาต ฯลฯ

๕) แผนกรักษาความปลอดภัย มีหน้าที่จัดเวรยามดูแลให้ความปลอดภัยแก่ผู้เข้าอบรม และมาร่วมทำบุญ ตลอดจนติดต่อประสานงานขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในกรณีที่เป็น พร้อมกับประสานงานกับแผนกต่าง ๆ ด้านคุณสมบัติ และที่ทำหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์

๓.๓.๒ คุณสมบัติของบุคลากรที่จะเป็นพระวิปัสสนาจารย์

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้มีกฏกติกาพระที่จะมาอยู่สังกัดวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ก็เตรียมตัวเป็นพระวิปัสสนาจารย์ จะต้องมีการผ่านปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน ในเดือนเมษายนของทุกปี เป็นเวลา ๑ เดือน และมีการจัดหลักสูตรปฏิบัติธรรมอย่างเข้มข้น คือ ปฏิบัติธรรมวันละ ๑๒ ชั่วโมง และถือธุดงค์บางข้อ ตามความเหมาะสมของพระแต่ละรูปที่จะอธิษฐาน ส่วนเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระวิปัสสนาจารย์ จะต้องผ่านคุณสมบัติ ๖ ประการ^{๑๔} ดังนี้

- ๑) จบนักธรรมเอก ผู้มีความรู้ ทั้งด้านปริยัติ และด้านปฏิบัติเป็นอย่างดี
- ๒) ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์กัมมัฏฐาน เป็นเวลาอย่างน้อย ๑ เดือนถึง ๓ เดือน
- ๓) ผ่านการฝึกเป็นผู้ช่วยพระวิปัสสนาจารย์ เป็นเวลา ๖ เดือน
- ๔) เป็นผู้มีความเข้าใจหลักและแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแบบสติปัฏฐาน ๔
- ๕) เป็นผู้มีความสามารถนำพาปฏิบัติธรรมอธิบายแนวทางการปฏิบัติได้และสอบแก้อารมณ์ได้

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูภวนาโพธิคุณ, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๑๐ เมษายน ๒๕๕๔.

๖) เป็นผู้วางคนได้เหมาะสม คือ มีจริยาวัตรอันงดงาม บุคลิกภาพที่ดี มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส

ดังนั้น ผู้จะเป็นพระวิปัสสนาจารย์ได้จะต้องมีความถึงพร้อมด้วย วิชาและจรณะ ประกอบด้วยภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน ความรู้ชัดเจนทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติ ให้การอบรมได้ เป็นแบบอย่างที่ดี

๓.๓.๓ วิธีการสอนของพระวิปัสสนาจารย์

พระวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่จะต้องมีความตระหนักถึงประโยชน์ของผู้เข้ามาศึกษาฝึกหัดปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ คือ ดูแลให้การอบรมอย่างใกล้ชิด ตรวจสอบ และคอยแก้แรมหรือถ้าเป็นเด็กเยาวชนก็อาจหาทางเปลี่ยนพฤติกรรมให้เขาดีขึ้น โดยวิธีการสอนมี ๒ ลักษณะ คือการบรรยายธรรม และการให้การอบรม ซึ่งการบรรยายธรรม มี ๓ ลักษณะ คือ การบรรยายเชิงวิชาการ การบรรยายแบบทั่วไป และการเทศนา ส่วนด้านการให้การอบรม ก็จะมีการถ่ายทอดความรู้ ในลักษณะเชิงกิจกรรมใน โครงการต่างๆ มีเนื้อหาด้านศีลธรรม จริยธรรม การปฏิบัติธรรม ฯลฯ ลักษณะการบรรยายธรรม มีดังนี้

๑) แบบบรรยายทั่วไป คือ การบรรยายมีหลากหลายเนื้อหา มีทฤษฎีในการปฏิบัติ กัมมัฏฐาน มีปรัชญาธรรมขบคิด มีพญาคีตนาให้วิเคราะห์ มีเรื่องราวธรรมบทให้จูงใจ คือนำให้ธรรมตรงกับกลุ่มผู้ฟัง โดยผู้ฟังมีพื้นฐานความรู้พอสมควร เป็นการทบทวนของเก่า เพิ่มเติมของใหม่ เป็นวิธีเผยแผ่ธรรมในวันสำคัญต่างๆ ส่วนมากจะเป็น โอกาสที่มีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก เช่น งานปฏิบัติธรรม งานปริวาสกรรม วันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๒) การบรรยายธรรมเชิงวิชาการ หรือธรรมิกถามีวิธีการสอนอย่างเป็นกิจจะลักษณะ มีการเตรียมตัวล่วงหน้า เป็นการบรรยายที่มีหลักการและเหตุผล เชื่อถือได้ สามารถบรรยายเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ ประยุกต์ให้ผู้ฟังได้เข้าใจง่าย และลึกซึ้ง มีบรรยายธรรมเชิงวิชาการแนวปฏิบัติธรรม อย่างเช่น วิปัสสนาภูมิ ๖ โภธิปักขิยธรรม ๓๓ เป็นต้น

๓) แบบเทศนาธรรม หรือธรรมเทศนาถา มีวิธีการชี้แจงแสดงธรรมมีหลักการ ๒ ประการ คือ (ก) ถีลาขึ้นธรรมาสน์ (ข) การเทศน์ มีหลักธรรมประกอบด้วย คือ หัวข้อ

ธรรม อธิบายหัวข้อธรรม และ สรุปจบ นิยมทำเป็นกิจจะลักษณะและมีกระบวนการ มีระเบียบแบบแผนมากกว่าธรรมีกถา โดยเน้นถึงลีลาหรือท่วงทำนองวาจาที่เปล่งให้ถูกต้อง เน้นถึงอิริยาบถทางกายเป็นระเบียบเรียบร้อย อุดมการณ์ของวิทยากรที่ถูกต้อง คือ กล่าวไปตามลำดับ กล่าวด้วยเหตุผล กล่าวด้วยความเมตตา แสดงธรรมโดยไม่เห็นแก่อามิส แสดงธรรมไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น^{๑๕}

๔) แบบอบรมสอนศีลธรรม จริยธรรม และการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการอบรมแบบผสมผสาน ถามเพื่อให้ตอบบ้าง ถามเองตอบเองบ้าง เพื่อทดสอบถึงพื้นฐานความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม เพื่อเป็นการกระตุ้นเร้าใจให้ผู้ฟังเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ และเพื่อทดสอบความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ การอบรมเยาวชนมีลีลาการพูดธรรม คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง ชักจูงใจให้เห็นจริง เร้าใจให้แก่วกถ้ำ เกิดกำลังใจ ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ส่วนการสอนจะพูดให้จำ เช่น “เด็กดีไม่คือ เด็กคือไม่ดี เด็กคือถูกดี เด็กดีได้รางวัล” จี้เกียจคือแมลงวัน ขยันคือแมลงผึ้ง จี้หึงคือแมลงป่อง จี้ใส่กล่องคือแมลงสาป จี้หยาบๆคือคนไม่รับผิดชอบ” เป็นต้น ส่วนการอบรมการปฏิบัติธรรมระดับผู้ใหญ่ จะเน้นให้การอบรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ อาจใช้เทคนิคการสอนแบบสนทนา หรือถามตอบปัญหากับผู้ฟัง เช่น แบบสนทนากับผู้ฟัง ซึ่งเป็นการตั้งปัญหาให้ผู้ฟังเกิดความสนใจอยากจะสนทนาด้วย เช่น ตั้งคำถามขึ้น ชีวิตคืออะไร? ท่านจะไปไหน? ท่านจะไปอย่างไร? ที่นั่นเรียกว่าอะไร?”^{๑๖} ซึ่งการถามเช่นนี้ เป็นการให้คนฟังขบคิด แล้วตะล่อมเข้าเนื้อหาหรือเป้าหมายของคำถาม การตอบปัญหาเป็นการแก้สภาวะธรรมตามความจริง ส่วนปัญหาธรรมทั่วไป ท่านจะใช้ปฏิภาณความรู้โดยยึดหลักพระไตรปิฎกเป็นฐานในการตอบ การตอบ อาจเป็นแบบสังเคราะห์หรือวิเคราะห์ให้ผู้ฟังคลายความสงสัย

เมื่อกล่าวโดยสรุป บุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้แบ่งออกเป็น ๕ แผนก ซึ่งบุคลากรที่เป็นพระวิปัสสนา

^{๑๕} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

^{๑๖} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล), **ธรรมทายาท ชุดที่ ๓**, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔.

จารย์ มีหลักวิธีการสอน ๒ ลักษณะ คือ การบรรยายธรรม และการให้การอบรม ซึ่งการบรรยายธรรมก็แบ่งลักษณะของการบรรยายธรรมได้ ๑ ลักษณะ คือ การบรรยายเชิงวิชาการ การบรรยายแบบทั่วไป แบบเทศนาธรรม ส่วนด้านการให้การอบรม จะเป็นลักษณะการจัดกิจกรรม โดยการอบรมในโครงการปฏิบัติธรรม ในการสอน มีทั้งปริยัติและปฏิบัติ

๓.๔ หลักสูตรอบรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้จัดโครงการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับเด็กและเยาวชน ๒) ระดับผู้ใหญ่ประชาชนทั่วไป มีหลักสูตรทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติ หลักสูตรการปฏิบัติธรรมนานาชาติ (สำหรับชาวต่างชาติ) หลักสูตรอบรม ๑๐ วัน กิจกรรมปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน “สติปัญญา ๔” และทำวัตรสวดมนต์ มีพระวิปัสสนาจารย์ คือ พระครูภาวนาโพธิคุณ(สมชาย กนฺตสีโล ดร.) และพระมหาสำราญ กมฺสุทฺโธ ดร. คอยให้อารมกัมมัฏฐาน และดูแลควบคุมการฝึก ส่วนหลักสูตรอบรมระยะเวลาอบรมทั่วไป เช่น ก) วัน ๒ คืน ๓ ข) ๕ วัน ๔ คืน ค) ๘ วัน ๗ คืน ง) ๑๐ วัน ๙ คืน มีดังนี้

๓.๔.๑ หลักสูตรภาคปริยัติ

หลักสูตรภาคปริยัติ ของแบ่งศึกษาเรียนรู้ ๔ ฐานคือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ ฐานวิชาศาสนพิธี ฐานวิชาธรรมคีตะ และฐานวิชาวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนี้

ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ^{๒๐} มีจุดประสงค์ในการเรียนรู้ ๑) ให้ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย เป็นเอกลักษณ์ชาติ ๒) ผู้เรียนสามารถมีความเข้าใจในพุทธประวัติ เหตุการณ์ระหว่างการประชุม ตรีสฐู และปรีนิพพาน ๓) ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงโครงสร้างของพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยพระรัตนตรัย คุณของพระรัตนตรัย และเรียนรู้หลักการสร้างมงคลให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง เนื้อหาในการอบรม คือ พุทธประวัติ อนุพุทธ นิตานชาดก

^{๒๐} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล ดร.), คู่มือปฏิบัติการฝึกอบรมคุณธรรม-จริยธรรม, หน้า ๑-๕ (อัคราณา).

และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อุปกรณ์หรือสื่อที่ใช้ วิชิตี วิดิโอ พุทธประวัติ สารคดี ภาพข่าวหนังสือพิมพ์ ชงชาติ ชงธรรมจักร ภาพนักเรียนดีเด่น บุคคลดีเด่น เด็กยอดกตัญญู กิจกรรมธรรมต่างๆ

ฐานศาสนพิธี มีจุดประสงค์ในการเรียนรู้ ๑) ให้นักเรียนได้เรียนรู้องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตัวต่อสิ่งเหล่านั้น (การวาระธรรม) ซึ่งประกอบด้วย ศาสดา หลักธรรมคำสอน ศาสนสถาน คัมภีร์ทางศาสนา (พระไตรปิฎก) ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ๒) เรียนรู้องค์ประกอบของศาสนพิธี ด้วยการนำพาปฏิบัติจริง เช่น ทานพิธี (การทำบุญตักบาตร การถวายสังฆทาน) กุศลพิธี (การสมาทานศีล การอาราธนาธรรม การอาราธนาพระปริต) บุญพิธี คือ การบูชาพระรัตนตรัย การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การปฏิบัติตนในวัด การกราบไหว้ การเวียนเทียนและการทำบุญสิบสองเดือนหรือฮิตสิบสอง ๓) การปฏิบัติตนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การจัดโต๊ะหมู่บูชา เครื่องประกอบบนโต๊ะหมู่บูชา ความหมายของเครื่องบูชาบนโต๊ะหมู่บูชา เนื้อหาในการอบรม คือ ทานพิธี กุศลพิธี บุญพิธี และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนากับประเพณีสิบสองเดือน (ฮิตสิบสอง) อุปกรณ์หรือสื่อที่ใช้ โต๊ะหมู่บูชา พานพุ่ม เชิงเทียน ดอกไม้ คำอาราธนาต่างๆ หนังสือหรือสื่อประกอบการสอน มนต์พิธี หนังสือศาสนพิธี

ฐานวิชาธรรมคิตะ มีจุดประสงค์ในการเรียนรู้ ๑) ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติรู้ถึงมารยาทหน้าที่ของชาวพุทธ การนำไหว้พระสวดมนต์แปลด้วยการปฏิบัติจริง สวดเป็นทำนองสรภัญญะ ๒) ผู้เรียนได้เกิดทักษะในการสวดมนต์ สามารถรู้ความหมายและอานิสงค์ในการสวดมนต์ในแต่ละบท ๓) ผู้เรียนทราบถึงขั้นตอนการไหว้พระสวดมนต์ การปฏิบัติตนในเวลาเข้าสู่ ศาสนสถาน การกราบ-ไหว้ การพุดคุย ภาษาที่ใช้ในการสนทนากับพระภิกษุสงฆ์ ส่วนเนื้อหา มีบทสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณและบทสวดมนต์พิเศษต่างๆ อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม วิชิตีประกอบในการสวดมนต์ ภาพมารยาทชาวพุทธ หนังสือสวดมนต์แปลและหนังสือสวดมนต์บทพิเศษอื่นๆ

ฐานปฏิบัติธรรม มีจุดประสงค์ในการเรียนรู้ ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ดังนี้ ศึกษาหลักและกระบวนการปฏิบัติเบื้องต้น คือ ศึกษาความหมายและความสัมพันธ์ของ ศีล สมาธิ ปัญญา แนวพุทธ ศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติ

ธรรม เครื่องขวางกั้นและประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม ศึกษาเรียนรู้ปฏิปทาของ พระอรหันต์ในอดีต เช่น ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เป็นต้น และพระสุปฏิปันโน ใน เมืองไทย เช่น สมเด็จพระพุฒาจารย์โต (พรหมรังสี) สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

สำหรับผู้ใหญ่ ให้การศึกษาหลักและวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ ศึกษา ความหมายของวิปัสสนากัมมัฏฐาน ศึกษาความแตกต่างระหว่างสมณะกับวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ศึกษากระบวนการแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็น เรื่องปัญญาที่เข้าไปเห็นแจ้งตามความเป็นจริงของสังขาร^{๒๒} คือ รูปและนามนั้น กล่าวโดยภูมิ ได้แก่ “วิปัสสนาภูมิ ๖”^{๒๓} กล่าวโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่ “วิสุทธิ ๗”^{๒๔} กล่าวโดยวิปัสสนา ญาณ ได้แก่ “โสฬสญาณ”^{๒๕} กล่าวโดยองค์แห่งการตรัสรู้ ได้แก่ “โพธิปักขิยธรรม ๓๗”^{๒๖} ศึกษามหาสติปัฏฐานสูตรและสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ ศึกษาความหมายและความสำคัญของ สติปัฏฐาน ๔ ศึกษาวิธีปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ ศึกษาอานิสงส์ของการปฏิบัติมหา สติปัฏฐาน ๔ และการนำเอาหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข

^{๒๒} พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณ โณ), *วิปัสสนาวิถี ทฤษฎีและปฏิบัติ*, หน้า ๘๐ - ๘๓.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐, (วิปัสสนาภูมิ ๖ คือ ๑) ขันธ์ ๕, ๒)อายตนะ ๑๒, ๓) ธาตุ ๑๘, ๔) อินทรีย์ ๒๒, ๕) อริยสัจ ๔, ๖) ปฏิจสงมุปปาท ๑๒).

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐-๘๓, (วิสุทธิ ๗ มีดังนี้ ๑) สิววิสุทธิ, ๒) จิตตวิสุทธิ, ๓) ทิณฐวิสุทธิ, ๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ, ๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ, ๖) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ, ๗) ญาณทัสสนวิสุทธิ).

^{๒๕} อ้างแล้ว, (โสฬสญาณ ประกอบด้วย มี ๑) นามรูปปริจเฉทญาณ, ๒) ปัจจยปริกคหญาณ, ๓) สัมมสนญาณ, ๔) อุท্থัพพญาณ ๕) ภจกญาณ...๑๖) ปัจจเวกขณญาณ)

^{๒๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า (วชิรญาณวโรรส), *นวโกวาท*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๒, (โพธิปักขิยธรรม ๓๗ มีดังนี้ ๑) สติปัฏฐาน ๔, ๒) สัมมัมปธาน ๔, ๓) อธิธิบาท ๔, ๔) อินทรีย์ ๕, ๕) พละ ๕, ๖) โพชฌงค์ ๗, ๗) มรรค ๘)

๓.๔.๒ หลักสูตรภาคปฏิบัติธรรม

หลักสูตรภาคปฏิบัติ ได้แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาคพิธีการสวดมนต์ไหว้พระ และ ภาคลงมือปฏิบัติในการมีสติปัฏฐาน ๔ เริ่มจาก การไหว้พระรัตนตรัยอย่างมีสติ แสดงตนเป็น พุทธมามกะ สมาทานกรรมฐาน เจริญสมาธิเบื้องต้นด้วยการกำหนดรู้เคลื่อนไหวร่างกาย การยืน การเดิน การนั่ง เรียกว่า กายานุปัสสนา กำหนดความรู้สึกในขณะที่เวทนา คือ การเสวยอารมณ์ มันเกิด ความสุข ความทุกข์ หรืออารมณ์เฉยๆ เรียกว่า เวทนานุปัสสนา กำหนด โดยมีสติเห็นจิตในจิตของตน เมื่อจิตมีราคะก็รู้ จิตมีโทสะก็รู้ จิตมีโมหะก็รู้ จิตตั้งมั่นก็รู้ จิตปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ก็รู้ เรียกว่า จิตตานุปัสสนา กำหนดมีสติพิจารณาเห็นธรรมใน ธรรมทั้งภายในและภายนอก เห็นธรรมอริยสัจ ๔ เห็นกฎไตรลักษณ์ ตามความเป็นจริง เป็นต้น ภาคพิธีการและภาคปฏิบัติ มีดังนี้

๑) ภาคพิธีการ สวดมนต์ไหว้พระ ทำวัตรเช้า-เย็น

- พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ สมาทานศีล มอบกายถวายอัญญา รับกัมมัญฐาน
- ทำวัตรเช้า เจริญภาวนาจิต แผ่เมตตาจิต
- ทำวัตรเย็น เจริญภาวนาจิต แผ่เมตตาจิต

๒) ภาคปฏิบัติ โดยพื้นฐานหลังจากศึกษาภาคทฤษฎีมาแล้ว จะฝึกกำหนดใน อริยาบถต่างๆ ของ กายานุปัสสนา ดังนี้

๒.๑) ภาคปฏิบัติ อริยาบถหลัก

ในอริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน เรียกว่า อริยาบถหลัก ให้มีสติ เมื่อยืนก็รู้ ชัดว่ายืน เมื่อเดินก็รู้ชัดว่าเดิน เมื่อนั่งก็รู้ชัดว่านั่ง เมื่อนอนก็รู้ชัดว่านอน จะอธิบายไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) การยืน ให้ยืนตรงแขนทั้งสองข้างไขว้ไว้ด้านหลังหน้า มือจับกันไว้ จะเอามือขวาจับมือซ้าย เมื่อยืนตรงแล้ว คอก็ต้องตรงด้วยไม่ให้ก้มอยู่ หรือเงยแขนมองโน่นแลนี่ ให้ทอดสายตาไปชั่วแอก คือทิ้งสายตาไปที่พื้นตรงหน้าประมาณ ๔ สอก มิใช่มองออกไปข้างหน้าไกล ๆ มองซ้ายแลขวา โดยหรีดตาลงหรือลืมหูลึกครั้งหนึ่ง มองด้วยอาการสำรวม ในขณะที่ยืนอยู่ให้สติไปทำหน้าที่ตรงอาการยืน มิให้เพ่งรูปยืน ว่ามีรูปร่างลักษณะอย่างไร ยืนก็รู้ว่ายืนเท่านั้น ให้กำหนดว่า “ยืนหนอ” สามครั้ง

๒) การเดิน ค่อย ๆ เคลื่อนสืบท่าไปข้างหน้า เท้าแรกคือเท้าขวา กำหนดอาการเคลื่อนย้ายไปในขณะนั้นว่า “ขวาย่างหนอ” สติจับที่อาการเคลื่อนไหว จิตรู้มิใช่ตาหู และการก้าวย่างพอดี ๆ ประมาณคืบกว่า ๆ อย่ายกสูงจนเกินไป หรือต่ำจนเกินไป การเดินระยะที่หนึ่ง จะต่างจากการเดินปกติเพียงเล็กน้อย และที่สำคัญคือให้กำหนดรู้แต่เพียงอาการเคลื่อนย้ายของเท้าเท่านั้น อย่าก้มดูเท้า การเดินจงกรมมีอยู่ ๖ ระยะ “ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ” เป็นระยะที่ ๑ “ยกหนอ เขยิบหนอ” เป็นระยะที่ ๒ “ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ” เป็นระยะที่ ๓ “ยกสั่นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยิบหนอ” เป็นระยะที่ ๔ “ยกสั่นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ” เป็นระยะที่ ๕ “ยกสั่นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ” เป็นระยะที่ ๖ ข้อควรระวังในการเดินจงกรมระยะที่ ๑ คือ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอนี้ เป็นคำเดียว ไม่ได้แยกกันว่า ขวา ย่าง หนอ เพราะถ้าแยกแล้วจะกลายเป็นสามระยะ ดังนั้นในขณะที่เดินจึงต้องไปพร้อมกันตั้งแต่เท้าที่เคลื่อนออกไปจนเหยียบอยู่กับพื้น ไม่ให้ตัดทอนส่วนใดส่วนหนึ่งออก การแยกกระหว่างคือ ขวา ย่าง หนอ และคำว่า “หนอ” ให้สั้น กำหนดว่า ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ตามปกติต่อเนื่องกันอย่างนี้เรื่อยไป ในขณะที่เดิน หากอารมณ์ภายนอกเข้ามากระทบชัดเจน เช่นรูปปรากฏชัดหรือเสียงได้ยินชัด ให้หยุดกำหนดรูปหรือเสียงนั้นก่อน แล้วค่อยเดินจงกรมต่อไป แต่ถ้าอารมณ์ในภายนอกไม่ชัดเจน ก็ไม่ต้องใส่ใจ กำหนดที่อาการเคลื่อนไหวคือขวาย่าง ซ้ายย่างอย่างเดียว หรือในขณะ

๓) การนั่ง ในขณะที่ผู้ปฏิบัติธรรมกำลังกำหนดอาการพองหนอ ยุบหนออยู่นั้น เมื่อกำหนดไปเรื่อย ๆ ถึงเวลาที่อาการพองหนอ ยุบหนอมีช่องว่างมากขึ้น ให้กำหนดเพิ่มคำว่า “นั่งหนอ” การนั่ง กำหนดค้อยู่ว่า “พองหนอ” “ยุบหนอ” “นั่งหนอ” นี้รู้ว่า “อาการนั่ง” อาการนั่งนี้ไม่ต้องเอามือค้ำค้ำ ไม่ต้องลืมหัดหู หรือไม่ต้องนั่งหลับตาเพ่งนิกคู้ รู้ว่าตัวเรามีรูป-นาม “นั่งอยู่”

๔) การนอน ให้นอนตะแคงขวา มิให้นอนตะแคงซ้าย เพราะจะทับหัวใจ มือซ้ายวางเรียบตามลำตัว มือขวาวางบนหมอนศีรษะทับไว้ หากไม่ถนัดนอนโลมให้นอนหงาย หรือนอนในท่าที่ตนเคยชินแต่ต้องกำหนดว่า “พองหนอ ยุบหนอ นอนหนอ” จนกว่าจะหลับไป

ดังนั้นอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ในขณะที่ยืนรู้อาการยืน ในขณะที่เดินก็รู้อาการเดินในขณะที่นั่งก็รู้อาการนั่งในขณะที่นอนก็รู้อาการนอน แล้วให้กำหนดอาการนั้น ๆ

๒.๒) ภาคปฏิบัติ อริยาบถย่อย

อริยาบถย่อยเป็นอริยาบถที่มีความสำคัญมาก เป็นอริยาบถเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การ กู้แขน เขยียดแขน การรับประทานอาหาร การอาบน้ำ เป็นต้น เมื่อฝึกใหม่ ๆ กำหนดใหม่ ๆ กำหนดไม่ค่อยได้ไม่ทัน แต่ครั้งฝึกนาน ๆ ไป สมาธิญาณเริ่มแก่กล้า ใส่ใจตั้งใจได้มากขึ้น ก็จะกำหนดได้ และจะประสานสัมพันธ์กันเป็นไปตามธรรมชาติ อริยาบถย่อยนี้ที่สำคัญคือ ต้นจิต ต้องเอาใจใส่ให้มากจึงจะไม่เผลอเผลอหลงลืมสติ ในการกำหนดอริยาบถย่อยนี้ จะอธิบาย การรับประทานอาหารก่อน ในขณะที่รับประทานอาหารเป็นเรื่องธรรมดาที่เราจะต้องรู้รสชาติ เกิดความชอบใจและไม่ชอบใจ มีสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขา ในเบื้องต้นจึงแนะนำให้วางสติไว้ที่ฟันกราม กำหนดแต่ฟันที่เคี้ยวอาหารว่า “เคี้ยวหนอ ๆ” เท่านั้น ไม่ต้องไปใส่ใจถึงรสชาติว่าเป็นอย่างไร ถ้าทำได้อย่างนี้ก็เลสจะไม่เข้า หากว่า สมาธิญาณแก่กล้ามากแล้ว ผู้ปฏิบัติแก่กำหนดที่ลิ้นรับรสชาติเปรี้ยวหวานมันเค็มได้ทัน แต่สำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ สมาธิญาณยังไม่ดีไม่ต้องไปกำหนดที่ลิ้น ให้กำหนดที่ฟันกรามซึ่งกำลังเคี้ยวอยู่ว่า “เคี้ยวหนอ ๆ” เท่านั้น เมื่อสมาธิญาณแก่กล้าแล้ว จึงค่อยกำหนดที่ลิ้นเป็นอันดับต่อไป

นอกจากการทานข้าวแล้ว เมื่อปฏิบัติจนถึงเวลาอาบน้ำ ต้องการอาบน้ำ ให้กำหนดต้นจิตว่า อยากจะอาบน้ำหนอ แล้วค่อยเดินขว้างหนอ ซ้ายข้างหนอไปห้องน้ำ ก่อนจะเปลี่ยนกิริยาทุกอย่าง ให้กำหนดต้นจิตก่อน อยากจะจับประตูหนอ จับหนอ เปิดประตู เปิดหนอ ปิดประตู ปิดหนอ เปลี่ยนเสื้อผ้า เปลี่ยนหนอ อะไรทุกอย่างกำหนดให้ทัน เสร็จแล้ว มือจับขันน้ำ จับหนอ ตักหนอ ยกหนอ มาหนอ เทหนอ ถูตัวหนอ เมื่อเย็น ก็บริกรรมว่า เย็นหนอ เสร็จทุกอย่างแล้วกลับมาเดินจงกรมและนั่งกำหนดต่อไป สำหรับอริยาบถย่อย ถ้าปวดท้องกำหนดว่า ปวดหนอ ถ้าไอ ก็ไอหนอ กลืนน้ำลาย ก็กลืนน้ำลายหนอ ดิใจขึ้นมา ก็ใจหนอ หัวเราะ ก็หัวเราะหนอ เสียใจขึ้นมา ก็เสียใจหนอ ร้องไห้ ก็ร้องไห้หนอ เป็นต้น

ดังนั้น อริยาบถทุกสิ่งทุกอย่าง หากกำหนดได้ติดต่อกันอย่างต่อเนื่องแล้ว ญาณก็จะขึ้นเร็ว แต่ว่ากำหนดใหม่ ๆ นี้ ถ้าบอกว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องกำหนดให้ละเอียด ผู้ปฏิบัติใหม่จะฟังชานได้ เพราะว่าสติ สมาธิ ยังไม่พอ แนะนำให้ กำหนดอย่างง่าย ๆ ที่อารมณ์ชัดเจน เช่น ในขณะที่นั่งกำหนด พองหนอ ยุบหนอ ในขณะที่เดินจงกรม ถ้าอารมณ์ภายนอก เช่น รูป เสียง ไม่ชัดเจน ก็ไม่ต้องกำหนด แต่ถ้าชัดเจนก็ให้กำหนด ถ้าไม่ยอมกำหนดก็จะเกิดความชอบใจ

และไม่ชอบใจ ก็เลสเข้าได้ ให้ปฏิบัติในเมืองต้นง่าย ๆ อย่างนี้ก่อน แล้วค่อยพยายามฝึก กำหนดอิริยาบถย่อยต่อไป ฝึกกำหนดทวารทั้ง ๕ อย่างมีสติ ให้มีสติกำหนดรู้ทาง ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ให้รู้เท่าทันเวทนา เมื่อเกิด ทุกข์ สุข หรือ ความไม่สุขไม่ทุกข์ เกิดขึ้น ให้กำหนด สิ่งนั้น เมื่อจิตฝ่ายดีเกิดก็รู้ เมื่อจิตฝ่ายไม่ดีเกิดก็รู้ เมื่ออารมณ์ปรารถนาเกิดขึ้นก็รู้ อารมณ์ไม่ปรารถนาเกิดก็รู้ ความโกรธเกิดขึ้นก็รู้ ความโลภเกิดขึ้นก็รู้ ความหลงเกิดขึ้นก็รู้ ให้กำหนดไปเรื่อย ๆ รู้เท่าทันตามความจริง จนถึงความดับทุกข์

เมื่อก้าวโดยสรุป สำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์ได้จัดโครงการอบรมวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับเด็ก เยาวชน นักเรียน ๒) ระดับนิสิตนักศึกษาและผู้ใหญ่ หรือประชาชนทั่วไป โดยมีหลักสูตรเนื้อหา ทั้งภาคปริยัติ และปฏิบัติ คือ แบ่งฐานเรียนรู้เป็น ๔ ฐาน คือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ ฐานวิชาธรรมคีตะ/สวดมนต์ ฐานวิชาศาสนพิธี และฐานปฏิบัติธรรม แบบสติปัญญา ๔

๓.๕ อาคารสถานที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนา มีความเป็นธรรมชาติ สะอาดร่มรื่น สงบร่มเย็น มีการจัดระบบแผนผังสิ่งก่อสร้าง เป็นสัดส่วน เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส สถานที่และสิ่งสำคัญ ในการเผยแผ่ มีดังนี้

๑) อุโบสถสองชั้น หลังคาเป็นแบบจัตุรมุข มีช่อฟ้าใบระกา ตัวอุโบสถเป็นแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก มีประติมากรรม และใช้ประโยชน์ มีดังนี้ คือ ชั้นที่ ๑ ข้างในมีพระประธานในอุโบสถ ปางมารวิชัย เป็นศิลปะแบบสุโขทัย ลงรักปิดทองทั้งองค์ เป็นสถานที่สวดมนต์ไหว้พระและเจริญจิตภาวนา ส่วนผนังมีภาพวาดเรื่องราวพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์ ให้ผู้คนได้ศึกษาเรียนเกี่ยวกับทานบารมีของพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ บริเวณรอบๆ อุโบสถชั้นที่ ๑ จะเป็นพิพิธภัณฑ์หลวงปู่โพธิสารคุณให้ศึกษา มีสิ่งของโบราณ เช่น กระจุกคนโบราณ กระจุกไดโนเสาร์ เครื่องมือเครื่องใช้ของคนโบราณอีสานสมัยก่อน เช่น เครื่องมือการเกษตร เป็นต้น ส่วนชั้น ๒ ประติมากรรมหน้าต่างทำด้วยไม้แกะสลัก เป็นภาพปริศนาธรรมให้ได้ศึกษา เช่น ภาพปลาไม่สู้บเหยื่อของนายพรานเปิด หมายถึง การละกิเลส

ของโยคาวจร ไม่ติดอยู่ในวัฏสงสารของกองทุกข์^{๒๗} เป็นต้น เป็นสถานที่ให้ศึกษาก่อให้เกิดปัญญา

ศาลาโพธิสาร ๗๒ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๓ ชั้น มีลักษณะตัวอาคารคล้ายรูปตัวยู มีประติมากรรมและใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีดังนี้ คือ ชั้นที่ ๑ บริเวณรอบนอกซึ่งเป็นผนังของอาคารใช้ทำเป็นรูปปูนปั้นปฏิมากรรมเป็นภาพปริศนาธรรม เป็นภาพวิถีชีวิตชาวบ้าน และสัตว์ป่านานาชนิด ที่พระครูโพธิสารคุณได้เห็นในสมัยที่ท่านออกจาริกถือธุดงค์ รุกขมูล (การอยู่ป่า อยู่โคนต้นไม้) แล้วนำมาถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ๔๐ กว่าภาพ^{๒๘} เช่น ภาพเต่าแบกคัมภีร์ ภาพมือถือสาก ปากถือศีล เป็นต้น ส่วนข้างในอาคารชั้นที่ ๑ มีพระพุทธรูปแกะสลักหินแกรนิตที่มีขนาดใหญ่ เป็นพระพุทธรูปแบบอินเดียปางประทานพร มีชื่อว่า "หลวงพ่อบ้านใจ" ใช้ประโยชน์ เป็นเครื่องสักการบูชา และห้องโถงศาลาจัดกิจกรรมพิธีกรรมกุศล การสวดมนต์ไหว้พระ เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ส่วนชั้นที่ ๒ มีพระพุทธรูปปางแสดงปฐมเทศนาแกะสลักหินแกรนิต เป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงามในทางพุทธศิลป์ ส่วนห้องโถงศาลาชั้นสองใช้ประโยชน์จัดกิจกรรมพิธีกรรมกุศล การสวดมนต์ไหว้พระ เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน และชั้นที่ ๓ ใช้ประโยชน์เป็นที่พักและห้องประชุมสัมมนา ส่วนห้องมีห้องพักผ่อนขนาดใหญ่ ห้องประชุมในการจัดสัมมนา ห้องพิพิธภัณฑ์บริการพระครูโพธิสารคุณ มีห้องน้ำแยกชาย-หญิง กว่าสิบห้อง เฉพาะชั้น ๓ รับรองผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมพักได้จำนวน ๑๕๐ – ๒๐๐ คน

๓) ลานธรรม ลานโพธิ์ เป็นสถานที่ธรรมชาติร่มรื่นปกคลุมด้วยต้นไม้ พื้นนั่งยกระดับ ประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ไปด้วยตัวหนอน ประโยชน์ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ใช้เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์ นั่งเจริญจิตภาวนา ฟังเทศนาธรรม ทานพิธี เป็นเวทีเยาวชนสร้างความคิด เวทีนักปราชญ์ชาวบ้าน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้พัฒนาการขยายสาขา ทำการจัดสร้างศูนย์

^{๒๗} ธนชัย รตนปัญญา, อนุสรณ์ผูกพัทธสีมาวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน, (ขอนแก่น : การพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑.

^{๒๘} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖ ไขปริศนาภาพศาลาโพธิสาร ๗๒, (ขอนแก่น : คณฺณนาวิทฺยา, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

ปฏิบัติเพิ่มอีกที่หนึ่ง มีชื่อว่า “ศูนย์ปฏิบัติธรรมหลวงปู่โพธิ์” ได้มีการสร้างศาสนสถาน และศาสนวัตถุขึ้นอย่างมากมาย เช่น ศาลาปฏิบัติธรรม พระประธานที่มีขนาดหน้าตัก ๑.๐๐ เมตร มีความสูง ๑๑.๐๐ เมตร มีโรงอาหาร ห้องน้ำชาย-หญิง สร้างกำแพงรอบสำนัก มีการปลูกป่าปลูกต้นไม้ ขุดบ่อน้ำ สร้างกุฏิวิปัสสนา ปัจจุบันกำลังมีโครงการสร้างที่พัก สำหรับผู้เข้ารับการฝึกหัดปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานเพศชาย – หญิง สามารถใช้ประโยชน์ในการบำเพ็ญกุศล และใช้เป็นที่พักปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป

เมื่อกล่าวโดยสรุป สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยสถานที่ อุโบสถ ศาลาโพธิสาร ๑๒ ลานธรรมลานโพธิ์ เป็นต้น เป็นปัจจัยองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำไปใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ได้ใช้ประโยชน์ในการเข้ามา ทำวัตรสวดมนต์ นั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา ดำเนินกุศลพิธีกรรมต่างๆ ส่วนประโยชน์ทางอ้อมได้เข้ามาศึกษา ศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ โดยการศึกษารูปปั้นปฏิมากรรม ภาพแกะสลัก ภาพปริศนาธรรมต่างๆ เป็นการเผยแผ่ทางสื่อวัตถุสถาน สถานที่แต่ละแห่งถูกสร้างขึ้นมา เพื่อให้ได้ประโยชน์ให้เกิดปัญญา

๓.๖ รูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ เป็นสำนักที่มีบทบาทในการพัฒนางานเผยแผ่ โดยมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้น ให้สำนักปฏิบัติธรรมเป็นแหล่งรวมใจของชุมชน เป็นแหล่งให้ปัญญาของชุมชนทุกระดับ ในการศึกษาพระสังฆธรรมคำสั่งสอนพระพุทธเจ้าและวัฒนธรรมประเพณีวิถีพุทธ มีรูปแบบในการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ โดยเชิงรุกจะอาศัยสื่อต่าง ๆ ในการเข้าถึงพุทธศาสนิกชน ส่วนเชิงรับจะมีการจัดอบรมปฏิบัติธรรม

๓.๖.๑ รูปแบบจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ ได้จัดทำแผนงานของโครงการอบรมปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี มี ๑๗ โครงการ (คู่มือภาคผนวก ค) ซึ่งแต่ละโครงการก็จะมี

รูปแบบจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรม ตารางเวลาในการจัดกิจกรรมอบรมแตกต่างกันไป ดังนี้

๑) โครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา มีกิจกรรม คือ ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม สาธยายพระไตรปิฎก หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ฟังธรรม ถวายภัตตาหารภาคเช้า เริ่ม ๐๘.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.จัดขึ้นทุกวันอาทิตย์

๒) โครงการสวดมนต์เสริมมงคลชีวิตทุกวันพระ เวลาดำเนินการภาคเย็น เวลาเริ่ม ๑๘.๓๐ – ๒๐.๓๐ น.ภายในอุโบสถ ทำวัตรสวดมนต์ เสริมสิริมงคลชีวิตพิชิตโรค โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๓) โครงการปฏิบัติธรรมประจำปี ระหว่างวันที่ ๑๘ – ๒๔ มกราคม ของทุกปี รวม ๗ วัน ปฏิบัติธรรม กิจกรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา

๔) โครงการปฏิบัติธรรมหลักสูตรนานาชาติ ปัจจุบันชาวต่างชาติได้เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรมเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม เช่น ประเทศเยอรมัน ประเทศอังกฤษ ประเทศอิสราเอล แคนาดา อังการี โรมานี มาเลเซีย สิงคโปร์ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งโอกาสที่จะมีพระธรรมทูต เป็นพระชาวไทยและพระชาวต่างประเทศ ที่จะทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างชาตินี้มีมากขึ้น

ดังนั้น การจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรม แต่ละโครงการได้จัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับวันสำคัญต่างๆ ตามโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ วันสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี การจัดโครงการปฏิบัติธรรมให้เกิดประโยชน์ทั้ง ชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีกลุ่มเป้าหมาย เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

๓.๖.๒ รูปแบบ กิจกรรมการทำบุญตามประเพณีต่างๆ

รูปแบบกิจกรรมเป็นส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควบคู่กับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสาน ในกิจกรรมการทำบุญตามวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ยึด" ทำบุญไม่ควรนับาบ ตามหลักดำเนินงาน ตามกฎกติกาของพระครูโพธิสารคุณอดีตเจ้าอาวาส คือ ในวัดโพธิ์บ้านโนนทันจะไม่อนุญาตให้มีการเล่นมหรสพ เล่นการพนัน เสพสิ่ง

เสพติดภายในวัด กิจกรรมที่ส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญในประเพณี
 อีต ๑๒^{๒๕} มีกิจกรรมในรูปแบบการทำบุญตามประเพณีต่างๆ แตกต่างกันไปในกิจกรรมที่ทำ
 ในวันสำคัญแต่ละเดือน ดังนี้

เดือนสี่ บุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่สำหรับชาวอีสาน
 โดยอาศัยความเชื่อว่าถ้าใครได้ตั้งใจฟังเทศน์พระเวสจบภายในวันเดียว ก็จะได้เกิดมาในยุค
 ศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย วิธีการทำบุญในวันโสมหรือวันรวม ชาวบ้าน โนนทันจะออกมา
 รวมตัวกันประมาณบ่ายสาม และจัดขบวนแห่ไปอัญเชิญพระเวสสังคร และพระนางมัทรีเข้า
 เมือง โดยสมมุติเอาที่ศาลเจ้าปู่ครูเย็นในหมู่บ้าน โนนทันเป็นที่ทำพิธีอัญเชิญ ขบวนแห่เริ่ม
 จากศาลเจ้าปู่ครูเย็นเคลื่อนไปยังวัดโพธิ์ หลังจากเข้าถึงวัดแล้วก็เดินประทักษิณรอบศาลา
 โปธิสาร ๗๒ จำนวน ๓ รอบ จากนั้นก็เข้าไปยังศาลา เพื่อประกอบพิธีกรรมทาง
 พระพุทธศาสนา เช่น รับฟังการพระเจริญพุทธมนต์ ฟังเทศน์สังกาด มาลัยหมื่น มาลัยแสน
 เป็นต้น เช้าวันต่อมา ในตอนดึกสี่ห้าพันก่อน ทำวัตรเช้า ทำบุญถวายสังฆทาน รับฟังการ
 เทศน์มหาชาติ ในบุญพระเวสชาวอีสานนิยมทำกันในเดือนสี่ นักปราชญ์อีสานได้กล่าวไว้ว่า
 “ให้ค่อยขอมไปข้างหน้าเดือนสี่มาเป็นเดือนสี่ หลังจากบุญข้าวจีสีมานุญเผาเจ้าเฮาสีได้แต่ง
 ทาน ทุกเขตบ้านย่านถิ่นดินอีสาน สุขสำราญเหลือหลายม่วนมิงกะเลยพ็อน ตกหว่างตอนคน
 ตั้งใจฟังสิวอนหวิ่ ตอนกัณหาชาติสิพรากพ่อแม่แก้วคนสิให้นั่งฟัง”^{๒๖}

เดือนห้า บุญสงกรานต์ โดยถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยสมัยโบราณ ใน
 ประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ประเพณีสงกรานต์ในมิติทางพระพุทธศาสนา
 เชื่อกันว่าเป็นวันปีใหม่ของไทย จะต้องทำสิริมงคลให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และครอบครัว ดัง
 ปราภุณในผญาว่า “ฮิตหนึ่งนั้น พอถึงเดือนห้าให้พวกไพร่ชาวเมือง พวกกันทำเครื่องสรององค์
 พระสัพพัญญูเจ้า ทุกวัดให้ทำไปอย่าไลห่าง ให้พากันสืบสานบุญไว้อย่าไล ทุกทิวที่บ่แผ่นหล้า
 ให้ทำแท่สู่คนจั่งสิสุข ยิ่งลันทำถักคำสอน คือฮิตครองควรถือแต่ปางปฐมพุ่น พ่อแม่เอย”^{๒๗}
 วิธีการทำบุญในเวลาเช้าตรู่ของวันที่ ๑๓ เมษายน พระภิกษุสงฆ์จะอันเชิญพระพุทธรูปลงมา

^{๒๕} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), **มรดกไทย มรดกธรรม**, (ขอนแก่น :
 โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

ให้ชาวบ้านได้ทำการสร้างพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เป็นการทำบุญตลอดทั้งวัน ส่วนวันที่ ๑๕ ก็จะมีกิจกรรม คือชาวบ้านโนนทันจะออกมารวมตัวกันที่วัดโพธิ์โนนทัน มีการไหว้พระ ๙ถือน้ำพระมนต์ จากนั้นดำเนินการสร้างน้ำพระเนตรในวัด เด็กเยาวชนก็รดน้ำผู้อาวุโส เป็นการเคารพและอวยพรให้ผู้หลักผู้ใหญ่มีอายุยืนยาว เป็นต้น การส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควบคู่กับกิจกรรมการทำบุญตามวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ในการทำบุญตามประเพณี ๑๒ เดือน (ดูที่ภาคผนวก ง) ซึ่งถือได้ว่า ก็จะเน้นการทำบุญให้ได้ปัญญา

๓.๖.๓ รูปแบบวัดอุสสถาน เป็นศิลปะหรืออุทยานในการศึกษา

การเผยแผ่รูปแบบวัดอุสสถาน เป็นศิลปะหรืออุทยานในการศึกษา ที่เน้นสื่อวัสดุสิ่งของ สถานที่ ภาพวาดต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการให้ความรู้ด้านปรัชญาชีวิตด้านพระพุทธศาสนา และด้านประเพณีวัฒนธรรมอีสาน โดยรูปแบบวัดอุสสถาน เป็นศิลปะหรืออุทยานในการศึกษา จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มธรรมศาสตร์เข้ามาศึกษาภายในวัด เช่น กลุ่มนักศึกษา กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มนักเรียนในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ซึ่งจะมีโครงการห้องเรียนธรรมศาสตร์ เด็กนักเรียนแต่ละโรงเรียนก็จะมาศึกษาพุทธภาษิตติดตามต้นไม้ ปฎิมารูปปั้นรอบศาลากรรม เป็นสถาปัตยกรรมก่อรูปด้วยภาพปริศนาธรรมต่างๆ^{๓๒} ศึกษาภาพปริศนาธรรมภาพวงจรกิจติ และปฎิจจสมุปบาท และคำปรัชญาผญาอีสาน เป็นต้น ส่วนภาคปฏิบัตินักเรียนก็จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะต่อหน้าพระประธาน บูชาพระรัตนตรัย อาราธนา ๙ถือน้ำพระมนต์ นั่งสมาธิเจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา เป็นรูปแบบที่พุทธศาสนิกชนที่ครู นักเรียนเข้ามาแล้วได้ประโยชน์หลากหลายทำให้ใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น

๓.๖.๔ รูปแบบสิ่งตีพิมพ์ หนังสือ และจุลสารรายเดือน

เป็นรูปแบบ หนังสือธรรมที่ได้เรียบเรียงขึ้นก็มีหลายขนาด และเนื้อหาที่มีหลากหลายจากการบรรยายธรรมในสถานที่ต่างๆ ของพระครูภาวนาโพธิคุณได้เรียบเรียงขึ้น และอีกส่วนหนึ่ง ได้ทำการถอดแบบบรรยายคำเทศน์ในสถานที่ต่างๆ นำมารวบรวมเรียบเรียง ทำการจัดพิมพ์เข้าเล่มเป็นรูปแบบหนังสือบ้าง เป็นเอกสารพิมพ์แจก ส่วนจุลสารได้ร่วมโพธิสาร

^{๓๒} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖ ไขปริศนาภาพศาลาโพธิสาร ๓๒, หน้า ๗.

ซึ่งเป็นจุดสารธรรมรายเดือนเป็นสื่อกลางธรรมและแจ้งบอกบุญกุศล ในกิจกรรมต่างๆ ตลอดถึงการเคลื่อนไหวในการดำเนินงานของวัด ปัจจุบันรูปแบบสิ่งตีพิมพ์หนังสือธรรมมีมากกว่า ๒๕ เล่ม เช่น หนังสือเรื่องอานิสงส์ของการปฏิบัติธรรม หนังสือมงคล ๓๘ ประยุกต์ หนังสือมรดกไทย มรดกธรรม หนังสือธรรมบุญชีวิต เป็นต้น (ดูที่ภาคผนวก ง)

๓.๖.๕ รูปแบบ สถานีวิทยุ ซีดีแผ่นธรรม และอินเทอร์เน็ต

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบสื่อระบบเสียงธรรมะส่งออกไปสู่ผู้ฟัง ที่อยู่ไกลและไกล คืออยู่ไกลหมายถึงบริเวณรอบวัดก็จะมีลำโพงเล็กให้ได้ฟังเสียงธรรมจากคลื่นวิทยุ ส่วนทางไกลที่อยู่บ้านก็สามารถรับฟังได้ทางคลื่นวิทยุและทางอินเทอร์เน็ต สื่อทางวิทยุวัดโพธิ์บ้าน โนนทัน มีชื่อว่าสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวิปัสสนากัมมัฏฐาน สถานีวิทยุเพื่อการเจริญสติและพัฒนาปัญญา คลื่นวิทยุความถี่ ๕๑.๐ เมกะเฮิร์ตซ์ มีวิธีดำเนินงานวางแผนงาน โดยการจัดตารางเวลาการออกอากาศที่ชัดเจน (ดูที่ ภาคผนวก ช) มีการจัดบุคลากรทำหน้าที่ประจำแต่ละส่วน มีรายการออกอากาศสด เช่น รายการพุทธธรรมประยุกต์ ออกอากาศสดโดยพระครูภาวนาโพธิคุณ รายการลานธรรมลานโพธิ์ โดยพระมหารังสรรค์ ธรรมโร รายการชีวิตนี้มีหวัง โดยพันเอกพิเศษทองดี ทองลั่น รายการสุขภาพดีวิถีพุทธ สมาคมแพทย์แผนไทยวัดโพธิ์บ้าน โนนทัน เป็นต้น ส่วนเสียงบันทึกที่ออกอากาศประจำ (ดูที่ ภาคผนวก ช) ในช่วงเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ก็จะมีการถ่ายทอดออกอากาศสดในการทำพิธีต่างๆ ให้ผู้ฟังได้รับทราบข่าวสารการทำบุญของวัดอยู่เสมอ ด้านซีดีธรรมะนี้เป็นการบันทึกเสียงธรรมะของพระครูภาวนาโพธิคุณที่ได้ การบรรยายธรรมเชิงวิชาการบ้าง การเทศน์ธรรมบ้าง การอบรมบ้าง ซึ่งปัจจุบัน มี ๖๐ ชุด / ซีดี mp3 (ดูที่ ภาคผนวก ฉ) ส่วนสื่อทางอินเทอร์เน็ต สามารถเข้าศึกษาได้ทั่วโลกที่สามารถรับสัญญาณอินเทอร์เน็ต มีรายการ ดังนี้ วิดีทัศน์ภาพกิจกรรมในการปฏิบัติธรรม เสียงเทศน์เสียงธรรมะเสียงวิทยุออนไลน์จากสถานีวัดโพธิ์ บ้าน โนนทัน ฯลฯ ผู้สนใจสามารถเข้าชมหรือฟังได้ใน (Error! Hyperlink reference not valid.

สรุปความได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านบุคคล โดยมีพระวิปัสสนาจารย์ มีหน้าที่ให้การอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และนำทำวัตร สวดมนต์ รูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีทั้งรูปแบบเชิงรุก และเชิงรับ รูปแบบในเชิงรุก คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ออกไปสู่สังคม โดยอาศัยสื่อต่างๆ เช่น สื่อทางวิทยุ สื่อทางอินเทอร์เน็ต หนังสือธรรม ซีดีธรรม ปฏิทินธรรม จุลสารได้ร่มโพธิสาร เป็นต้น ส่วนรูปแบบในเชิงรับ ที่ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถเข้ามาศึกษา ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้แก่ สื่อทางศิลปะหรืออุทยานในการศึกษา เช่น รูปปั้นปฏิมากรรมรอบศาลาโพธิสาร ๑๒ เป็นภาพปริศนาธรรมและคำพญาอีสานให้ได้ศึกษา พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่โพธิสารคุณ พุทธสุภายิตต์ต้นไม้พุศธรรม และการจัดอบรมกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีประจำเดือนต่างๆ เป็นต้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ทั้งเชิงรุก และเชิงรับ ด้วยอาศัยบุคลากร เป็นหลักในการดำเนินงานเผยแผ่ ซึ่งทัศนคติของผู้ที่ได้เข้ามาใช้บริการจะมีความคิดเห็นอย่างไร จะได้นำผลการศึกษาเสนอในบทต่อไป

บทที่ ๔

ทักษะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

จากการสัมภาษณ์ ผู้ที่มีประสบการณ์ หรือผู้เกี่ยวข้อง มีความรู้เห็นความเคลื่อนไหวกับ
การทำงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑
ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มบรรพชิตในระดับผู้บริหารและ
ปฏิบัติกร ๑๐ รูป ๒) ผู้อำนวยการหรืออาจารย์สอนในเขตพื้นที่ขอนแก่น ๑๐ ท่าน ๓) ประชาชน
ทั่วไปที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ๑๐ คน ๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและเยาวชนที่เข้าร่วมรับการฝึกอบรม
๑๐ คน โดยมีประเด็นเนื้อหาในการสัมภาษณ์ ๔ ประเด็น คือ ๑) ทักษะต่อบุคลากรในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ๒) ทักษะต่อหลักสูตรอบรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) ทักษะต่ออาคาร
สถานที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔) ทักษะต่อรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลจาก
การศึกษาค้นคว้า มีดังนี้

๔.๑ ทักษะต่อบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔ กลุ่ม มีดังนี้

กลุ่มที่ ๑ มีทักษะต่อบุคลากร สรุปได้ดังนี้

พระวิปัสสนาจารย์มีศีลจารวัตรอันดีงาม^๑ มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ด้วยความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สามารถ
อบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ^๒ นำพาพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสปฏิบัติ
ธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี^๓

^๑ สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร (ศุภชัย สุจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์
๒๕๕๔.

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาหรั่งสรศักดิ์ ฐมฺมโรโส, รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ทำหน้าที่ต้อนรับได้ดี มีจริยามารยาทเรียบร้อย การแต่งกายดี กล่าว
พูดมีการแนะนำสถานที่ต่างๆ ได้ดี^๔ บริการดีมีการประสานงาน และอำนวยความสะดวกแก่พระ
อาคันตุกะที่เข้ามาเยือน ถือว่าเอาใจใส่ดี^๕

ฝ่ายทะเบียนเมื่อมีกิจกรรม โครงการต่างๆ เกิดขึ้น ก็จะมีการเตรียมพร้อม มีการตั้งโต๊ะ
รับสมัคร ลงทะเบียน ให้บริการแต่เช้าถือว่าเหมาะสม^๖ ให้ความเป็นกันเองแนะนำสถานที่ต่างๆ
ที่พัก ที่ปฏิบัติธรรม บริการให้ข้อมูลทั้งจำนวนสถิติผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม มีงานรายงานผลให้
ข้อมูลแก่ผู้เข้ามาใช้บริการได้ดี^๗

ฝ่ายด้านประชาสัมพันธ์ มีการแจ้งข่าวสารล่วงหน้าให้ทราบ ทั้งใกล้และไกล
มีหลายรูปแบบ เช่น ประชาสัมพันธ์ทางสื่อวิทยุ ทางอินเทอร์เน็ต ทางไปรษณีย์ การ
ประชาสัมพันธ์ให้แก่พุทธศาสนิกชนได้ทราบก่อนล่วงหน้า ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี^๘

ข้อเสนอแนะ ให้พัฒนาศักยภาพบุคคลากรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ไป ทำหน้าที่การงาน
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีความสุข ตามสติกำลังความสามารถให้ได้มากที่สุด^๙ ควรมี
การวางแผนเพิ่มจำนวนบุคคลากรแต่ละหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้พอเพียงต่องาน
เผยแผ่ในอนาคตที่จะมีผู้คนเข้ามาศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ^{๑๐}

^๔ สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์
๒๕๕๔.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสิริปริชิตยากร (ศุภชัย สุจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์
๒๕๕๔.

^๖ สัมภาษณ์ พระวิมาน คัมภีร์ปญโญ, เลขานุการวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^๗ สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมวจาโร, วัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสิริปริชิตยากร (ศุภชัย สุจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์
๒๕๕๔.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูอรอดสารเมธี (จ่านง อติเม โธ), เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น,
๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาสำราญ กมฺมสุทฺโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.

สรุป พระวิปัสสนาจารย์ มีศีลจารวัตรอันดีงาม มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ทำหน้าที่ต้อนรับได้ดี มีจริยามารยาทเรียบร้อย ฝ่ายทะเบียนมีความพร้อม ถือว่าเหมาะสม ฝ่ายด้านประชาสัมพันธ์ มีความพร้อม มีหลายรูปแบบ ประชาสัมพันธ์ ทางสื่อวิทยุ ทางอินเทอร์เน็ต ทางไปรษณีย์ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

กลุ่มที่ ๒ มีทัศนคติต่อบุคลากร สรุปได้ดังนี้

พระวิปัสสนาจารย์มีข้อวัตรปฏิบัติอันงดงามน่าศรัทธาเลื่อมใส วางตัวได้เหมาะสม โดยเฉพาะเจ้าอาวาส เป็นแบบอย่างที่ดีมาก^{๑๑} ส่วนด้านการสอนมีวิธีการสอน และแนะนำการปฏิบัติได้ดีเข้าใจง่าย อธิบายให้ความรู้ได้ละเอียดลึกซึ้ง^{๑๒}

ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ถือว่าเป็นการต้อนรับที่ดี^{๑๓} พุดจาติสร้างควมคุ้นเคยเป็นกันเอง^{๑๔} มีบริการตีบริการน้ำดื่ม แนะนำสถานที่พัก เป็นธุระประสานงานด้านต่างๆ ได้ดี^{๑๕}

ฝ่ายทะเบียน ถือว่าดี มีการเก็บข้อมูลบันทึกสถิติผู้เข้าร่วมโครงการกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ การออกใบเกียรติบัตรให้ผู้ผ่านการอบรมถือว่าเป็นเรื่องที่ดี^{๑๖} มีเจ้าหน้าที่มาคอยบริการให้คำแนะนำ ให้การต้อนรับ คอยให้การบริการเป็นอย่างดี^{๑๗}

^{๑๑} สัมภาษณ์ บัญชายุทธ นาคมูจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ประยุทธ์ อริยธัมม, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลหนองแวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นฤมล สินสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๔} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ลำดวน สูงแข็ง, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๖} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

ส่วนฝ่ายประชาสัมพันธมีหลากหลายรูปแบบ การประชาสัมพันธ์ทางด้านวิทยุและอินเทอร์เน็ตถือว่าดีมาก เป็นการบอกบุญได้ในระยะทางที่ไกล^{๑๘}

ข้อเสนอแนะ ควรมีบุคลากรทุกวัยเข้ามามีส่วนรวมพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม และบุคลากรควรมีจิตอาสาทำงานให้พระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่^{๑๙} การจัดบุคลากรประสานงานให้ชัดเจนในการประสานงานแต่ละวัน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาขอใช้บริการ ควรมีการดูแลผู้เข้ามาใช้บริการอย่างทั่วถึง แนะนำให้ความช่วยเหลือ สามารถเป็นมัคคุเทศก์ได้ และบุคลากรควรเพิ่มทักษะการทำงานให้มากขึ้น^{๒๐}

สรุป พระวิปัสสนาจารย์มีข้อวัตรปฏิบัติอันงดงามน่าศรัทธาเลื่อมใส วางตัวได้เหมาะสม โดยเฉพาะเจ้าอาวาส เป็นแบบอย่างที่ดีมากส่วนด้านการสอนมีวิธีการสอน และแนะนำการปฏิบัติได้ดีเข้าใจง่าย อธิบายให้ความรู้ได้ละเอียดลึกซึ้ง ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ถือว่าเป็นการต้อนรับที่ดี ฝ่ายทะเบียน ถือว่าดี มีการเก็บข้อมูลบันทึกสถิติผู้เข้าร่วมโครงการกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ส่วนฝ่ายประชาสัมพันธมีหลากหลายรูปแบบ การประชาสัมพันธ์ทางด้านวิทยุและอินเทอร์เน็ตถือว่าดีมาก

กลุ่มที่ ๓ มีทัศนคติต่อบุคลากร สรุปได้ดังนี้

พระวิปัสสนาจารย์ มีความประพฤติตนที่เหมาะสมน่าเคารพและน่าศรัทธา พระวิทยากรแต่ละรูปท่านก็ให้ความรู้ มีความสามารถ โดยเฉพาะท่านเจ้า ท่านสอนอย่างไรก็ปฏิบัติ

^{๑๘} สัมภาษณ์ บรรจงศรี จิระวิบูลวรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๙} สัมภาษณ์ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์ บรรจงศรี จิระวิบูลวรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ทองดี ทองกลิ่น, (พันเอกพิเศษ) ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

อย่างนั้น เป็นแม่แบบที่ดีมาก ประโยชน์ที่ได้รับ คือ ได้รับการอบรมสั่งสอน ได้รับการต้อนรับ การบริการ ต่างๆ ทำให้มีกำลังใจศรัทธาต่อพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น^{๒๑}

ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ เป็นกันเองดี เชื่อเชิญแนะนำให้มาปฏิบัติที่วัดโพธิ์บ้าน โนนทัน แนะนำสถานที่ต่างๆ ตลอดถึงแนะนำให้รู้จักกับเจ้าหน้าที่บุคคลต่างๆ ทำให้ผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม สบายใจ และได้รับข้อมูลที่หลากหลาย^{๒๒}

ฝ่ายทะเบียน มีเหมาะสมดี มีความกระตือรือร้นในการรับสมัครลงทะเบียน บริการทำ ป้ายหมายเลขและที่นั่งให้แก่ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม แนะนำคอยประสานงานติดต่อกับองค์กรต่างๆ บุคลากรฝ่ายทะเบียนช่วยกันทำหน้าที่เป็นอย่างดี^{๒๓}

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของวัดโพธิ์บ้าน โนนทันมีการประชาสัมพันธ์บอกบุญหลาย รูปแบบ ในการบอกบุญจัดหาเจ้าภาพต่างๆ เช่น เจ้าภาพสร้างเสนาสนะ เจ้าภาพภัตตาหารใน โครงการต่างๆ ถือว่าดี^{๒๔} แต่การประชาสัมพันธ์ออกเสียงกระจายข่าว ต้องดูเวลาในการออกเสียง ประชาสัมพันธ์ เพราะอาจจะเป็นการรบกวนการปฏิบัติธรรม หรือรบกวนเพื่อนบ้านได้^{๒๕}

ข้อเสนอแนะ บุคลากรในการทำหน้าที่เผยแพร่ก็ควรจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้มากขึ้นเรื่อย^{๒๖} เจ้าอาวาสควรเปิดโอกาสให้พระรูปอื่นได้ทำงานช่วย ไม่ว่าจะป็นงานอบรม งาน บรรยาย ตลอดถึงการนำทำวัตรสวดมนต์ โดยภาพรวมแล้วบุคลากรวัดโพธิ์ถือว่าดี ทำหน้าที่ได้

^{๒๑} สัมภาษณ์ นฤมล สีนสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๒} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ลำดวน สูงแข็ง, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราศัย, ปลัดอำเภอมือจังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นฤมล สีนสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

หลากหลาย บางท่านเป็นทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ตลอดถึงเป็นพระวิทยากร ถือว่าทำงาน ได้ดีขยันทุ่มเทและเสียสละอย่างเต็มที่^{๒๗} แต่การประชาสัมพันธ์ออกเสียงกระจายข่าว ต้องดูเวลา และให้เหมาะสมควร การประชาสัมพันธ์เพื่อบอกบุญจริงๆ^{๒๘}

สรุป พระวิปัสสนาจารย์ มีความประพฤติคนที่เหมาะสม มีความรู้ มีความสามารถ สอนอย่างไรก็ปฏิบัติอย่างนั้น เป็นแม่แบบที่ดีมาก ฝ่ายปฏิบัติต้อนรับ เป็นกันเองดี แนะนำสถานที่ต่างๆ บุคคลต่างๆ ได้รับข้อมูลที่หลากหลาย ฝ่ายทะเบียน มีเหมาะสมดี มีความกระตือรือร้น บริการ แนะนำคอยประสานงานติดต่อกับองค์กรต่างๆ ช่วยกันทำหน้าที่ได้ดี ฝ่ายประชาสัมพันธ์มีความเหมาะสมดี มีการประชาสัมพันธ์ ที่หลากหลายวิธีการ ประโยชน์ที่ได้รับ คือ ได้รับการอบรมสั่งสอน ได้รับการต้อนรับ การบริการ ต่างๆ ทำให้มีกำลังใจศรัทธาต่อพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

กลุ่มที่ ๔ มีทัศนคติต่อบุคลากร สรุปได้ดังนี้

พระวิทยากรมีกิริยามารยาทเรียบร้อยดี มีความรับผิดชอบตรงต่อเวลา มีจิตใจดี มีเมตตา^{๒๙} พระวิทยากรแต่ละรูปก็มีความรู้ความสามารถ มีเทคนิคการสอนหลายรูปแบบสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีได้เข้ามาประกอบการบรรยายได้ดี พระวิทยากรวางตัวได้เหมาะสมไม่ถือตัว มีความเป็นกันเองทำให้บรรยายในการเข้าอบรมไม่น่าเบื่อ ประโยชน์ที่ได้รับ ได้องค์ความรู้ใหม่จากการอบรมสั่งสอน^{๓๐}

ฝ่ายปฏิบัติต้อนรับ การต้อนรับถือว่าทำได้ดี มีกล่าวการต้อนรับ สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง^{๓๑} มีการบริการแนะนำให้ความรู้ด้านสถานที่ แนะนำการวางตนให้เหมาะสมใน

^{๒๗} สัมภาษณ์ ฌรัฐพล แก้วขัน , สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราสัย, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พศิกา สุขเกษม, นิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๐} สัมภาษณ์ ชีรศักดิ์ กูจอม, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๓๑} สัมภาษณ์ หทัยชนก กิรมย์, นักเรียน โรงเรียนขามแก่นนคร ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สถานที่ แต่ด้านประสานงานยังมีน้อย ผู้ที่คอยรับรู้ปัญหามีน้อยไม่ค่อยแนะนำ อาจเป็นเพราะว่า พระภิกษุวัดโพธิ์สำรวจมากไปหรือเปล่า^{๓๒}

ฝ่ายทะเบียน ถือว่าเหมาะสมดี มีการประสานงานติดต่อกับหน่วยงานที่เข้ามาอบรม มีการทำบัตรหมายเลขบัตรประจำตัว เก็บสถิติรายชื่อรายทำเกียรติบัตรให้ผู้เข้ารับการอบรม มีการรายงานผลจากการออกแบบประเมินผล สอบถามการเป็นอยู่ของผู้เข้ามาอบรมเสมอ^{๓๓}

ฝ่ายประชาสัมพันธ์หรือพิธีกรแนะนำทำได้ดี มีการประชาสัมพันธ์บอกบุญอยู่เสมอ แนะนำสถานที่ต่างๆ ได้ดี^{๓๔} มีการพำสอนชักจูงให้เด็กหรือเยาวชนที่เข้ามาอบรมได้ให้เกิดศีลสมาธิ และปัญญา^{๓๕} แต่ผู้ที่เข้ามาศึกษาอบรมก็ต้องการแนะนำอยู่เรื่อยๆ

ข้อเสนอแนะ ควรสร้างบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกแผนกให้มากขึ้น และมีคุณภาพยิ่งขึ้นไป^{๓๖} ความพึงพอใจในบุคลากรวัดโพธิ์บ้านโนนทันโดยรวมถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ฝ่ายปฏิคมควรเอาใจใส่ดูแลผู้ที่เข้ามาศึกษาอบรมให้มาก

สรุป พระวิทยากร มีกิริยามารยาทเรียบร้อยดี ตรงต่อเวลา มีจิตใจดี มีเมตตา มีความรู้ความสามารถ มีเทคนิคในการสอนหลายรูปแบบ สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย ได้ดี วางตัวได้เหมาะสมไม่ถือตัว มีความเป็นกันเอง สร้างให้บรรยายในการเข้าอบรมไม่น่าเบื่อ ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ การต้อนรับถือว่าทำได้ดี มีกล่าวการต้อนรับ สร้างบรรยากาศ ที่เป็นกันเอง ฝ่ายทะเบียน ถือว่าเหมาะสมดี มีการบริการ ประสานงาน ในส่วนต่างๆ ได้ดี ฝ่ายประชาสัมพันธ์หรือพิธีกรแนะนำทำได้ดี ประโยชน์ที่ได้รับ ได้องค์ความรู้ใหม่ จากการอบรมสั่งสอน

^{๓๒} สัมภาษณ์ วันชนะ มัสมี, นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๓๓} สัมภาษณ์ วีรศักดิ์ ภูจอม, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ทิยานันท์ นามแสง, นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๕} สัมภาษณ์ วิลาสินี ศรีเจริญ, นักเรียนโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๖} สัมภาษณ์ หทัยชนก ภิรมย์, นักเรียนโรงเรียนขามแก่นนคร ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

๔.๒ ทิศนะต่อหลักสูตรการอบรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ทัศนะของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ทิศนะต่อหลักสูตรการอบรม สรุปได้ดังนี้

ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเป็นหลักสูตรที่ดี^{๓๗} เพราะมีสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ประกอบการบรรยาย ที่สำคัญมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย หลาก เช่น พุทธประวัติ ธรรมเรื่องกตัญญูเรื่องกรรม เป็นต้น มีภาพวีดิทัศน์ให้ดู มีทั้งเรื่องในชาดก และเรื่องตัวอย่างในปัจจุบันเป็นประโยชน์ทำได้เหมาะสมดี^{๓๘}

ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธีมีความเหมาะสม มีเนื้อหาที่น่าสนใจ และมีกิจกรรมที่หลากหลาย^{๓๙} เป็นรูปแบบที่ทำให้เห็นจริงทำให้จดจำมากขึ้น เป็นการเผยแผ่พื้นฐานความเป็นชาวพุทธที่ดีให้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ รับศีล ฝึกความมีจริยธรรม คุณธรรมถือว่าเหมาะสมอย่างยิ่ง^{๔๐}

ฐานเรียนรู้ ธรรมคิตะ หรือฐานสวดมนต์ ถือว่าเหมาะสมเป็นการฝึกสมาธิ และได้ปัญญา^{๔๑} การจัดหลักสูตรการสวดมนต์ถือว่าดีมากมีหลากหลายรูปแบบทำให้น่าสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะบทสวดสำนองสารัญญะควรเน้นให้เด็กเยาวชนไทยฝึกมากๆ เพราะทำให้เพลิดเพลินในการสวดและเกิดความชอบรักที่จะสวดทำให้ได้เจริญทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา^{๔๒}

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหานิพนธ์ มหาธมมรุกขิโต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๙} พระมหาปริญา วรญาโณ, วัดธาตุ (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูอรุณธรรมธิ (จันท อติเม โธ), เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

ฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา ถือเป็นประโยชน์มาก ในการศึกษาหลักสูตร
อบรมแบบ สติปัญญา ๔ มีวิธีการสอนที่ดี^{๓๓} ทำให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป มีสติ
ในการใช้ชีวิตประจำวัน มีสติในการศึกษาเรียนรู้ มีสติในการทำงาน และมีสติอยู่ด้วยปัญญา ถือ
ว่าเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เกิดประโยชน์มีสติมากขึ้น เข้าใจตัวเอง เข้าใจธรรมชาติมากขึ้น^{๓๔}

ข้อเสนอแนะ ควรพัฒนาหลักสูตรอบรมให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป มีการเพิ่มเนื้อหาสาระเข้าไป
มากขึ้นมายุคต่อสมัย เพิ่มทางเลือกให้ผู้คนได้ศึกษามากขึ้น และควรที่จะเน้นปลูกฝังเด็ก
เยาวชน ประชาชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ได้สนใจศึกษาและปฏิบัติให้มาก^{๓๕}

สรุป ฐานเรียนรู้สารคดีเชิงพุทธ ถือเป็นหลักสูตรที่ดี เพราะมีเนื้อหาสาระที่เป็น
ประโยชน์และหลากหลาย มีสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ประกอบการบรรยาย ฐาน
เรียนรู้ศาสนพิธี มีความเหมาะสม มีเนื้อหาที่น่าสนใจ และมีกิจกรรมที่หลากหลาย ฐานเรียนรู้
ธรรมคิตะ หรือฐานสวดมนต์ ถือว่าเหมาะสม ในรูปแบบและทำนอง ได้สมาธิ และได้ปัญญา ฐาน
เรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา ถือเป็นประโยชน์มาก หลักสูตรอบรมแบบ สติปัญญา ๔
มีวิธีการสอนที่ดี ประโยชน์ที่ได้รับ ทำให้มีสติมากขึ้น เข้าใจตัวเอง เข้าใจธรรมชาติมากขึ้น

กลุ่มที่ ๒ ทักนะต่อหลักสูตรการอบรม สรุปได้ดังนี้

ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเหมาะสมดีเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาและปฏิบัติเป็น
อย่างยิ่ง^{๓๖} เป็นหลักสูตรอบรมที่ดีมีจุดประสงค์ในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญของ
พระพุทธศาสนา มีศรัทธาและสามารถเข้าใจในพุทธประวัติ เหตุการณ์ระหว่างการประชุม ตรีสูตร

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระวิมาน คัมภีร์ปัญญา, เลขานุการวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร (ศุภชัย สุจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๑ กุมภาพันธ์
๒๕๕๔.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหารังสรรค์ ฐมฺมโรโส, รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๖} สัมภาษณ์ บัญชาบุตร นาคมุลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น,
๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

และปริณิพพาน มีความเข้าใจถึงโครงสร้างของพระพุทธศาสนา ประโยชน์ที่ได้รับ มีศรัทธาและสามารถเข้าใจในพระรัตนตรัยมากขึ้น^{๔๗}

ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธี มีความเหมาะสมดี เป็นวิชาพื้นฐานที่ทุกคนควรเอาใจใส่ เพราะการทำบุญกุศลที่ฉลาด ก็อยู่การทำกุศลพิธี เช่น การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ก็ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเป็นที่ระลึกถึง อาราศศีล อาราศธรรม ฝึกวิธีทำบุญ ถือว่าเป็นการดีมาก^{๔๘}

ฐานเรียนรู้ ธรรมคิตะ หรือฐานสวดมนต์ ถือว่ามีประโยชน์มาก^{๔๙} ไม่ว่าจะเป็นเด็กผู้ใหญ่ ถ้าได้สวดมนต์อย่างตั้งใจแล้ว ย่อมเกิดความสุขเป็นสมาธิได้ปัญญา เกิดอานิสงส์จิตใจอยู่เย็นเป็นสุข จากหลักสูตรสวดมนต์นี้มีการสวดมนต์ทำนองสวดสารภัญญะ ทำนองสวดแบบสังโยค ถือว่าดี การจัดหลักสูตรการสวดมนต์ถือว่าดีมากมีหลากหลายรูปแบบทำให้น่าสนใจมากขึ้น^{๕๐}

ฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา ถือว่าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมและมีประโยชน์แก่ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษา^{๕๑} เนื้อหาภาคปริยัติมีการอธิบายสติปัญฐาน ๔ ที่เข้าใจง่ายและอ้างอิงจากพระไตรปิฎกน่าเชื่อถือ ส่วนด้านนำพาปฏิบัติก็ทำได้เหมาะสมดี น่าพอใจในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี^{๕๒}

ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเนื้อหาสาระเข้าไปให้มากขึ้น มายุคต์ตามสมัย เพิ่มทางเลือกให้ผู้คนได้ศึกษามากขึ้น เช่น ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยตามวิถีพุทธ การ

^{๔๗} สัมภาษณ์ ศุภฤกษ์ สีนสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๔๘} สัมภาษณ์ บรรจงศรี จิระวิบูลวรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๔๙} สัมภาษณ์ กสิณา อริย์รัช, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๐} สัมภาษณ์ ทองดี ทองล้น, ผู้อำนวยการสถานีวิฑูว์วัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๑} สัมภาษณ์ สมาส ถาปาบุตร, ประธานชุมชนโนนทัน ๔ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นิตยา สุทธิชากร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕ มกราคม ๒๕๕๔.

พัฒนาและอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น และควรที่จะเน้นให้ผู้ปฏิบัติธรรมสนใจศึกษาและปฏิบัติให้
 มากๆ^{๕๓}

สรุป ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเหมาะสมเป็นประโยชน์ มีหลักสูตรอบรมที่ดี
 ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธี มีความเหมาะสม ในเนื้อหา และมีกิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้เข้าใจ
 ศาสนพิธีมากขึ้น ฐานเรียนรู้ ธรรมคิตะ หรือฐานสวดมนต์ ถือว่ามีประโยชน์มาก สวดมนต์อย่าง
 ตั้งใจแล้ว ย่อมเกิดความสงบเป็นสมาธิได้ปัญญา จิตใจอยู่เย็นเป็นสุข ทำนองสวดสารกัญญะ
 ทำนองสวดแบบสังโยค มีหลากหลายทำนอง น่าสนใจมากขึ้น ฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิต
 ภาวนา ถือว่าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมและมีประโยชน์แก่ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษา ส่วนด้านนำพาปฏิบัติ
 ก็ทำได้เหมาะสมดี น่าพอใจในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ประโยชน์ที่ได้รับ มีศรัทธาและสามารถ
 เข้าใจในพระรัตนตรัยมากขึ้น

กลุ่มที่ ๓ ทักษะต่อหลักสูตรการอบรม สรุปได้ดังนี้

ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเป็นหลักสูตรที่น่าเสนอได้ดี เพราะมีสื่ออุปกรณ์
 เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ประกอบการบรรยาย^{๕๔} มีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีภาพวีดิทัศน์
 ให้ดู มีทั้งเรื่องพุทธประวัติ เรื่องนิทานชาดก และเรื่องตัวอย่างพระอริยสาวกในปัจจุบัน ที่นำมา
 ให้ได้ศึกษา ทำให้เกิดองค์ความรู้เข้าใจในพระพุทธศาสนาดีขึ้น ถือว่าเป็นประโยชน์ทำได้
 เหมาะสมดี^{๕๕}

ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธี ถือว่าเหมาะสมมีประโยชน์ สามารถนำผลการฝึกไปใช้ประกอบ
 พิธีกรรมในงานบุญกุศลของสังคมได้^{๕๖} มีเนื้อหาสอนพื้นฐานในการกราบ การไหว้ การจตุรพิธวยืน

^{๕๓} สัมภาษณ์ บัญชายุทธ นาคมุลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น,
 ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นฤมล สีนสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
 ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๕} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราสัย, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์ ฌรัฐพล แก้วขัน, สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

บูชาพระรัตนตรัย การนิมนต์ การกล่าวคำอาราธนาต่างๆ การประเคนของ การวางตัว และพูดจา กับพระภิกษุจะต้องเหมาะสม มีการสอนให้ฝึกลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เข้าใจมากขึ้น^{๕๗}

ฐานเรียนรู้ ธรรมกิตะ หรือฐานสวดมนต์ รูปแบบการสวดมนต์ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี^{๕๘} มีทั้งในรูปแบบการสวดมนต์แปล สวดมนต์แบบทำนองสรภัญญะ สวดมนต์เสริมสติริมงคลชีวิต พิชิตโรค เป็นกิจกรรมเสริมสร้างสมาธิและปัญญา ควรส่งเสริมพัฒนาให้มีรูปแบบดียิ่งขึ้น ส่วนพระภิกษุสามเณรควรจะมีร่วมสวดมนต์ในโครงการสวดเสริมสติริมงคลชีวิต พิชิตโรคให้มากๆ จะได้เกิดพลังศรัทธา พลังสมาธิมากขึ้น แต่ก็ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี^{๕๙}

ฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา ถือว่ามีประโยชน์มาก มีหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเนื้อหาเจริญสติปัญญา ๔ เป็นการดีมาก^{๖๐} เพราะการอบรมเน้นเจริญสติให้รู้เท่าทันอารมณ์ในปัจจุบัน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีวิธีการฝึกที่ดี ให้ได้ศึกษาภาคปริยัติก่อน แล้วก็ปฏิบัติตาม ถือว่าเหมาะสม^{๖๑}

ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเนื้อหาสาระให้เข้าใจง่ายขึ้น^{๖๒} เช่น การปฏิบัติธรรมหรือเจริญจิตภาวนา ทำอย่างไรให้เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ สนใจเข้ามาปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ซึ่งทางสำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์บ้านโนนทันก็มี เนื้อหาธรรม ๔ ฐาน มีสื่อวีดิทัศน์ให้ได้ศึกษา แต่ก็ขอให้พัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป^{๖๓} ในภาคปฏิบัติธรรมควรเรียนรู้จากธรรมชาติให้มากกว่านี้ โดยพระวิปัสสนาจารย์

^{๕๗} สัมภาษณ์ นิสากร จิตผดุงวิทย์, ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาลโนนทัน จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๘} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราศย์, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๙} สัมภาษณ์ อัมพร สวัสดิ์ลออ, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๐} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นิสากร จิตผดุงวิทย์, ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาลโนนทัน จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๒} สัมภาษณ์ ญัฐพล แก้วขัน, สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๓} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

น่าจะมามีวิธีการสอนแบบธรรมชาติที่หลากหลายมากขึ้น^{๖๔} ส่วนการสวดมนต์พระภิกษุสามเณรควร จะมาร่วมสวดมนต์ในโครงการสวดเสริมสิริมงคลชีวิต พิชิตโรคให้มากๆ จะได้เกิดพลังศรัทธา พลังสมาธิมากขึ้น^{๖๕}

สรุป ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเหมาะสมดี มีเนื้อหาสาระที่หลากหลายหลากหลาย มีสื่อ ภาพวีดิทัศน์ให้ดู ประกอบการบรรยาย เป็นประโยชน์ทำได้เหมาะสมดี ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธี ถือว่าเหมาะสมมีประโยชน์ มีเนื้อหาสอนพื้นที่ดี มีการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เข้าใจมากขึ้น ฐานเรียนรู้ ธรรมคัมภีร์ หรือฐานสวดมนต์ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ได้ความรู้ในการสวดมนต์แปล ได้ ความเพลิดเพลินเป็นสมาธิ ในทำนองสรภัญญะ ได้รู้ความหมายจากพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา ถือว่ามีประโยชน์มาก มีหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ ให้ได้ศึกษา ประโยชน์ที่ได้รับสติให้รู้เท่าทันอารมณ์ในปัจจุบัน สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ มีวิธีการฝึกที่ดี มีความศรัทธาในการปฏิบัติมากขึ้น

กลุ่มที่ ๔ ทศนะต่อหลักสูตรการอบรม สรุปได้ดังนี้

ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเป็นหลักสูตรที่ดี มีการสอนให้ความรู้ เรื่องพุทธ ประวัติ เรื่องกรรม เรื่องบาปบุญคุณโทษ เรื่องความกตัญญู บรรยายโดยใช้สื่อ วีดิทัศน์ประกอบ เป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะเป็นการนำเสนอทั้งภาพและเสียง ทำให้เข้าใจลึกซึ้ง เห็นบาป บุญ คุณโทษ ได้คติธรรมเตือนใจ आयชั่วกลัวบาปมากขึ้น^{๖๖}

ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธี มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง มีเนื้อหันทบทุยพิธี ทานพิธี กุศลพิธี สอนให้เข้าใจถึงความ เป็นชาวพุทธก่อให้เกิดศีลธรรม จริยธรรม สอนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ใน

^{๖๔} สัมภาษณ์ นิตยา สุทธยากร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๕} สัมภาษณ์ อัมพร สวัสดิ์ลือ, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พศิกา สุขเกษม, นิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

เรื่องเกี่ยวกับกิริยามารยาทชาวพุทธ เช่น การกราบ การไหว้ และการนิมนต์พระ การอาราธนาต่างๆ สอนให้ได้ปฏิบัติจริง ถือว่าเกิดประโยชน์มากสำหรับผู้ได้เข้ามาศึกษา^{๖๓}

ฐานเรียนรู้ ธรรมกิตะ หรือฐานสวดมนต์ เป็นฐานที่เหมาะสม เพราะการสวดมนต์เป็นการฝึกสมาธิและปัญญาอีกรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะเนื้อหาทำได้เหมาะสม มีการสวดมนต์มีหลากหลาย พระวิทยากรสอนให้รู้ความหมายและความเป็นมาแต่ละบท จึงให้เกิดความรู้รู้ตำนานที่รู้ความหมาย^{๖๔} (สวดมนต์แปล) ในแต่ละบทที่สวด ถือว่ามีประโยชน์มาก^{๖๕}

ฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา เนื้อหาเน้นสติปัญญา ๔ ถือว่าเหมาะสมดี มีการสอนให้มีสติเข้าไปเห็นกายในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน การเคลื่อนไหวของกาย ตลอดถึงรู้เห็นอารมณ์ในปัจจุบันที่เกิดขึ้น^{๖๖} โดยการเริ่มฝึกสติในการเดินจงกรม ๖ ระยะ การกำหนดนั่งแบบพองหนอ-ยุบหนอ โดยคู่อการของท้องพองและยุบตามความเป็นจริง การยืนก็มีสติกำหนดที่รูปยืน การได้เข้ามาฝึกสติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่นี้ เข้าใจง่าย เนื้อหาเป็นที่พอใจ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี^{๖๗}

ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเนื้อหาสาระให้เข้าใจง่ายขึ้นน่าสนใจ สนุกกับธรรมะมากขึ้น ในการปฏิบัติธรรม^{๖๘} ควรจะเน้นเรียนธรรมจากธรรมชาติให้มากขึ้น หรืออาจจะมีกิจกรรมหรือเพิ่มเวลาบำเพ็ญประโยชน์ให้มาก เช่น รดน้ำ กวาดใบไม้ ดูแลสถานที่ ทำความสะอาดห้องน้ำ อาจเรียกว่าธรรมชาติประยุกต์ตามสมัย “ดิฉันมาปฏิบัติธรรมที่แห่งนี้ เข้าใจมากขึ้น โดยการรดน้ำต้นไม้ พระวิทยากรบอกให้มติดกับการรดน้ำต้นไม้ไปด้วยนะ จากนั้นก็เข้าใจธรรมมากขึ้น

^{๖๓} สัมภาษณ์ วิลาสินี ศรีเจริญ, นักเรียน โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พศิกา สุขเกษม, นิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ธีรศักดิ์ กุจอม, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๖} สัมภาษณ์ วันชนะ มัสมี, นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ทพยชนก กิรมย์, นักเรียน โรงเรียนขามแก่นนคร ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๖๘} สัมภาษณ์ วันชนะ มัสมี, นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

กว่าเดิม”^{๓๓} สำหรับเด็กควรมีกิจกรรมให้มากกว่านี้ เช่น กิจกรรมวาดเขียน กิจกรรมตอบปัญหา
 ธรรมะ ฯลฯ และส่วนเรื่องของเวลาทำวัตรเช้า ควรจะทำดี ๐๕.๓๐ น. ก็น่าจะดี^{๓๔}

สรุป ฐานเรียนรู้ สารคดีเชิงพุทธ ถือว่าเป็นหลักสูตรที่ดี มีเนื้อหามากหลาย มีสื่อวิดิทัศน์
 ประกอบเป็นสิ่งที่ดีมาก ประโยชน์ที่ได้คือธรรมเตือนใจ อายุช่วงกว้างมามากขึ้นเชื่อเรื่องกรรม
 มากขึ้น ฐานเรียนรู้ ศาสนพิธี มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง มีเนื้อหันทบทุยพิธี ทานพิธี กุศลพิธี
 สอนให้เข้าถึงความเป็นชาวพุทธก่อให้เกิดศีลธรรม จริยธรรม สอนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ถือว่า
 เกิดประโยชน์มากสำหรับผู้ได้เข้ามาศึกษา ฐานเรียนรู้ ธรรมกิตะ หรือฐานสวดมนต์ เป็นฐานที่
 เหมาะสม เนื้อหาและทำนองดี มีการสวดมนต์หลากหลาย ได้รู้ความหมายในการทำวัตรแปลและ
 ความเป็นมาแต่ละบทจากพระอาจารย์อธิบาย ถือว่ามีประโยชน์มาก ฐานเรียนรู้ ปฏิบัติธรรม
 เจริญจิตภาวนา ถือว่าเหมาะสมดี มีหลักสูตรที่ชัดเจน เกิดประโยชน์ คือ ฝึกสติ สมาธิ จิตสงบขึ้น

๔.๓ ทิศนะต่อสถานที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ทัศนะของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำนัก
 ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ทิศนะต่ออาคารสถานที่ สรุปได้ดังนี้

ภูมิทัศน์ของสำนักปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ ที่สะอาดและร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่ปรกคลุม
 อยู่มากมาย เป็นอุทยานในการศึกษาที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น ที่น่าเข้ามาศึกษา
 และปฏิบัติธรรม ภูมิทัศน์มีความเหมาะสมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ภายในวัดมีความพร้อม
 หลากหลาย มีอาคารสถานที่สะอาดใช้ประโยชน์ได้ดี^{๓๕}

^{๓๓} สัมภาษณ์ ทิยานันท์ นามแสง, นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๖ กุมภาพันธ์
 ๒๕๕๔.

^{๓๔} สัมภาษณ์ วิลานี ศรีเจริญ, นักเรียนโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

- ศาลาโพธิสาร ๗๒ ถือว่ามีประโยชน์มากในการใช้งานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางพุทธศาสนา จัดอบรม ประชุมทางวิชาการ และเป็นที่ศึกษาเหมาะสมดีมาก^{๓๖}

- อุโบสถ ถือว่ามีความเหมาะสมกับใช้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะมีคุณประโยชน์ใช้งานหลายประเภท เช่น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวด นั่งสมาธิ เดินจงกรมได้ดี เหมาะในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา^{๓๗}

- ลานธรรม ลานโพธิ์ สภาพสิ่งแวดล้อมทั่วไปร่มรื่นเป็นธรรมชาติดี เป็นอุทยานในการศึกษาทั้งทางพระพุทธศาสนา ลานธรรมใช้ในการจัดอบรมปฏิบัติ มีสะอาดและร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่ปรกคลุมอยู่มากมาย รับรองจำนวนผู้เข้ามาอบรมได้เป็นจำนวนมาก ถือว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์อย่างมาก^{๓๘}

ข้อเสนอแนะ ควรจะดูแลปรับปรุงในสถานที่ต่างๆ สิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้น ต้นไม้ และดอกไม้ประดับ ควรเพิ่มเติม ดำเนินงานดูแล รดน้ำ พรวนดินใส่ปุ๋ย ทำให้เป็นสัดส่วนมาก ส่วนพื้นที่จอดรถเมื่อมีกิจกรรมงานบุญ ที่จอดรถจะคับแคบไป ควรจัดผังใหม่และเปิดประตูให้รถเข้าออก เป็นระบบชัดเจน^{๓๙}

สรุป ศาลาโพธิสาร ๗๒ ถือว่ามีประโยชน์มากในการใช้งานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางพุทธศาสนา จัดอบรม ประชุมทางวิชาการ และเป็นที่ศึกษาเหมาะสมดีมาก ส่วนอุโบสถ ถือว่ามีความเหมาะสมกับใช้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะมีคุณประโยชน์ใช้งานหลายประเภท เช่น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวด นั่งสมาธิ เดินจงกรมได้ดี ด้านลานธรรม ลานโพธิ์ ใช้ในการจัดอบรมปฏิบัติ มีสะอาดและร่มรื่น

^{๓๖} พระมหาปริยญา วรญาโณ, วัชราคู (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ, (สุนันท์ สุภาจาโร), รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระมหาสำราญ กมฺมสุทฺโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้านโนนทัน, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.

มีต้นไม้ใหญ่ปรกคลุม รับรองจำนวนผู้เข้ามาอบรมได้เป็นจำนวนมาก สภาพสิ่งแวดล้อมทั่วไปร่มรื่นเป็นธรรมชาติดี ถือว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์อย่างมาก

กลุ่มที่ ๒ ทักนะต่อต่ออาคารสถานที่ต่างๆ สรุปได้ดังนี้

ภูมิทัศน์ของสำนักปฏิบัติธรรม บริเวณอาคารสถานที่ที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้านรอบสำนักปฏิบัติธรรมมีกำแพงสูงใหญ่ และมีต้นไม้ล้อมรอบจำนวนมาก เป็นเหตุให้วัดนี้มีความสงบและร่มรื่น เหมาะแก่การเข้ามาศึกษาฝึกหัดปฏิบัติธรรมหรือเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ^{๕๐} “ดิฉันสบายใจเมื่อได้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศวัดโพธิ์บ้านโนนทัน รู้สึกผ่อนคลายด้วยธรรมชาติบำบัด ธรรมชาติบำบัด และทุกครั้งที่เข้ามาก็มีความสุขสงบ”^{๕๑}

- ศาลาโพธิสาร ๗๒ ถือว่าเป็นประโยชน์มาก ใช้ประโยชน์ได้นานาประการ มีความปลอดภัย สงบ สะอาดใช้เป็นสถานที่ทำวัตร สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม เป็นที่ประชุมวัด บ้านโรงเรียน และเป็นสถานที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีอีสานได้ บริเวณรอบศาลาจะมีปูนปั้นปฏิมากรรมเป็นภาพปริศนาธรรม เป็นภาพวิถีชีวิตชาวบ้าน และสัตว์ป่านานาชนิดให้ได้ศึกษาข้างในก็ใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาได้หลากหลาย ถือว่าดีมาก^{๕๒}

- อุโบสถ ถือว่ามีประโยชน์ในการเป็นอย่างมาก มีความเหมาะสมเป็นสถานที่สวดมนต์ไหว้พระและเจริญจิตภาวนา มีความสะอาดและมั่นคงปลอดภัยดี ส่วนผนังมีภาพวาดเรื่องราวพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์ให้ผู้คนได้ศึกษาเรียนเกี่ยวกับทานบารมีของพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ บริเวณรอบๆ แต่อาจจะคับแคบไปหน่อยเพราะผู้คนเข้าไปสวดมนต์ในโครงการสวดมนต์เสริมสิริมงคลชีวิตพิชิตโรคเป็นจำนวนมาก^{๕๓}

^{๕๐} สัมภาษณ์ บัญชาอุทฺธ นาคมุจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นิตยา สุทธยากร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๒} สัมภาษณ์ บัญชาอุทฺธ นาคมุจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราชัย, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

- ลานธรรม ลานโพธิ์ มีความเหมาะสมในการทำกิจกรรมในการอบรมและโครงการต่างๆ มาก เช่น โครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ได้ใช้สถานที่แห่งนี้ประกอบพิธี ถือว่าเป็นบรรยากาศที่ธรรมชาติ เป็นสถานที่ธรรมบ่าบัด ธรรมชาติบ่าบัดได้ดี ควรจะมาศึกษาร่วมทำบุญดำเนินกิจกรรมให้มากถือว่ามีประโยชน์มาก เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้คุ้ม ทำกิจกรรมของเด็กหรือผู้ใหญ่ก็สามารถทำได้ ประโยชน์ที่ได้รับ ใช้สถานที่ได้คุ้มค่า มาสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา นั่งอ่านหนังสือ ฟักผ่อนจิตใจ^{๕๔}

ข้อเสนอแนะการก่อสร้างในแนวราบไม่ควรปลูกอาคารสถานที่เพิ่ม กรณีที่จะสร้างถาวรวัตถุสถานเพิ่มขึ้น ควรจัดแนวให้เหมาะสม ถ้าเป็นไปได้ควรสร้างในแนวโค้งหรือสร้างให้สูงขึ้นไปตามความเหมาะสม^{๕๕} ส่วนป้ายคำสอนพุทธสุภาษิตควรให้มี ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และควรจัดทำให้เป็นระเบียบมีแนวตรงเป็นระดับเดียวกัน ส่วนด้านมัคคุเทศก์ควรเตรียมความพร้อมไว้คอยแนะนำคนไทย และคนต่างชาติ ที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ภายในวัด^{๕๖} อุโบสถภายในอาจจะคับแคบไปเมื่อจัดกิจกรรมโครงการสวดมนต์เสริมสิริมงคลชีวิตพิชิตโรค สถานที่จอดรถควรมีการจัดการวางแผนผังระบบให้ดีขึ้น เพื่อความสะดวกต่อผู้ใช้รถสัญจรไปมาภายในและนอกวัด^{๕๗}

สรุป ศาลาโพธิสาร ๗๒ ถือว่าเป็นประโยชน์มาก มีความปลอดภัย สงบ สะอาดใช้ เป็นสถานที่ทำวัตร สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม เป็นที่บริการทั่วไป บริเวณรอบศาลาจะมีปูนปั้นปฏิมากรรมเป็นภาพปริศนาถือว่าเป็นที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีอีสานได้ดีมาก อุโบสถ ถือว่ามีประโยชน์มาก เป็นสถานที่สวดมนต์ไหว้พระและเจริญจิตภาวนา มีความสะอาดและมัน

^{๕๔} สัมภาษณ์ ทองดี ทองสัน (พันเอกพิเศษ), ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดโพธิ์บ้าน โนนทัน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๕} สัมภาษณ์ บัญชายุทธ นาคมุณลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์ บรรจงศรี จิระวิพลวรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ทองดี ทองสัน (พันเอกพิเศษ), ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดโพธิ์บ้าน โนนทัน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

ปลอดภัยดี ภายมีภาพวาดเรื่องราวพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์ให้ศึกษา ส่วนลานธรรม ลานโพธิ์ มีความเหมาะสมในการทำกิจกรรมในการอบรมและโครงการต่างๆ ถือว่าเป็นบรรยากาศที่ธรรมชาติ ประโยชน์ที่ได้รับ ใช้สถานที่ได้คุ้มค่า มาสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา นั่งอ่านหนังสือ ฟักผ่อนจิตใจ

กลุ่มที่ ๓ ทักษะต่อต่ออาคารสถานที่ต่างๆ สรุปได้ดังนี้

ภูมิทัศน์ของสำนักปฏิบัติธรรม มีความเป็นธรรมชาติด้วยต้นไม้ซึ่ง มีขนาดใหญ่ ปกคลุมล้อมรอบวัด ส่วนมีการวางแปลน แบ่งเขตพื้นที่เป็นสัดส่วนดี มี เขตพุทธาวาส สังฆาวาส เขต วิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งแต่ละเขตมีความเหมาะสมดี^{๔๔} อาคารสถานที่แต่ละส่วน จัด ได้เหมาะสม สะอาด มีความเป็นระเบียบ มีห้องน้ำให้ใช้บริการที่เพียงพอ แยกเพศชาย หญิงถือว่าเหมาะสมดี^{๔๕}

- ศาลาโพธิสาร ๓๒ ถือว่ามีประโยชน์มาก คือ^{๔๖} ออกแบบมาเพื่อเผยแผ่โดยตรงชั้นที่ ๑ มีภาพปริศนาธรรม รูปปั้นปฏิมากรรม แผงด้วยปรัชญาอีสานสอนธรรม เป็นการส่งเสริม วัฒนธรรมประเพณีอีสาน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาศึกษา ชั้นที่ ๒ ใช้เป็นสถานที่อเนกประสงค์ เป็นทั้งสถานที่เจริญจิตภาวนาได้ดีอีกที่หนึ่ง ส่วนชั้นที่ ๓ เป็นสถานที่พักของฝ่ายหญิง และเป็น สถานที่ประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ ซึ่งมีภาพปริศนาธรรมตามผนังให้ศึกษา เช่น ภาพปฏิมากรรมรูป บาท เป็นต้น ศาลานี้เหมาะสมมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นศาลาที่มั่นคงปลอดภัย และสามารถ ใช้ประโยชน์ได้สูง อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ประโยชน์ที่ได้รับได้ใช้เป็นที่ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม นั่งอ่านหนังสือ บำเพ็ญประโยชน์ดูแลรักษา และที่สำคัญศึกษาภาพปริศนา ธรรมต่าง ถือว่ามีประโยชน์ใช้ได้คุ้มค่า^{๔๗}

- อุโบสถ เป็นเขตที่ทำได้เหมาะสม อยู่หน้าประตูทางเข้าให้เข้ามาก็ได้กราบสักการะ เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพระประธานในอุโบสถ ปางมารวิชัย เป็นศิลปะแบบสุโขทัย

^{๔๔} สัมภาษณ์ นฤมล สีนสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๔๕} สัมภาษณ์ ขนิษฐา ไกรสรกุล, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๔๖} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราสัย, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นิศากร จิตผดุงวิทย์, ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาล โนนทัน, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

และมีพิพิธภัณฑของโบราณให้ศึกษา มีประตู หน้าต่างทำด้วยไม้แกะสลัก เป็นภาพปริศนาธรรม มีคติคำแนวปรัชญาให้ได้ศึกษา ผู้ที่เข้ามาศึกษาถือว่าได้ประโยชน์^{๕๒}

- ลานธรรม ลานโพธิ์ ถือว่าเหมาะสมในการใช้ในการปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน หรือจะเป็นสถานที่จัดกิจกรรมในโครงการต่างๆ มีความเป็นธรรมชาติ แต่จะมีอุปสรรคในฤดูฝนเมื่อฝนตกก็ไม่สามารถจะใช้งานในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้

ข้อเสนอแนะ ควรมีวิธีการดำเนินการแก้ไขสถานที่จอดรถภายในวัด ควรมีกำกับใช้รถทางเข้า และทางออกแยกกัน สถานที่ติดต่อประสานงานของวัดควรอยู่ด้านนอกผู้เข้ามาด้านหน้าสามารถมองเห็น และสอบถามได้ง่าย^{๕๓} หากมีการก่อสร้างควรสร้างในแนวตั้งเพราะปัจจุบันเนื้อที่ของวัดโพธิ์มีขนาดแคบไป ในส่วนอุโบสถและศาลาโพธิสาร ๑๒ พื้นพรมมีฝุ่นเยอะควรมีการทำความสะอาดให้มาก การระบายช่องลม ประตูหน้าต่างควรจะเป็นเปิดให้อากาศถ่ายเทให้สะดวก^{๕๔} อุปสรรคลานธรรม คือ ในฤดูฝนเมื่อฝนตกก็ไม่สามารถจะใช้งานในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้

สรุป ศาลาโพธิสาร ๑๒ ถือว่ามีประโยชน์มาก ออกแบบมาเพื่อเผยแพร่โดยตรงคือ ใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรม เป็นที่ประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ เป็นที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นที่ส่งเสริมองค์ความรู้ โดยศาลาโพธิสาร มีภาพปริศนาธรรม รูปปั้นปฏิมากรรม และภาพปฏิมากรรมรูปบาท เป็นต้น มันคงปลอดภัย และสามารถใช้งานประโยชน์ได้สูง อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ส่วนอุโบสถ เป็นเขตที่ทำได้เหมาะสม เป็นสถานที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา นอกจากจะใช้ทำพิธีกรรมทางสงฆ์แล้วก็เป็นแหล่งศึกษาหัตถกรรมไม้แกะสลัก เป็นภาพปริศนาธรรม มีคติคำแนวปรัชญาให้ได้ศึกษาด้านลานธรรม ลานโพธิ์ ถือว่าเหมาะสมในการใช้ในการปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน หรือจะเป็นสถานที่จัดกิจกรรมในโครงการต่างๆ มีความเป็นธรรมชาติ ถือว่าได้ประโยชน์ ประโยชน์ที่ได้รับ

^{๕๒} สัมภาษณ์ ฌรัฐพล แก้วขັນ, สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราศัย, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๔} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

ได้ใช้เป็นที่ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม นั่งอ่านหนังสือ บำเพ็ญประโยชน์ดูแลรักษา และที่สำคัญศึกษาภาพปริศนาธรรมต่าง ถือว่ามีประโยชน์ใช้ได้คุ้มค่า

กลุ่มที่ ๔ ทักษะต่อต่ออาคารสถานที่ต่างๆ สรุปได้ดังนี้

ภูมิทัศน์ของสำนักปฏิบัติธรรม ที่ใช้อบรม มีความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความปลอดภัย บรรยากาศดีมีความเป็นธรรมชาติ มีความเหมาะสมดี ในเรื่องของที่พักรักษาสำหรับผู้มาเข้าร่วมปฏิบัติธรรมจากภาพรวม สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยดีมีความปลอดภัย และสภาพใช้การได้ดี ห้องน้ำที่ใช้พอเพียง ความเป็นระเบียบ แยกเป็นสัดส่วนฝ่ายชาย-หญิง มีความปลอดภัย มั่นคง แข็งดี^{๕๕} ส่วนด้านโรงอาหารซึ่งใช้ศาลาอเนกประสงค์ มีความสะอาด ปลอดภัยดี แต่ถ้ามีจำนวนผู้เข้าอบรมมีจำนวนมากถึง ๒๐๐ คน จะแคบไป^{๕๖}

- ศาลาโพธิสาร ๑๒ ถือว่ามีประโยชน์มากน่าสนใจสถาปัตยกรรมภายนอก มีการสร้างในลักษณะภาพนูน เนื้อหาสอนในหลักธรรมปรัชญาอีสานต่างๆ ซึ่งสื่อให้เห็นถึงปรัชญาชีวิตของคนและสัตว์ เป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีไว้ให้ได้ศึกษา ส่วนชั้น ๒ และชั้น ๓ จัดให้เป็นห้องพักผ่อน กว้างขวาง และสะอาด ถือว่าเหมาะสมดี^{๕๗}

- อุโบสถ เหมาะแก่การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานและเหมาะแก่การสวดมนต์ดีมาก ด้านความเป็นระเบียบจัดสถานที่ได้เป็นระเบียบดี การจัดโต๊ะหมู่บูชาเป็นระเบียบสวยงาม ด้านความสะอาดอยู่ในระดับปานกลาง อากาศถ่ายเทดี แสงสว่างกลางวันเพียงพอ ถือว่าเหมาะสมดี ในการใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๕๘}

^{๕๕} สัมภาษณ์ วันชนะ มัสมี, นักศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์ สุกัญญา สร้อยไข, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ทิยานันท์ นามแสง, นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๘} สัมภาษณ์ วัลลภินี ศรีเจริญ, นักเรียนโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

- ลานธรรม ลานโพธิ์ มีความเหมาะสมดีมาก สะอาด เรียบร้อย สวยงาม แปลกมากกว่าที่อื่น สามารถดึงดูดความสนใจผู้มาปฏิบัติได้ดี มีความเป็นธรรมชาติมาก ร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ประโยชน์ที่ได้ ได้มาทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิเจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา ฟังเทศนาธรรม ทำบุญถวายสังฆทาน ร่วมรับทานอาหารกลางวันกับญาติธรรมที่มาสร้างบารมีด้วยกัน ทำกิจกรรมเหล่านี้แล้วมีความสุข ทำให้ศึกษาเล่าเรียนความจำดีขึ้น^{๕๕}

ข้อเสนอแนะ เรื่องความสะอาด พรหมที่ปูพื้นในศาลาปฏิบัติธรรม ควรจะมีการดูแลทำความสะอาดเป็นประจำ ควรเพิ่มการระบายอากาศ และปรับแสงศาลาชั้นที่ ๑ ส่วนพระวิทยากรควรแนะนำผู้ที่เข้ามาอบรมสร้างบุญกุศล ด้วยการลงมือทำความสะอาดในสถานที่ต่างๆ^{๕๖} อุปกรณ์ในการทำความสะอาดควรมีให้เพียงพอ สถานที่เก็บควรเป็นที่มองเห็นได้ง่าย และเป็นระเบียบ^{๕๗}

สรุป ศาลาโพธิสาร ๘๒ ถือว่ามีประโยชน์มาก มีการออกแบบเพื่อเผยแพร่ สร้างในลักษณะให้ใช้ประโยชน์ๆ ประการ ใช้ประกอบกิจกรรมโครงการต่างๆ และ ให้ได้ศึกษาเนื้อหาหลักธรรมปรัชญาอีสานต่างๆ ถือว่าเหมาะสมดี ด้านอุโบสถ เหมาะแก่การสวดมนต์ดีมาก ด้านความเป็นระเบียบจัดสถานที่ได้เป็นระเบียบดี การจัดโต๊ะหมู่บูชาเป็นระเบียบสวยงาม ด้านความสะอาดอยู่ในระดับปานกลาง อากาศถ่ายเทดี แสงสว่างกลางวันเพียงพอ ถือว่าเหมาะสมดี ในการใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ส่วนลานธรรม ลานโพธิ์ มีความเหมาะสมดีมาก สะอาด เรียบร้อย สวยงาม มีความเป็นธรรมชาติ ร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ประโยชน์ที่ได้ คือ ได้มาใช้ประโยชน์ในสถานที่แห่งนี้ ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิเจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา ฟังเทศนาธรรม ทำบุญถวายสังฆทาน ร่วมรับทานอาหารกลางวันกับญาติธรรมที่มาสร้างบารมีด้วยกัน ทำกิจกรรมเหล่านี้แล้ว ผลคือมีความสุข ทำแล้วสบายใจ เบากายเบาใจ ทำให้ศึกษาเล่าเรียนความจำดีขึ้น

^{๕๕} สัมภาษณ์ ชีรศักดิ์ ภูจอม, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พศิกา สุขเกษม, นิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๕๗} สัมภาษณ์ หทัยชนก ภิรมย์, นักเรียนโรงเรียนขามแก่นนคร ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,
๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

๔.๔ ทักษะต่อรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ทักษะของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ทักษะต่อรูปแบบการเผยแผ่ สรุปได้ดังนี้

-โครงการปฏิบัติธรรม ถือว่ามีประโยชน์มาก มีวิธีการเผยแผ่ที่ดีโดยดึงองค์กรต่างๆ บ้าน โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วม และที่สำคัญมีการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเข้าไปช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้ถือว่าเป็นการดี^{๑๑๒} มีโครงการที่หลากหลายที่น่าสนใจให้โอกาสทั้งเด็ก เยาวชน ตลอดถึงผู้ใหญ่ได้เข้ามาปฏิบัติธรรม ถือว่าเป็นการดีมาก^{๑๑๓} ประโยชน์ที่ได้รับจากรูปแบบต่างๆ เป็นประโยชน์อย่างมาก ต่อตนเองผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ต่อผู้เข้ารับการอบรม ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อพระพุทธศาสนา จงทำดีต่อไปและพัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อยๆ^{๑๑๔}

-กิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ ถือว่าดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น เดือนสี่บุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกิจกรรมในการทำบุญ ในการแห่เวสเข้าเมืองทำบุญบำรุงประเพณีดีๆ ไว้ต่อไป ส่วนเดือนห้าบุญสงกรานต์ ก็มีกิจกรรมสงฆ์นำพระภิกษุสามเณร และรดน้ำผู้ใหญ่ เป็นการทำบุญรวมญาติ ถือว่าเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทำบุญประเพณีต่างๆ เพื่ออนุรักษ์สิ่งดีๆ ไว้กับชนรุ่นหลัง^{๑๑๕}

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี ,(ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี ,(ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์

-สื่อทางวิทยุ ถือว่ามีประโยชน์มาก มีเนื้อหาสาระธรรมมากมาย มีทั้งออกอากาศในการบรรยายธรรม ถือว่าประโยชน์มาก จัดรายการเวลาได้เหมาะสมดี^{๑๐๖} ทางด้านสื่อทางอินเทอร์เน็ตก็มีการเชื่อมโยงสามารถให้ผู้ฟังคลื่นวิทยุของวัดโพธิ์บ้าน โนนทันให้ได้ฟังชัดเจนทั่วโลก และ สื่อซีดีธรรมะที่ออกมาเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาได้ฟังในสถานที่ต่างๆ ได้ ถือว่าดีมาก^{๑๐๗}

-สื่อหนังสือธรรมะ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถือว่าเหมาะสม ในรูปแบบเล่ม และเนื้อหาสาระ เช่น คู่มือพระวิปัสสนาจารย์ คู่มือชาวพุทธฉบับวัดโพธิ์ มรดกไทย มรดกธรรม การเมืองใหม่วิถีพุทธ เป็นต้น มีการจัดพิมพ์หนังสือ เป็นธรรมเนียมถือว่ามีประโยชน์มาก^{๑๐๘}

ข้อเสนอแนะ ฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานต่างๆ ควรเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณในงานเผยแพร่ให้มากกว่านี้ ควรมีการสนับสนุนเด็ก เยาวชน มาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสำนักปฏิบัติธรรมให้มาก ขอให้พัฒนาศักยภาพในการเผยแพร่ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นไป และสามารถทำหน้าที่การงานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีความสุข^{๑๐๙}

สรุป โครงการปฏิบัติธรรม ถือว่ามีประโยชน์มาก มีวิธีการเผยแพร่ที่ดีโดยดึงองค์กรต่างๆ หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วม มีการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเข้าไปช่วยในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้านกิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ ถือว่าดี เดือนสี่บุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกิจกรรมในการทำบุญ ในการแห่พระเวสเข้าเมือง เป็นการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมดีๆ ไว้กับชนรุ่นหลัง ด้านสื่อทางวิทยุ ถือว่ามีประโยชน์มาก มีเนื้อหาสาระมากมาย มีทั้งออกอากาศในการบรรยายธรรม ถือว่าประโยชน์มาก จัดรายการเวลาได้เหมาะสมดี ทางด้านสื่อทางอินเทอร์เน็ตก็มีการเชื่อมโยงสามารถให้ผู้ฟังคลื่นวิทยุของวัดโพธิ์บ้าน โนนทันให้ได้ฟังชัดเจนทั่วโลก ส่วนด้านสื่อหนังสือธรรมะ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถือว่าเหมาะสม ในรูปแบบเล่ม และเนื้อหาสาระ มีการจัดพิมพ์หนังสือ เป็นธรรมเนียมถือว่ามีประโยชน์

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมจิราโร, วัดโพธิ์บ้าน โนนทัน, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๐๗} พระมหาปริยญา วรญาโณ, วัดธาตุ (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี,(ทองสา วรลาโภ), เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระมหาสำราญ กุมมสุโข, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์บ้าน โนนทัน, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.

มาก ประโยชน์ที่ได้รับจากรูปแบบต่างๆ เป็นประโยชน์อย่างมาก ต่อตนเองผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ ต่อผู้เข้ารับการอบรม ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อพระพุทธศาสนา จงทำดีต่อไปและพัฒนาให้ดีขึ้นไป

กลุ่มที่ ๒ ทักษะต่อรูปแบบการเผยแพร่ สรุปได้ดังนี้

-โครงการปฏิบัติธรรม มีโครงการที่หลากหลายน่าสนใจ ตลอดทั้งปี^{๑๑๑} มีประโยชน์และเหมาะสมแต่ละโครงการอยู่ในตัว เช่น โครงการปฏิบัติธรรมวันมาฆบูชา ก็จะได้ประโยชน์ทั้งการฝึกสติปัญญา ๔ และในเวลาค่าที่ร่วมกิจกรรมกุศลพิธีคือการเวียนเทียนด้วย ถือว่าน่าพอใจ^{๑๑๒} โครงการอบรมเด็กเยาวชนก็มีประโยชน์มาก อยากจะให้ทางสำนักปฏิบัติธรรมประชาสัมพันธ์และจัดโครงการเหล่านี้ให้มาก ประโยชน์ในการจัดโครงการแต่ละโครงการก็จะมีผลต่อชาติศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ หย่อนลงมา คือ ประโยชน์ต่อผู้รับการฝึกอบรม เกิดความสงบ เข้าใจธรรมมากขึ้น^{๑๑๒}

-กิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ มีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก โดยมีกิจกรรมทำบุญประเพณีแต่ละเดือน เช่น บุญมหาชาติ บุญกฐิน บุญทอดเทียนเข้าพรรษา เป็นต้น ที่ชาวบ้านนำพาลูกหลานมาร่วมสร้างบุญกุศล เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ถือว่ามีประโยชน์มาก ขอให้รักษาและพัฒนาต่อไป^{๑๑๓}

-สื่อทางวิทยุวัดโพธิ์บ้าน โนนทันถือว่ามีประโยชน์มาก เป็นสถานีวิทยุเพื่อการเจริญสติและพัฒนาปัญญาจริงๆ มีวิธีดำเนินงาน วางแผน มีรายการออกอากาศสด รายการพุทธธรรม รายการสุขภาพดีวิถีพุทธ มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ฟังได้รับทราบข่าวสารการทำบุญของวัดอยู่

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ ทองดี ทองสัน, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดโพธิ์บ้าน โนนทัน, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ กสิณา อริย์ธัช, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ บรรจงศรี จิระวิบูลวรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

เสมอ^{๑๑๔} ส่วนด้านชีวิตธรรมะแจกเป็นธรรมทาน ถือว่าดีมีประโยชน์ต่อผู้รับ สามารถฟังได้บ่อยๆ ส่วนสื่อทางอินเทอร์เน็ต ควรจะปรับปรุงและพัฒนาข่าวต่างๆ ให้ทันสมัยทันเหตุการณ์ด้วย^{๑๑๕}

-สื่อหนังสือธรรมะ ถือว่ามีประโยชน์มาก ได้ประโยชน์หลายอย่าง โดยเฉพาะเนื้อหาธรรมะที่หลากหลาย เช่น วิปัสสนาวิถิ การเมืองใหม่วิถิพุทธ และมีจุลสารได้ร่วมโพธิสาร ซึ่งออกเป็นรายเดือนให้ได้ศึกษาธรรมเป็นบทความ และติดตามความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละเดือน ถือว่าเหมาะสมอย่างยิ่งในการเผยแผ่เป็นรูปแบบหนังสือ^{๑๑๖}

ข้อเสนอแนะ การประชาสัมพันธ์ควรมีให้มากขึ้น ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างชาติ และพระวิปัสสนาที่บรรยายเป็นภาษาอังกฤษควรมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากวัดโพธิ์บ้าน โนนท้นมีชาวต่างชาติได้เข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ^{๑๑๗} ควรมีการจัดอบรมพระวิทยากรอย่างต่อเนื่อง จะทำให้พระวิทยากรมีความพร้อมมากขึ้น และควรจัดทำป้ายสื่อแนะนำเรื่องต่างๆ ให้เป็นระเบียบสามารถอ่านศึกษาได้ง่าย ส่วนการจัดรายการวิทยุควรเปิดโอกาสให้ชุมชนแต่ละชุมชนได้มีส่วนออกรายการสดด้วย^{๑๑๘}

สรุป โครงการปฏิบัติธรรม มีโครงการที่หลากหลายน่าสนใจ ตลอดทั้งปี มีประโยชน์และเหมาะสมแต่ละโครงการอยู่ในตัว อยากจะให้ทางสำนักปฏิบัติธรรมประชาสัมพันธ์ และจัดโครงการเหล่านี้ให้มาก ประโยชน์ในการจัดโครงการแต่ละโครงการก็จะมีผลต่อชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ หย่อนลงมา คือ ประโยชน์ต่อผู้รับบริการฝึกอบรม เกิดความ

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ ทองดี ทองลั่น, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดโพธิ์บ้าน โนนท้น, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ บรรจงศรี จิระวิพลวรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ สมาส ถาपालบุตร, ประธานชุมชน โนนท้น ๔ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

สงบ เข้าใจธรรมมากขึ้น ส่วนด้านกิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ มีความเหมาะสมเป็น
 อย่างมาก โดยมีกิจกรรมทำบุญประเพณีแต่ละเดือน เช่น บุญมหาชาติ บุญกฐิน บุญทอดเทียน
 เข้าพรรษา เป็นต้น ที่ชาวบ้านนำพาลูกหลานมาร่วมสร้างบุญกุศล เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม
 ประเพณี ถือว่ามีประโยชน์มาก ขอให้รักษาและพัฒนาต่อไป ด้านสื่อทางวิทยุ ถือว่ามีประโยชน์
 มาก เพื่อการเจริญสติและพัฒนาปัญญาจริงๆ มีวิธีดำเนินรายการออกอากาศมีเสียงชัดเจนและ
 สาระธรรมหลากหลาย ส่วนสื่อทางอินเทอร์เน็ต ควรจะปรับปรุงและพัฒนาข่าวต่างๆ ให้ทันสมัย
 ทันเหตุการณ์ด้วย ด้านสื่อหนังสือธรรมะ ถือว่ามีประโยชน์มาก ได้ประโยชน์หลายอย่าง
 โดยเฉพาะเนื้อหาธรรมะที่หลากหลาย มีจุดสารได้ร่วมโพธิสาร ซึ่งออกเป็นรายเดือน ได้ทราบข่าว
 ความเคลื่อนไหวการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละเดือน

กลุ่มที่ ๓ ทักเสนอรูปแบบการเผยแผ่ สรุปได้ดังนี้

-โครงการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ เป็น
 การเผยแผ่หลายลักษณะ เปิดโอกาสให้ผู้คนที่สนใจได้เข้ามาร่วมทำบุญในโอกาสวันสำคัญต่างๆ
 เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ วันสำคัญทางวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ
 โครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา โครงการปฏิบัติธรรมแต่ละโครงการก่อให้เกิด
 ประโยชน์แก่ประชาชนเป็นอันมาก^{๑๑๕} โครงการปฏิบัติธรรมประจำปี ก็จะเน้นในการปฏิบัติธรรม
 แบบสติปัญญา ๔ มีรูปแบบที่ชัดเจนในการฝึกปฏิบัติ ตั้งแต่สมัครลงทะเบียนรายงานตัว เข้าที่พัก
 รับประทานอาหาร ถือว่าเหมาะสมดี^{๑๒๐}

-กิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนัก
 ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ ๑ ถือว่ามีประโยชน์มาก^{๑๒๑} ดังเช่น กิจกรรมทอดเทียน
 เข้าพรรษา ก็จะมีกิจกรรมโครงการห้องเรียนธรรมสังฆจร คือ เด็กนักเรียนได้ประโยชน์ ใน
 การศึกษาบุญพิธีในการทอดเทียนแล้วยังได้ศึกษา สื่อรูปปั้นประติมากรรมภาพปูน รูปสัตว์ รูปคน
 เป็นสื่อปรัชญาชีวิตอีสาน“ดิฉันสนใจเป็นพิเศษก็คือ สื่อภาพปริศนาธรรมจากการตีความจาก

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ ผดุงเกียรติ ทุนนราสัย, ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ ขนิษฐา ไกรสรกุล, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ ธีรพล แก้วขັນ, สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

ภาษาอีสานมาเป็นภาพเขียนเพื่อสื่อธรรม เป็นการเปิดประตูทางปัญญาให้เกิดสติปัญญาที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน”^{๑๒๒}

-สื่อทางวิทยุวัดโพธิ์บ้านโนนทัน เป็น การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้านสื่อเทคโนโลยีทางวิทยุถือว่าเป็นเรื่องดีมาก เป็นการให้ออกาสแก่คนที่ไม่มีเวลาเข้ามาวัดได้ฟังธรรม ซึ่งการจัดรายการวิทยุดำเนินการจัดทำได้ดีมาก ฟังแล้วได้ประโยชน์ได้คติธรรม ซึ่งธรรมแต่ละรายการทางวัดนำมาเผยแพร่ล้วน ถือว่าดีมีประโยชน์มาก ^{๑๒๓} ส่วนด้านซีดีธรรมะ ก็ถือว่ามีความเหมาะสม เพราะเป็นประโยชน์แก่หลายๆ ท่านที่ไม่ได้เข้าวัดฟังธรรมก็อาศัยซีดีธรรมะฟัง และที่พอใจกับซีดีธรรมะเราสามารถเลือกฟังได้ตามแนวที่ตนชอบ^{๑๒๔}

-สื่อหนังสือธรรมะ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการดีมาก เพราะหนังสือที่นำมาเผยแพร่มิเนื้อหาแตกต่างกันไป ผู้สนใจสามารถเลือกอ่านได้ ถือว่ามีประโยชน์มาก มีทั้งแนวปฏิบัติธรรมเช่น หนังสือวิปัสสนาวิถิ หนังสือเรื่องจิตว่าง เป็นต้น^{๑๒๕} ส่วนแนวปรัชญาชีวิตอีสาน เช่น เรื่องไขปริศนาธรรม “มีภาพผู้หญิงกำลังหุงข้าว และปิ้งปลา ซึ่งมีคำปรัชญาว่า นึ่งข้าวเส็ดใส่หมา ปิ้งปลาเส็ดใส่แมว” เป็นต้น หนังสือแต่ละเล่มอ่านแล้วได้ประโยชน์มากสามารถนำไปถ่ายทอดต่อๆ ไปได้^{๑๒๖} ส่วนขนาดเล่มหนังสือ ก็ถือว่าดีมีทั้งขนาดเล็กสามารถพกพาติดกระเป๋าได้ นำฟังพอใจ^{๑๒๗}

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔ .

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นิศากร จิตผดุงวิทย์, ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาล โนนทัน, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔ .

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นฤมล สีนสุพรรณ, รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ เพ็ญแข บัวภา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์ ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔ .

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นิศากร จิตผดุงวิทย์, ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาล โนนทัน, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

ข้อเสนอแนะ ควรมีเจ้าหน้าที่แจ้งบอกข้อมูลเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม ให้แก่ผู้เข้ามาฝึกอบรมได้ทราบ^{๑๒๘} ธรรมที่ออกอากาศทางวิทยุ บางครั้งเสียงไม่ชัดเจนอย่างเช่น เสียงธรรมของพระครูโพธิ์สารคุณฟังแล้วเสียงไม่ชัดเจนถ้าแก้ไขได้ก็จะเป็นการดียิ่งขึ้น และการจัดรายการออกอากาศของคลื่นวิทยุวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ควรให้มีองค์กรข้างนอกมาร่วมงานเผยแพร่มากกว่านี้ การจัดรายการวิทยุควรจัดเป็นเวทีแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาของชุมชนในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น^{๑๒๙}

สรุป โครงการปฏิบัติธรรมแต่ละโครงการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนเป็นอันมาก มีหลักสูตรเนื้อหา และรูปแบบที่ชัดเจนในการฝึกปฏิบัติ ตั้งแต่สมัครลงทะเบียนรายงานตัว เข้าที่พัก รับการฝึกอบรม แต่ละโครงการก็จะเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ถือว่าเหมาะสมดี ด้านกิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ ถือว่ามีประโยชน์มาก ดังเช่น กิจกรรมทอดเทียนเข้าพรรษา ก็จะมีกิจกรรมโครงการห้องเรียนธรรมสังฆจร คือ เด็กนักเรียนได้มาศึกษาบุญพิธีในการทอดเทียนแล้วยังได้ศึกษา ได้ความรู้จากสื่อรูปปั้นประติมากรรมภาพปูน รูปสัตว์ รูปคน เป็นสื่อปรัชญาชีวิตอีสาน เป็นการเปิดประตูทางปัญญาให้มีสติที่จะนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ด้านสื่อทางวิทยุ ถือว่ามีประโยชน์มาก เป็นการให้โอกาสแก่คนที่ไม่มีเวลาเข้ามาวัดได้ฟังธรรม ซึ่งการจัดรายการวิทยุดำเนินการจัดทำได้ดีมาก ฟังแล้วได้ประโยชน์ได้ศีลธรรม ซึ่งธรรมแต่ละรายการถือว่าดีมีประโยชน์มาก ทั้งเนื้อหาสาระธรรม และตารางการออกรายการ ส่วนด้านซีดีธรรมะ ก็ถือว่ามีความเหมาะสม ทั้งเนื้อหาและระบบเสียง

กลุ่มที่ ๔ ทศนะต่อรูปแบบการเผยแพร่ สรุปได้ดังนี้

-โครงการปฏิบัติธรรม ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา สำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์บ้านโนนทัน เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีการพัฒนาในการเผยแพร่ได้อย่างเหมาะสม^{๑๓๐} มีโครงการปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี โดยเฉพาะโครงการที่น่าสนใจ คือ โครงการปฏิบัติธรรมนานาชาติ

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ ขนิษฐา ไกรสรกุล, เจ้าของกิจการส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ ณิชกุล แก้วจัน, สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ หทัยชนก ภิรมย์, นักเรียน โรงเรียนขามแก่นนคร ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

(สำหรับชาวต่างชาติ) ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก ๆ เป็นเหตุให้หลายๆ คนเกิดอยากจะทำปฏิบัติธรรมมากขึ้น และสนใจที่จะศึกษาในพระพุทธศาสนามากขึ้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก^{๑๑๑}

-กิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถือว่าเหมาะสมดี กิจกรรมทำบุญประเพณีวัน สงกรานต์ ก็จะเป็นการทำบุญรวมญาติ ใครที่อยู่ไกลอยู่ไกลต่างก็จะกลับมาพร้อมกันทำบุญที่ถิ่นบ้านเกิดของตนเอง เป็นกิจกรรมที่ดีควรดำเนินต่อไป เพื่อคนรุ่นหลังจะได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในวัด บ้าน โรงเรียน ร่วมกันทำ^{๑๑๒}

-สื่อทางวิทยุ ด้านเนื้อหาที่หลากหลาย ให้ได้ฟัง ไม่ว่าจะป็นนิทานธรรมภาคค่ำจะฟังเกือบทุกวันเลยคะ ถือว่ามีประโยชน์มากอยากให้เผยแพร่เป็นแบบนี้ไปเรื่อยๆ ตารางออกอากาศถือว่าจัดตารางออกอากาศได้ดี มีทั้งรายออกอากาศสด สลับเทปบันทึกเสียงธรรม ถือว่าเหมาะสมดี ระบบเสียงก็ชัดเจนดี^{๑๑๓} ด้านชีวิตธรรมะถือว่ามีประโยชน์มาก เป็นการเผยแพร่ธรรมที่ดีอีกแบบหนึ่งสามารถฟังได้เรื่อยๆ และสื่อทางอินเทอร์เน็ต ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถือว่าดีในระดับหนึ่ง ควรพัฒนาเนื้อหาสาระธรรมและข่าวต่างๆ ให้มากกว่านี้ และทันเหตุการณ์ปัจจุบันสมัยมากขึ้น^{๑๑๔}

-สื่อหนังสือธรรมะ การเผยแพร่หนังสือธรรมะเป็นรูปแบบหนึ่งที่ดีที่มีประโยชน์มากในระดับหนึ่งของวงการผู้รักการอ่าน และเป็นสิ่งที่ดีต่อไปถ้าผู้ได้รับแล้วนำไปอ่านและเผยแพร่ต่อไป หนังสือของวัดโพธิ์บ้านโนนทันที่นำมาเผยแพร่ก็มีมาก แต่ที่ตนสนใจมากคือ หนังสือไข

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ ทิยานันท์ นามแสง, นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ วิชาสินี ศรีเจริญ, นักเรียนโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พศิกา สุขเกษม, นิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ วีรศักดิ์ ภูจอม, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

ปริศนาภาพศาลาโพธิสาร เป็นหนังสือที่อ่านแล้วได้คติธรรมดีมาก^{๓๕} ส่วนหนังสือจุลสารได้ร่วมโพธิสาร ซึ่งออกเป็นรายเดือน มีเนื้อหาธรรมะที่หลากหลาย รูปเล่มก็มาตรฐานดี ถือว่าทำได้เหมาะสมมาก^{๓๖}

ข้อเสนอแนะ โครงการปฏิบัติธรรม สำหรับเด็กเวลาทำวัตรเช้า ทำเข้าเกิน ไป ตื่นเช้ามากปวดหัว และเวลาในช่วงเปลี่ยนฐานการเรียนรู้ ควรใช้เวลาพักเข้าห้องน้ำ หรือดื่มน้ำบ้าง และควรเพิ่มกิจกรรมผ่อนคลายให้มากกว่านี้^{๓๗} กิจกรรมทำบุญประเพณีแต่ละเดือน ทางวัดควรประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ทางโรงเรียนแต่ละโรงเรียนในเขตพื้นที่ได้นำเด็กนักเรียนมาร่วมกิจกรรมกับทางวัดให้มากขึ้น และขอการสนับสนุน เพื่อให้ผู้คนทุกกลุ่มทุกเพศทุกวัย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ร่วมกัน^{๓๘}

๔.๕ สรุป วิเคราะห์ที่สถานะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ โดยใช้หลัก SWOT มี ๔ ประเด็น คือ จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) มีผลดังต่อไปนี้

๑) จุดแข็ง (Strengths)

บุคลากร มีความประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมน่าเคารพศรัทธา อีกทั้งยังมีความรู้ความสามารถมีทักษะในการบรรยายธรรมทั้งในเชิงปริยัติและปฏิบัติ เหมาะกับผู้เข้าร่วมอบรมปฏิบัติธรรมทุกระดับชั้นทั้งระดับเยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป ตลอดจนจนถึงชาวต่างชาติ

^{๓๕} สัมภาษณ์ ชีรศักดิ์ ภูจอม, นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พศิกา สุขเกษม, นิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๗} สัมภาษณ์ วัลลภินี ศรีเจริญ, นักเรียนโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ทิยานันท์ นามแสง, นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

อาคารสถานที่ มีความพร้อมที่จะใช้เป็นที่พักของผู้มาปฏิบัติธรรม เป็นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและการอบรมปฏิบัติธรรม ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีสภาพแวดล้อมภายในที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นอุทยานการศึกษาซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา สำนักปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าในด้านของสื่อเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยและง่ายต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็น สถานีวิทยุ สื่อทางอินเทอร์เน็ต และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เข้าถึงพุทธศาสนิกชนและบุคคลผู้สนใจ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

รูปแบบในการเผยแผ่ เป็นรูปแบบที่เป็นทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ในด้านเชิงรุก นอกจากสื่อเทคโนโลยีแล้ว ยังมีการเผยแผ่การอบรมจริยธรรมนอกสถานที่ เช่น การอบรมศีลธรรมในโรงเรียนและการเยี่ยมผู้ป่วยสูงอายุ ในโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น ด้านเชิงรับ เปิดโอกาสให้แก่พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมอบรมปฏิบัติในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา โครงการลานบุญลานปัญญา โครงการสวดมนต์เสริมสิริมงคลชีวิตพิชิตโรค และโครงการตามวันสำคัญต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา

หลักสูตรการอบรม มีความชัดเจนในการนำมาใช้อบรม และปฏิบัติ ต่อกลุ่มของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น ระดับเยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป ตลอดจนถึงชาวต่างชาติ ซึ่งได้ปรับเนื้อหา วิธีการ รูปแบบ ที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ

๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

บุคลากรในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

มีจำนวนบุคลากรน้อย ทำให้มีประสิทธิภาพในการทำงานไม่เต็มที่ ไม่สามารถที่จะรองรับกับจำนวนผู้เข้าร่วมในการปฏิบัติจำนวนมาก นอกจากนี้บุคลากรส่วนใหญ่ขาดทักษะในการมีการใช้ภาษาต่างประเทศ ทำให้ในการติดต่อสื่อสารต่อผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติ และการเผยแผ่พุทธศาสนายังคงทำได้ไม่เต็มที่และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ด้านอาคารสถานที่

มีพื้นที่จำกัดไม่สามารถที่ในการรองรับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากที่ตั้งของวัดอยู่ใจกลางเมืองจึงส่งผลให้มีเสียงรบกวนจากภายนอก รวมถึงการจราจรที่ติดขัด เมื่อมีกิจกรรมทำบุญประเพณีในวัด

๓) โอกาส (Opportunities)

เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ใช้สื่อที่ทันสมัยทำให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่าย ส่งผลต่อการรับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้เข้าถึงกลุ่มชาวต่างชาติ ทำให้มีโอกาสนในการกระจายความรู้ เผยแผ่ พุทธศาสนา และการปฏิบัติธรรม ไปสู่ต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นการสร้างเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้พระวิปัสสนาจารย์ได้พัฒนาภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ดียิ่งขึ้น เพื่อก้าวขึ้นไปสู่พระเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากลต่อไป

๔) อุปสรรค (Threats)

พระวิปัสสนาจารย์ซึ่งเป็นบุคคลากรที่เป็นบุคคลหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีจำนวนน้อย นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์ภายในที่ยังขาดบุคคลากรที่ทำหน้าที่หลักในการให้ข้อมูลแก่ผู้มาเยี่ยมหรือผู้เข้าร่วมอบรมปฏิบัติ และขาดความชัดเจนในการติดต่อสถานที่ต่าง ๆ ภายในสำนักปฏิบัติ

ดังนั้นจากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล ได้มองเห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์บ้านโนนทันมีบุคลากรผู้เผยแผ่มีประสิทธิภาพ มีหลักสูตรและรูปแบบการอบรมที่เหมาะสม ทำให้การดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกสู่สังคมเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง สร้างประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ จึงได้รับคัดเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดขอนแก่น จึงกล่าวได้ว่าสำนักปฏิบัติธรรมวัดโพธิ์บ้านโนนทันมีอิทธิพลต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชน และเป็นกำลังขับเคลื่อนทางพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงสืบไป

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

วัดโพธิ์บ้านโนนทันตามหลักฐานที่ปรากฏ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เป็นวัดที่เก่าแก่ และมีความสำคัญอีกวัดหนึ่งในเมืองขอนแก่น เพราะเป็นวัดที่จำพรรษาของ พระสังฆราชนิมพลี (สมณศักดิ์ที่เรียกของปราชญ์ชาวบ้าน) เคยมีความเจริญรุ่งเรือง สมัยท้าวเมืองแพนผู้สร้างเมืองขอนแก่นที่ริมบึงแก่นนคร และได้บูรณะวัดโพธิ์บ้านโนนทันขึ้น จนกลายเป็นวัดที่สำคัญแห่งหนึ่งในเมืองขอนแก่น มีเจ้าอาวาสปกครองดูแลอย่างต่อเนื่องกันมาตามลำดับถึงปัจจุบัน ๗ รูป วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ได้มีการพัฒนาอบรมเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างชัดเจน ในสมัยพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) ท่านได้ทำการอุปสมบท เมื่อวันพุธที่ ๒๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้ศึกษาปริยัติธรรมสำเร็จนักธรรมชั้นเอก จากนั้นไม่นานก็ได้ออกธุดงค์เป็นเวลา สิบกว่าปี ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ท่านได้ไปศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร จากนั้นได้เดินทางกลับมาจังหวัดขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ พระราชสารธรรมมุนี (กัณหา ปกสุสโร) เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ได้ทำหนังสือให้มาช่วยเหลืองานด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน และมอบงานวิปัสสนาธุระให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำจังหวัดขอนแก่น ในปีเดียวกันนั้น พระครูโพธิสารคุณได้มาตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้น ที่วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ต่อมาพระครูภาวนาโพธิคุณเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้สืบสานงานต่อ ในการเผยแผ่ให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบการเผยแผ่ที่หลากหลาย ใช้หลักวิชาการ และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยปรับให้เข้ากับยุคสมัย ตามระดับของผู้เข้าร่วมอบรม เช่น เด็กเยาวชน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ ประชาชน ตลอดจนชาวต่างชาติ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ได้รับเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
ได้แบ่งบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ออกเป็น ๕ แผนก ซึ่ง
บุคลากรที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ มีหลักวิธีการสอน ๒ ลักษณะ คือ การบรรยายธรรม และการ
ให้การอบรม ซึ่งการบรรยายธรรมก็แบ่งลักษณะของการบรรยายธรรมได้ ๓ ลักษณะ คือ การ
บรรยายเชิงวิชาการ การบรรยายแบบทั่วไป แบบเทศนาธรรม ส่วนด้านการให้การอบรม จะเป็น
ลักษณะการจัดกิจกรรม โดยการอบรมในโครงการปฏิบัติธรรม ในการสอน มีทั้งปริยัติและ
ปฏิบัติ ซึ่งมีระดับขั้นตอนของการฝึกอบรมและหลักสูตรที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การจัดฐาน
เรียนรู้ ๔ ฐาน คือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ มีเนื้อหาในการอบรม คือ พุทธประวัติ อนุพุทธ
นิทานชาดก และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ฐานศาสนพิธี มีเนื้อหาในการอบรม คือ ทานพิธี
กุศลพิธี บุญพิธี และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนากับประเพณี
สิบสองเดือน ฐานธรรมคีตะ เนื้อหามิบทสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณและบทสวดมนต์
พิเศษต่างๆ และ ฐานปฏิบัติธรรม มีเนื้อหาศึกษาเรียนรู้ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติกัมมัฏฐาน มี
หลักและกระบวนการปฏิบัติเบื้องต้น “สมาธิ” ตามแนวพุทธแบบสติปัฏฐาน ๔ ศึกษา
ความสัมพันธ์ของศีล สมาธิ และปัญญา ศึกษาเรื่องขวางกั้นการปฏิบัติธรรม ในด้านอาคาร
สถานที่ลานธรรมลานโพธิ์ ศาลาโพธิสาร ๑๒ และอุโบสถ ได้ถูกออกแบบสร้างขึ้น เพื่อใช้
ประโยชน์ในการเผยแผ่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ เป็นที่ศึกษาฝึกหัดปฏิบัติธรรม เป็นที่
ประกอบกิจกรรมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำวัตรสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา นั่งสมาธิ เดิน
จงกรม เป็นที่พัก เป็นที่ประชุม เป็นที่เสวนากลุ่มย่อยของวัด บ้าน โรงเรียน และประโยชน์
ทางอ้อมเป็นสถานที่ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีอีสาน มีภาพปริศนาธรรมประกอบปรัชญา
หรือผญาอีสาน มีคติธรรมให้ได้ศึกษา เป็นที่พักผ่อนเจริญจิตภาวนา ก็ใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่
และรูปแบบได้ปรับให้เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและรองรับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิง
รุก และเชิงรับ ที่ออกไปสู่สังคมมากขึ้น คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ออกไปสู่สังคมโดยอาศัย
สื่อต่างๆ เช่น สื่อทางวิทยุ สื่อทางอินเทอร์เน็ต หนังสือธรรม ซีดีธรรม ปฏิทินธรรม จุลสารได้ร่วม
โพธิสาร เป็นต้น ส่วนรูปแบบในเชิงรับ ที่ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและ
เอกชนสามารถเข้ามาศึกษา ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้แก่ สื่อทาง
ศิลปะหรืออุทยานในการศึกษา เช่น รูปปั้นปฏิมากรรมรอบศาลาโพธิสาร ๑๒ เป็นภาพปริศนา

ธรรมและคำสอนให้ได้ดีศึกษา พิพิธภัณฑลหวงปู่โพธิสารคุณ พุทธสุภายิตตันไม้พุทธธรรม และการจัดอบรมกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีประจำเดือนต่างๆ เป็นต้น

ตามทัศนะของกลุ่มบุคคลต่างๆในสังคม เห็นว่าการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอน มีข้อวัตรปฏิบัติอันงดงามน่าศรัทธา เลื่อมใส วางตัวได้เหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีมาก มีวิธีการสอนที่เหมาะสม ใช้สื่อเทคโนโลยีได้ เข้ามาประกอบการบรรยายได้ดี และแนะนำการปฏิบัติได้ดีเข้าใจง่าย อธิบายให้ความรู้ได้ละเอียด ลึกซึ้ง สามารถให้การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ มีความเป็นกันเองทำให้บรรยายในการเข้าอบรมไม่น่าเบื่อมีรูปแบบการเผยแผ่ด้านสื่อทางวิทยุ ถือว่าประโยชน์มาก จัดรายการเวลาได้เหมาะสมดี ทางด้านสื่อทางอินเทอร์เน็ตก็มีการเชื่อมโยงสามารถให้ผู้ฟังได้ฟัง คลื่นวิทยุของวัดโพธิ์บ้านโนนทันให้ชัดเจนทั่วโลก และ ประโยชน์จากสื่อซีดีธรรมะที่ออกมาเผยแผ่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาถือว่าดีมาก ด้านสื่อหนังสือธรรมะถือว่ามีประโยชน์มาก โดยเฉพาะ เนื้อหาธรรมะที่หลากหลาย เช่น วิปัสสนาวิถี การเมืองใหม่วิถีพุทธ และ มีจุลสารได้ร่วมโพธิสาร ซึ่งออกเป็นรายเดือน มีเนื้อหาธรรมะ ถือว่าเหมาะสมดี ส่วนสถานที่ปฏิบัติธรรม ทำวัตร-สวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรมได้ดี ทำพิธีกรรมต่างๆ ของสงฆ์ ใช้จัดอบรม ประชุมทาง วิชาการ เป็นที่ศึกษาศิลปะวัฒนธรรมภาพปริศนาธรรม มีคติธรรมสอนแนวปฏิบัติธรรมที่ดี ถือว่ามีประโยชน์มากในการใช้งานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนลานธรรม ลานโพธิ์ มีความเหมาะสมดีมาก สะอาด เรียบร้อย สวยงาม ร่มรื่นมีความเป็นธรรมชาติ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ถือว่าเหมาะสมดี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ได้มีการพัฒนาการไปตามยุคสมัย โดยปรับให้เหมาะกับสภาพสังคมจวบจนปัจจุบันจนเป็นที่ยอมรับและรู้จักของผู้คนในสังคม จึงถือได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมยังคงเป็นสิ่งที่มีทรงคุณค่าและมีประโยชน์สำหรับพุทธศาสนิกชน และยังเป็นต้นแบบในการเผยแผ่ที่มีระบบการทำงานเผยแผ่ให้แก่สำนักปฏิบัติธรรมอื่นๆ ที่ได้ดำเนินงายเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นกำลังมั่นคงสืบทอดพระพุทธศาสนาสืบไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านบุคลากร ควรส่งเสริมศักยภาพบุคลากรให้มีคุณภาพในด้านการศึกษาความรู้ทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

ด้านสถานที่ ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์บอกบริเวณสถานที่วัดให้เหมาะสม บอกรายละเอียดภายในวัดให้ชัดเจน สามารถศึกษารายละเอียดภายในวัดโพธิ์บ้านโนนทันได้ด้วยตนเอง โดยมีป้ายประชาสัมพันธ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อรองรับชาวต่างชาติที่เข้ามาศึกษาคูงานในด้านต่าง ๆ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดโพธิ์บ้านโนนทัน ซึ่งเป็นการศึกษารณีเฉพาะ จึงขอเสนอแนะการศึกษาวิจัย ในครั้งต่อไป ดังนี้

๑) ศึกษาการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยตามวิถีพุทธในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

๒) ศึกษาการพัฒนาในการแก้ไขปัญหาด้านคุณธรรม-จริยธรรมของเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

_____.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____.อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือทั่วไป :

กรมการศาสนา. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร :

กรมการศาสนา, ๒๕๓๕.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.).เที่ยวทั่วไทยให้ถึงธรรม แนะนำ ๕๐ สถานที่ปฏิบัติ

ธรรม. กรุงเทพมหานคร : ไทยยูเนียนกราฟฟิกส์, ๒๕๕๑.

จิตตินันท์ เฉชะคุปต์. จิตวิทยาการบริการ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๘.

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๔๖.

ณรงค์ศักดิ์ ตะละภัก. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร :

พรสิวีการพิมพ์, ๒๕๓๒.

นิราลัย, คู่มือพระนักเทศน์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๐.

ปธาน สุวรรณมงคล. การบริหารและการพัฒนาองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์พิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๐.

ปราชญา กล้าผจญ พร้อมคณะ. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการบริหารบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๔.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). พุทธประวัติจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๖.

_____ . สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู. กรุงเทพมหานคร : สำนักสุขภาพใจ, ๒๕๔๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____ . วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.

พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เบ็กม่าน,

๒๕๓๘.

_____ . ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), พุทธวิธีในการเผยแผ่. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์แปลติบเจ็ด, ๒๕๔๕.

พระราชรัตนรังษี (วิรุฑู โธ). **บริหารแบบธรรมทูตอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : อรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕.

พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล). **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๓๕.

_____ . **วิปัสสนาวิถิ**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๒.

_____ . **ธรรมานุสรณ์ พระครูโพธิสารคุณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภักข์ออฟเซ็ท, ๒๕๔๔.

_____ . **๗๖ ปี โพธิสาร ดำเนินพุทธธรรม**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

_____ . **จิตว่าง**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์พิมพ์ศิริภักข์ออฟเซ็ท, ๒๕๔๖.

_____ . **ธรรมทายาท ชุดที่ ๑ ส.ค.ส. ๒๕๔๗**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๗.

_____ . **ธรรมทายาท ชุดที่ ๒ ส.ค.ส. ๒๕๔๘**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๘.

_____ . **คู่มือพระวิปัสสนาจารย์ฉบับวัดโพธิ์**. ขอนแก่น. ๒๕๔๘.

_____ . **บุญกฐินหนึ่งในประเพณีอิติปิโสสอง**. ขอนแก่น. ๒๕๔๘

_____ . **ธรรมทายาท ชุดที่ ๓ ส.ค.ส. ๒๕๔๙**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๙.

_____ . **ธรรมทายาท ชุดที่ ๔ เกิด-ดับ ฉบับเตรียมตัวก่อนตาย**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๐.

_____ . **ธรรมทายาท ชุดที่ ๕ จิตว่าง**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๐.

_____ . **คู่มือชาวพุทธฉบับวัดโพธิ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๐.

_____ . **อานิสงส์ของการปฏิบัติธรรมกับการเข้าถึงพระรัตนตรัย**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑.

พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล). **ธรรมทายาท ไขปริศนาภาพศาลาโพธิสาร ๗๒**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑.

- _____ . มงคล ๓๘ ประยุกต์. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, ๒๕๕๑.
- พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล). มรดกไทย มรดกธรรม. ขอนแก่น :
โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๑.
- _____ . ธรรมทายาท ชุดที่ ๗ ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงโพธิ์. ขอนแก่น :
โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๒.
- _____ . ธรรมบุญชีวิต. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๓.
- พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. การบริหารวัด. ราชบุรี : เอช ที พี เพรส จำกัด, ๒๕๔๑.
- พระมหาบุญมี มาลาวิชโร. พุทธบริหาร. นนทบุรี : ชิงค์บียอนด์ บুকส์, ๒๕๓๗.
- พระเทียน จิตตสุโก (พันธ์ อินทผิว). แต่เธอผู้รู้ลึกตัว. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ .นนทบุรี : มปป,
๒๕๔๕.
- พิสิฐ เจริญสุข. คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๓๕.
- พิสมัย สุภัทรานนท์. บริหารเวลา บริหารทีมงาน, กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น,
๒๕๓๘.
- พรรณี ประเสริฐวงษ์, การจัดการองค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.
- มานพ พลไพรินทร์. คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.
- เมธี ปิณฑานนท์. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๒๕.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. การบริหารวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สามลดา, ๒๕๓๗.
- วศิน อินทสระ. การเผยแผ่ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- วิศิษฐ์ พงศ์พัฒนาจิต. คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๓๕.
- วิเชียร วิทยอดม, ทฤษฎีองค์กร. กรุงเทพมหานคร : ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- _____ . องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ธนรัชการพิมพ์
จำกัด, ๒๕๕๑

สง่า พิมพ์พงษ์. **คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). **๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (เกี่ยว อุปฺเสโน). **เย็นหิมะในรอยธรรม**. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๕.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ระเบียบกรมมหาสมาคม ว่าด้วยการเผยแพร่**

พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

_____ **ระเบียบกรมมหาสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.**

๒๕๔๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

_____ **วัดพัฒนา ปี ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

๒๕๕๐.

_____ **คู่มือโครงการปฏิบัติธรรม เจริญกระเกียรติ เพื่อประสิทธิภาพในการ**

ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

_____ **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคมที่สำคัญ**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

สุชาติ หงษา. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ชรรณสภา, ๒๕๔๕.

สุวัฒน์ จันทร์จำนง. **แก่นพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ตถตาพับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.

เสนาะ ดิยาว์, **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

อรุณ รักรธรรม. **การพัฒนาและการฝึกอบรมบุคคล**. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๕.

(๒) สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ :

- นางสาวเพ็ญแข บัวภา. “การศึกษาเปรียบเทียบ หลักพุทธธรรมในโกอานนิกายเซ็น และภาพปริศนาธรรมในศาลาโพธิสาร ๗๒ วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, สารนิพนธ์พุทธศาสนคณาจารย์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาอรุณ จิตตคุตโต. “ศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาเข็มทอง ตนุดิปาโล. “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของ พระครูโพธิสารคุณ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระสมบัตร จิตญาโณ (สุขประเสริฐ). “ศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานใน พระไตรปิฎกกับแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์บ้านโนนทัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหามานพ วิมลเมธี. “การบริหารพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน : ศึกษากรณีชุมชนวัดเขาดิน อำเภอบางประกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๕.
- พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ. “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระปลัดสามารด ธรรมธาโร. “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระ อุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาสนั่น อุดมเสฏโฐ. “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต:
ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๓) เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล). พระพุทธศาสนาเถรวาท. ขอนแก่น :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น,
๒๕๕๐.

พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล). พุทธจริยศาสตร์. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๐.

(๔) รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์ มีทั้งหมด ๔๐ รูป/คน เป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มละ ๑๐ รูป/คน ดังนี้

ก) ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ ๑๐ รูป

สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี, (ทองสา วรลาโภ), ป.ธ.๘. เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดธาตุ
(พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ, (สุนันท์ สุภาจาโร), ป.ธ.๗, พธ.บ. รองเจ้าคณะจังหวัด
ขอนแก่น วัดเทพบูรณาราม อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

สัมภาษณ์ พระครูอรุณสารเมธี, (จ่านง อติเมโธ), ป.ธ. ๔. เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
วัดสุวรรณ อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร, (ศุภชัย สุจิตโต), ป.ธ.๖. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
วัดตาลเรียง ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระมหารังสรรค์ ธมฺมโร, (ป.ธ.๔, พธ.ม.). รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระมหาสำราญ กมฺมสุทฺโธ, (ป.ธ.๖ Ph.D.). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.

- สัมภาษณ์ พระวิมาน คมภิรปบุญ, (พช.ม.). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ พระมหานิพนธ์ มหาชมรมฤทธิโธ, (ป.ธ.๘, พช.ม.). วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมวิจาโร, (ป.ธ.๕, พช.บ.). วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ พระมหาปริยญา วรญาโณ, (ป.ธ.๓ พช.บ.). วัดธาตุ (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

ข) ฝ่ายผู้บริหารหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ มี ๑๐ ท่าน

- สัมภาษณ์ นายบัญชายุทธ นาคมจลินท์. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นายประยุทธ์ อริย์ชัย. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลหนองแวง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นายพัฒนา ยอดสะอี. รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลโนนทัน ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นายสุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ. รองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นางบรรจงศรี จีระวิพูลวรรณ. รองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นางนิตยา สุทธยากร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลเลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๒๕
มกราคม ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นางกสิณา อริย์ชัย. ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองขอนแก่น, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- สัมภาษณ์ นายฉวีปริญญา ปัญญาว่อง. ครูชำนาญการ สถาบันวิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พันโทสมาส ฤาษาลบุด. ประธานชุมชนโนนทัน ๔ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พันเอก(พิเศษ)ทองดี ทองสัน. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๔.

ก) ประชาชนที่เข้าร่วมฝึกอบรมที่วัดโพธิ์ มีจำนวน ๑๐ คน

สัมภาษณ์ นางอัมพร สวัสดิ์ลืออ. เจ้าของกิจการส่วนตัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นายฉัฐพล แก้วขัน. สมาชิกสภาจังหวัดขอนแก่น หน่วยงานองค์การบริหารส่วน
จังหวัด ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,
๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางเปรมยุดา กาญจนรัชต. นักจัดรายการ คลื่นสถานีวิทยุ FM ๑๐๒ เมกะเฮิร์ตซ์
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,
๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางนฤมล สีนสุพรรณ. รองศาสตราจารย์, คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,
๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาวเพ็ญแข บัวภา. ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียน บ้านกุดกว้างประชาสรรค์
ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางนิศากร จิตผดุงวิทย์. ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาลโนนทัน ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นายผดุงเกียรติ ทุนนราสัย. ปลัดอำเภอเมืองขอนแก่น หน่วยงานปกครองอำเภอ
เมืองขอนแก่น, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางชนิษฐา ไกรสรกุล. เจ้าของกิจการส่วนตัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางพูนสุข ภูสุข, หัวหน้าฝ่ายกิจการทั่วไป สำนักงานอัยการคดีเยาวชนและ
ครอบครัวจังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางลำควน สูงแข็ง. เจ้าของกิจการส่วนตัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔.

ง) เยาวชน นิสิตนักศึกษา ที่เข้าร่วมรับการฝึกอบรม จำนวน ๑๐ คน

สัมภาษณ์ นายธีรศักดิ์ ภูจอม. นิสิตคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลเลิ่ง
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นายวันชนะ มัสมี. นักศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นายรุ่งทิวา ศรีรุ่ง. นักเรียน โรงเรียนเทศบาลหนองใหญ่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาว สุกัญญา สร้อยไข. นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลเลิ่ง
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาวจินตนา แก้ววัด. นักศึกษาโรงเรียนพณิชยการขอนแก่น ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาวกฤติยาภรณ์ สุภา. นักเรียนโรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงวิลาสินี ศรีเจริญ. นักเรียนโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาว ทิยานันท์ นามแสง. นิสิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาว พศิกา สุขเกษม. นิสิตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นางสาวหทัยชนก ภิรมย์. นักเรียนโรงเรียนขามแก่นนคร ตำบลศิลา อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

ภาคผนวก ก

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๐๓๘

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๓ มกราคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์/ตอบแบบสอบถาม

กราบเรียน.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/แบบสอบถาม จำนวน.....ชุด

ด้วย พระประเสริฐศักดิ์ ฉายา รตณญาณโณ นามสกุล ตันติชูพา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๕๔๐๕๓๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑”

เพื่อให้การจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์/ตอบแบบสอบถาม โดยข้อมูลที่ได้ในครั้งนี้นำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสุวิธานพัฒน์บัณฑิต)

ประธานศูนย์บัณฑิตศึกษา

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๓ ภายใน ๑๐๖ , โทรสาร.๐-๔๓๒๘-๓๐๓๓,x๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

เว็บไซต์. www.gsmcukk.org, อีเมล gskkmcu @ hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๐๓๘

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๓ มกราคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์/ตอบแบบสอบถาม

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/แบบสอบถาม จำนวน.....ชุด

ด้วย พระประเสริฐศักดิ์ ฉายา รตณญาโณ นามสกุล ตันติชูพา รหัสนิติบัญญัติ ๕๑๐๕๔๐๕๓๕๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑”

เพื่อให้การจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงเจริญพรมาเพื่อขอสัมภาษณ์/แบบสอบถาม โดยข้อมูลที่ได้ในครั้งนี้นำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต)

ประธานศูนย์บัณฑิตศึกษา

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗ ภายใน ๑๐๖ , โทรสาร.๐-๔๓๒๘-๓๐๓๓,๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

เว็บไซต์. www.gsmcukk.org, อีเมล gskkmcu@hotmail.com

เรื่อง “ศึกษาการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของ
สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑”

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ ด้าน

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล/ฉายา.....เพศ.....
อายุ / พรรษาระดับการศึกษา.....หน่วยงาน.....
ตำแหน่ง.....ที่อยู่/เลขที่.....หมู่.....บ้าน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ส่วนที่ ๒ แสดงความคิดเห็น

๑. ทักษะต่อบุคลากรเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ขอนแก่น แห่งที่ ๑

-ฝ่ายพระวิปัสสนาจารย์/วิทยากร ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร ?

(เป็นอย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....
.....

-ฝ่ายต้อนรับ/ปฏิบัติกร ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดโพธิ์ เป็นอย่างไร ?

(การเอาใจใส่ เป็นอย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....
.....

-ฝ่ายทะเบียน ติดต่อประสานงาน ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร ?
(การเอาใจใส่ เป็นอย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....

-บุคลากรฝ่ายประชาสัมพันธ์ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดโพธิ์ เป็นอย่างไร ?
(การเอาใจใส่ เป็นอย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

เสนอแนะอื่นๆ

.....
.....

๒. ทิศนะต่อหลักสูตรการอบรม ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

-ฐานอบรม สาระคดีเชิงพุทธ/ธรรม,วินัย (ใช้สื่อเครื่องฉาย) เป็นอย่างไร ?
(เนื้อหาที่ได้? ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสมหรือไม่อย่างไร?)

.....
.....

-ฐานอบรม ศาสนพิธี/จริยธรรม/บุญพิธี เป็นอย่างไร ?
(เนื้อหาที่ได้? ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสมหรือไม่อย่างไร?)

.....
.....

-ฐานอบรม ธรรมคิตะ/สวดมนต์เจริญสมาธิ เป็นอย่างไร ?
(เนื้อหาที่ได้? ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสมหรือไม่อย่างไร?)

.....
.....

-ฐานอบรม ภาวนาจิต (เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน) เป็นอย่างไร ?
(เนื้อหาที่ได้? ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสมหรือไม่อย่างไร?)

.....
.....

เสนอแนะอื่นๆ.....

.....
.....

๓. ทักษะต่ออาคารสถานที่ต่างๆ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑

- ศาลาโพนธินาร ๑๒ เป็นอย่างไร ?

(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....

- อุโบสถ เป็นอย่างไร ?

(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....

- ลานธรรม ลานโพธิ์ และบริเวณรอบวัด ?

(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....

เสนอแนะอื่นๆ

.....
.....

๔. ทักษะต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่นแห่ง
ที่ ๑

- โครงการปฏิบัติธรรม ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร ?

(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....

- กิจกรรมทำบุญประเพณีวันสำคัญต่างๆ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร ?

(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....

-สื่อทางวิทยุ และสื่อทางอินเทอร์เน็ต ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร ?
(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....
.....

-สื่อหนังสือธรรมะ และสื่อซีดีธรรมะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร ?
(ประโยชน์อย่างไร? เหมาะสม? พอใจ? ควรแก้ไขอย่างไร?)

.....
.....
.....

เสนอแนะอื่นๆ.....
.....
.....
.....

ผู้สัมภาษณ์ พระประเสริฐศักดิ์รัตนญาโณ

พระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

โทรศัพท์ ๐๘- ๒๓๑๖-๘๓๐๓

วันที่..... เดือน..... ปี พ.ศ. เวลา.....

ภาคผนวก ข

ภาพผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพที่ ๑

สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ, ป.ธ.๘)
เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดธาตุ (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองขอนแก่น

ภาพที่ ๒

สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร, ป.ธ.๗, พธ.บ.)
รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดเทพบูรณาราม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๓

สัมภาษณ์ พระครูอรุณสารเมธี (จ่านง อติเมโท, ป.ธ. ๔)
เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัควุฒาราม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๔

สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร (ศุภชัย สุจิตโต, ป.ธ. ๖)
รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัดตาลเรียง ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๕

สัมภาษณ์ นายบัญชายุทธ นาคมุจลินท์
ผู้อำนวยการพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๖

สัมภาษณ์ สมาส ถาपालบุตร (พันโท)
ประธานชุมชนโนนทัน ๔ ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๗

สัมภาษณ์ นายประยุทธ์ อริย์รัช

ผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลหนองแวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๘

สัมภาษณ์ นางบรรจงศรี จิระวิพูลวรรณ

รองศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๕

สัมภาษณ์ นางนิตยา สุทธยากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลเลิง อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๑๐

สัมภาษณ์ นางอัมพร สวัสดิ์ลือ
ตำบลในเมือง อำเภอมือเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๑๑

สัมภาษณ์ นางนฤมล สิ้นสุพรรณ
รองศาสตราจารย์ คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๑๒

สัมภาษณ์ นักเรียนโรงเรียนบ้านโนนม่วง
ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ก

ปฏิทินโครงการอบรมปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี

๑.โครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา มีกิจกรรม คือ ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม สาธยายพระไตรปิฎก หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ฟังธรรม ถวายภัตตาหาร ภาคเช้า เริ่ม ๐๘.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.จัดขึ้นทุกวันอาทิตย์

๒.โครงการลานบุญ – ลานปัญญา มีกิจกรรม คือ ทำวัตรสวดมนต์ปฏิบัติธรรม สาธยายพระไตรปิฎก ฟังธรรม ถวายภัตตาหาร ภาคเช้า เริ่ม ๐๘.๓๐ – ๑๒.๓๐ น กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๓.โครงการสวดมนต์เสริมมงคลชีวิตทุกวันพระ ข้างขึ้น และ ข้างแรม ๘ และ ๑๕ ค่ำ เวลาดำเนินการภาคเย็น เวลาเริ่ม ๑๘.๓๐ – ๒๐.๓๐ น.ภายในอุโบสถ ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ เสริมมงคลชีวิต โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๔.โครงการปฏิบัติธรรมประจำปี ระหว่างวันที่ ๑๘ – ๒๔ มกราคม กิจกรรม ปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๕.โครงการปฏิบัติธรรมวันมาฆบูชา ระหว่างวันที่ ๑๗ – ๒๑ กุมภาพันธ์ กิจกรรม ปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๖.โครงการปฏิบัติธรรมบุญมหาชาติประจำปี ระหว่างวันที่ ๑๘ – ๒๐ มีนาคม กิจกรรมปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๗.โครงการปฏิบัติธรรมนานาชาติ (สำหรับชาวต่างชาติ) ระหว่างวันที่ ๗ – ๑๗ มีนาคม กิจกรรมปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐานและทำวัตรสวดมนต์ สำหรับชาวต่างชาติ

๘.โครงการวิปัสสนาทายาท ระหว่างวันที่ ๑ – ๓๐ เมษายน กิจกรรมปฏิบัติธรรม วิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำวัตรสวดมนต์ สอบอารมณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ภิกษุและสามเณร ที่จะเข้าสังกัดวัดโพธิ์

๙.โครงการธรรมทายาท บรรพชา – อุปสมบทภาคฤดูร้อน ระหว่างวันที่ ๑๐ – ๓๐ เมษายน กิจกรรมปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำวัตรสวดมนต์ อบรมศีลธรรม จริยธรรม

ออกจาริกธุดงค์ กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป มีผู้ร่วมกิจกรรมจำนวนบรรพชาเป็นสามเณร ๘๐

๑๐. ทำบุญรวมญาติ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๓ ถวายสังฆทานอุทิศทอดผ้าป่าบังสุกุล
ทำบุญร่วมญาติ กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๑๑. โครงการปฏิบัติธรรมวันวิสาขบูชา ๑๓ – ๑๘ พฤษภาคม กิจกรรมปฏิบัติธรรม
ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และ
ประชาชนทั่วไป

๑๒. โครงการปฏิบัติธรรมอาสาพหุบูชา ระหว่างวันที่ ๑๕ – ๑๘ กรกฎาคม
๒๕๕๓ รวม ๔ วัน กิจกรรมปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ
เยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

๑๓. โครงการปฏิบัติธรรมวันแม่แห่งชาติ ๑๑ – ๑๕ สิงหาคม กิจกรรมทำบุญ
ตักบาตร ถวายพระพรแด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน
นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป มีผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน ๑๑๖ รูป/คน

๑๔. โครงการปฏิบัติธรรมวันปิยมหาราชระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๔ กิจกรรมปฏิบัติ
ธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชน
ทั่วไป ๑๐๒ รูป/คน

๑๕. โครงการปฏิบัติธรรมวันพ่อแห่งชาติ ระหว่างวันที่ ๒ – ๖ ธันวาคม ๒๕๕๓
รวม ๕ วัน กิจกรรมปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน
นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ๑๖. โครงการวันบูรพาจารย์ ทำบุญหลวงปู่
๑๘ ธันวาคม กิจกรรมบำเพ็ญกุศลอุทิศแด่หลวงปู่โพธิสารคุณ ทอดผ้าป่าสมทบทุนมูลนิธิ
หลวงปู่โพธิ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ศิษย์เก่าและประชาชนทั่วไป

๑๗. โครงการกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีเสริมมงคลชีวิต ๓๑ ธันวาคม ณ ศูนย์ปฏิบัติ
ธรรมหลวงปู่โพธิ์ กิจกรรมสวดมนต์เสริมมงคลต่ออายุ ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่สมโภชขอ
พรหลวงปู่พระพุทธรูปอายุวัฒนมงคลชัย

ภาคผนวก ง

รายการสื่อธรรมะของวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ปัจจุบัน มีดังนี้

รายการหนังสือธรรมะ	รายการซีดีธรรมะ
๑) ปฏิบัติธรรมให้ถูก	๑) พระคุณของแม่
๒) วิปัสสนาวิถี	๒) ที่สุดของหัวใจ
๓) ธรรมานุสรณ์ พระครูโพธิสารคุณ	๓) รักเป็นเหตุแห่งทุกข์
๔) ๗๖ ปีโพธิสารตำนานพุทธธรรม	๔) ธรรมไอศถ
๕) จิตว่าง	๕) บ้านพักของจิต
๖) ศ.ค.ศ. ๒๕๔๖ ธรรมทายาท ๑	๖) เกิดเป็นเป็นสุข
๗) ธรรมทายาท ๒	๗) ก่อนฟ้าสาง
๘) ธรรมทายาท ๓	๘) ปฏิบัติธรรมปี ๕๐
๙) ธรรมทายาท ๔	๙) เทียนปัญญา
๑๐) ธรรมทายาท ๕	๑๐) มาฆบูชาปี ๕๐
๑๑) ธรรมทายาท ๖	๑๑) อารมณ์วิปัสสนาวิสาขะ
๑๒) ธรรมทายาท ๗	๑๒) วิปัสสนาประยุกต์
๑๓) คู่มือพระวิปัสสนาจารย์	๑๓) ธรรมสบายๆ
๑๔) บุญกฐินหนึ่งในงานประเพณี ฮีดลีสอง	๑๔) วันพระเข้าพรรษา
๑๕) คู่มือชาวพุทธฉบับวัดโพธิ์	๑๕) ชีวิตปริทัศน์
๑๖) ไชยปริศนาภาพศาลาโพธิสาร	๑๖) ปัญญาเป็นแสงสว่าง
๑๗) อานิสงส์ของการปฏิบัติธรรม	๑๗) แทนคุณแผ่นดิน
๑๘) มงคล ๓๘ ประยุกต์	๑๘) ถอดรหัสพระราชดำรัส
๑๙) มรดกไทย มรดกธรรม	๑๙) ปฏิบัติธรรมปี ๕๑
๒๐) ธรรมานุญชีวิต	๒๐) ชีวิตมีสุขได้เพราะมีธรรม
๒๑) การเข้าถึงพระรัตนตรัย	๒๑) แก่นชีวิต ☐
๒๒) อีสานแล้ง แต่ไม่แล้งน้ำใจ	๒๒) ความสุขอยู่ใกล้
๒๓) กาลามสูตร	๒๓) งานคือชีวิต
๒๔) กฐินไทยกฐินธรรม	๒๔) Meditation ๒๐๐๗
	๒๕) ยาใจในถนนชีวิต

รายการหนังสือธรรมะ	รายการซีดีธรรมะ
๒๕) การเมืองใหม่วิถีพุทธ	๒๖) เรือนของจิตบ้านของใจ ๒๗) คีตธรรมคำเอนสั่ง ๒๘) รุ่งอรุณแห่งจิตใจ ๒๙) พ่อแม่เป็นพรหมของลูก ๓๐) ทางเดินของใจ ๓๑) เข้าวัดฟังธรรม ๓๒) Training for Meditation ๓๓) แม่ผู้สร้างโลก ๓๔) อบรมพระใหม่ ๓๕) อบรมพระใหม่ชุด ๒ ๓๖) รอยร้าวของชีวิต ๓๗) ร้อนทอง ๓๘) จมมองโลกเป็นของว่าง ๓๙) สารธรรมนำชีวิต ๔๐) สมาคมจิตอาสา ๔๑) รักธรรมรักษ์โลก ๔๒) สวดมนต์วัดโพธิ์ ๔๓) ดนถึงธรรม ๔๔) Vipassana Meditation ๔๕) ธรรมะ : ธรรมงาน ๔๖) ทศพิชราชธรรม ๔๗) การพัฒนาชีวิตวิถีพุทธ ๔๘) ออกจากทุกข์ ๔๙) ทางก้าวหน้า ๕๐) แสงสว่างของชีวิต

รายการหนังสือธรรมะ	รายการซีดีธรรมะ
	๕๑) วิถีแห่งความสุข ๕๒) บุญสติปัญญา ๕๓) จิตตปัญญาศึกษา ๕๔) พุทธธาตุ ๕๕) ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าวัด ๕๖) ธรรมะกำมือเดียว ๕๗) กษัตริย์ผู้ทรงธรรม ๕๘) ธรรมทำให้ประสบความสำเร็จ ๕๙) ทางที่ถูกต้อง ๖๐) ทางแห่งความดี

หมายเหตุ : ซีดีธรรมะแต่ละชุดจะมีพระธรรมเทศนาโดยเฉลี่ย มีชุดละ ๑๒ -๑๕ เรื่อง

ภาคผนวก จ

ตารางเวลาปฏิบัติธรรม

โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร หลักสูตร ๗วัน ๒ คืน

วันเปิดโครงการ

เวลา	๐๘.๓๐ - ๑๐.๓๐	พิธีเปิดโครงการ ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๑๐.๓๐ - ๑๑.๐๐	ชี้แจงกฎระเบียบกติกานำพระ/สถานที่
เวลา	๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐	รับประทานอาหาร ณ ศาลาจันทร์
เวลา	๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐	พัก/คู่มือทัศนวิสัยโพธิ์และสื่อต่างๆ
เวลา	๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐	อบรมเรียนรู้ ๒ ฐาน (ฐานละ ชั่วโมงครึ่ง)
เวลา	๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐	บำเพ็ญประโยชน์ / พัก
เวลา	๑๘.๐๐ - ๑๙.๐๐	เดินจงกรมรอบวัด
เวลา	๑๙.๐๐ - ๒๐.๐๐	ทำวัตรเย็น ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐	ฟังธรรมบรรยาย

วันเข้าอบรม

เวลา	๐๔.๓๐ - ๐๖.๐๐	ทำวัตรเช้า ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๐๖.๐๐ - ๐๗.๐๐	บำเพ็ญประโยชน์ / พัก
เวลา	๐๗.๐๐ - ๐๘.๐๐	รับประทานอาหารเช้า ณ ศาลาจันทร์
เวลา	๐๘.๐๐ - ๐๘.๓๐	พัก
เวลา	๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐	รวมพุทธบุตร ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๐๙.๐๐ - ๑๑.๐๐	อบรมตามเรียนรู้ ๒ ฐาน ¹ (ฐานละ ชั่วโมง)
เวลา	๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐	รับประทานอาหาร ณ ศาลาจันทร์
เวลา	๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐	พัก/คู่มือทัศนวิสัยโพธิ์บ้านโนนทัน
เวลา	๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐	อบรมเรียนรู้ ๒ ฐาน ² (ฐานละ ชั่วโมงครึ่ง)
เวลา	๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐	บำเพ็ญประโยชน์ / พัก
เวลา	๑๘.๐๐ - ๑๙.๐๐	เดินจงกรมรอบวัด

¹ กลุ่มที่ ๑ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ, กลุ่มที่ ๒ ฐานวิชาศาสนพิธี

² กลุ่มที่ ๑ ฐานวิชาธรรมศึกษา, กลุ่มที่ ๒ ฐานวิชาภาวนาจิต - ปฏิบัติธรรม

เวลา	๑๕.๐๐ – ๒๐.๐๐	ทำวัตรเย็น ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๒๐.๐๐ – ๒๑.๐๐	ฟังธรรมบรรยาย (กึ่งสุดท้าย เรื่องเทียนชีวิต)
วันปิดโครงการ		
เวลา	๐๔.๓๐ – ๐๖.๐๐	ทำวัตรเช้า ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๐๖.๐๐ – ๐๗.๐๐	บำเพ็ญประโยชน์ / พัก
เวลา	๐๗.๐๐ – ๐๘.๐๐	รับประทานอาหารเช้า ณ ศาลาจันทร์
เวลา	๐๘.๐๐ – ๐๘.๓๐	พัก
เวลา	๐๘.๓๐ – ๐๙.๐๐	รวมพุทธบุตร ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑
เวลา	๐๙.๐๐ - ๑๑.๐๐	อบรมตามเรียนรู้ ๒ ฐาน (ฐานละ ชั่วโมง)
เวลา	๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐	รับประทานอาหารเช้า ณ ศาลาจันทร์
เวลา	๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐	พัก/คู่มือคุณธรรม
เวลา	๑๓.๐๐ - ๑๔.๐๐	ปัจฉิมนิเทศ เปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น
เวลา	๑๔.๐๐ - ๑๕.๐๐	ขอขมาพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ และพิธี ปิดอบรม(มอบวุฒิบัตร) ณ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑

รางวัลที่ได้รับ

๑. ได้รับเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ โดยมีมติที่ประชุมของมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๕/ ๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา

๒. ได้รับเลือกให้เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในเมืองขอนแก่นเขต ๑ ในปี พ.ศ.๒๕๕๑ โดยมีมติที่ประชุมของมหาเถรสมาคม จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา

๓. ได้รับเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดขอนแก่น โดยมีมติที่ประชุมของมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา

๔. ได้รับพระราชทานเสมอธรรมจักรทองคำ สาขาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา

๕. ได้รับเกียรติบัตรในฐานะทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยมีมติที่ประชุมของมหาเถรสมาคม จากหน่วยงานมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. ได้รับเลือกให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพดีเด่น จากกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

๗. ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดอุทยานการศึกษา จากกระทรวงวัฒนธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

๘. ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมเชิงวัฒนธรรมระดับชาติ จากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พ.ศ. ๒๕๕๓

ตารางออกอากาศสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์ฐาน ระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ ๕๑.๐ เมกะเฮิรตซ์ วัดโพธิ์บ้านโนนทัน

เวลา/วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
๐๔.๓๐-๐๕.๐๐ น.	เปิดสถานี/ทำวัตรเช้า	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร
๐๕.๐๐ – ๐๖.๐๐ น. (CD)	เสียงธรรมจากวัดโพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ พระครูภาวนาโพธิคุณ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ หลวงปู่เหรียญ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ หลวงปู่เหรียญ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ หลวงปู่เหรียญ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ หลวงปู่เหรียญ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ หลวงปู่เหรียญ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ หลวงปู่เหรียญ
๐๖.๐๐ – ๐๗.๐๐ น. (สด)	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี
๐๗.๐๐ – ๐๘.๐๐ น. (CD)	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอดหลวง ปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอด/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอด/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอด/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอด/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอด/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญรอด/ หลวงปู่เหรียญ
๐๘.๐๐ น.	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ
๐๘.๐๑ – ๐๙.๐๐ น. (CD)	ชีวิตงาม พระครูภาวนาโพธิคุณ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ
๐๙.๐๐ – ๑๐.๐๐ น. (สด/CD)	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.ณัฐกิตติ / พ.อ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.ณัฐกิตติ / พ.อ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.ณัฐกิตติ / พ.อ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.ณัฐกิตติ / พ.อ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.วิมาน/ พ.อ.ประเสริฐศักดิ์	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.วิมาน/ พ.อ.ประเสริฐศักดิ์	ประวัติพุทธสาวก พ.อ.วิมาน/ พ.อ.ประเสริฐศักดิ์

เวลา/วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. (สค/CD)	ไขปัญหาศาสนพิธี พ.อ.ทองดี ทองสั้น	ไขปัญหาศาสนพิธี พ.อ.ทองดี	ประวัติ/โอวาทพระ เถระ (CD)	ประวัติ/โอวาทพระ เถระ (CD)	คนรักยี่วัด สนง.พระพุทธฯ	สารคดีธรรม (CD)	สารคดีธรรม (CD)
๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. (CD)	หลักวิปัสสนากรรมฐาน อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์
๑๓.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. (CD)	เพชรในพระไตรปิฎก พระเทพดิลก (เจ้าคุณระแบบ)	วัฒนธรรมไทย สายใยชุมชน สนง.วัฒนธรรม ขก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรในพระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก
๑๔.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. (CD)	ตามรอยพระพุทธเจ้า ผู้ควบคุมรายการ	ตามรอย พระพุทธเจ้า	ตามรอย พระพุทธเจ้า	ตามรอย พระพุทธเจ้า	ตามรอย พระพุทธเจ้า	สาระน่ารู้ อ.นพรัตน์ ฯ (สค)	บ๊วกกลางใจ เพ็ญแข ไพเราะ
๑๕.๐๐ – ๑๖.๐๐ น. (CD)	เสียงเทศน์ - เสียงธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ
๑๖.๐๐ – ๑๗.๐๐ น. (สค/CD)	ลานธรรม – ลานโพธิ์ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์
๑๗.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. (CD)	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก/หลวง พ่อจัญญู	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก ฯลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก ฯลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก ฯลฯ	สุขภาพดีวิถีพุทธ แพทย์แผนไทย วพ.	สุขภาพดีวิถีพุทธ แพทย์แผนไทย วพ.	สุขภาพดีวิถีพุทธ แพทย์แผนไทย วพ.

เวลา/วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
๑๘.๐๐ น.	เคารพชงชาติ	เคารพชงชาติ	เคารพชงชาติ	เคารพชงชาติ	เคารพชงชาติ	เคารพชงชาติ	เคารพชงชาติ
๑๘.๓๐ – ๑๙.๓๐ น. (สค/CD)	สุขภาพดีวิถีพุทธ สมาคมจิตอาสา พ.	สุขภาพดีวิถีพุทธ คณะพยาบาล มข.	สุขภาพดีวิถีพุทธ คณะพยาบาล มข.	การดูแลสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต ขก.	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก ๑ลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก ๑ลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชคก ๑ลฯ
๑๙.๓๐ – ๒๐.๓๐ น. (สค/CD)	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาโพธิคุณ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ
๒๐.๓๐ – ๒๑.๐๐ น. (CD)	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ
๒๑.๐๐ – ๒๒.๐๐ น. (สค/CD)	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์/พอ.วิชัย/ คณะ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ๑ลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ๑ลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ๑ลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ๑ลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ๑ลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ๑ลฯ
๒๒.๐๐ น. (CD)	เพลงสรรเสริญพระ บารมี แม่เมตตา/ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี

ตารางออกอากาศสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยนาฏกรรมฐาน ระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ ๕๑.๐ เมกะเฮิรตซ์ วัดโพธิ์บ้านโนนทัน

เวลา/วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
๐๔.๓๐ ๐.	เปิดสถานี/ทำวัตรเช้า	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร	เปิดสถานี/ทำวัตร
๐๕.๐๐ – ๐๖.๐๐ น. (CD.)	เสียงธรรมจากวัดโพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/ พระครูภาวนาโพธิคุณ	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/	เสียงธรรมจากวัด โพธิ์ หลวงปู่โพธิ์/
๐๖.๐๐ – ๐๗.๐๐ น. (สด)	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี ทองลั่น	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี	ชีวิตนี้ มีหวัง พ.อ.ทองดี
๐๗.๐๐ – ๐๘.๐๐น. (CD.)	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโตหลวง ปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโต/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโต/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโต/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโต/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโต/ หลวงปู่เหรียญ	หลักพุทธธรรม หลวงพ่อบุญไปยุตโต/ หลวงปู่เหรียญ
๐๘.๐๐ น.	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ
๐๘.๐๑ – ๐๘.๐๐ น. (CD.)	ชีวิตงาม พระครูภาวนาโพธิคุณ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ	ชีวิตงาม พระครูภาวนา ฯ
๐๘.๐๐ – ๑๐.๐๐ น. (สด/CD)	ประวัติพุทธสาวก พอ.ณัฐกิตติ / พอ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พอ.ณัฐกิตติ / พอ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พอ.ณัฐกิตติ / พอ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พอ.ณัฐกิตติ / พอ.สมบัติ	ประวัติพุทธสาวก พอ.วิมาน/ พอ.ประเสริฐศักดิ์	ประวัติพุทธสาวก พอ.วิมาน/ พอ.ประเสริฐศักดิ์	ประวัติพุทธสาวก พอ.วิมาน/ พอ.ประเสริฐศักดิ์

เวลา/วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น. (สด/CD)	ไขปัญหาศาสนาสนธิ พ.อ.ทองดี ทองถื่น	ไขปัญหาศาสนาสนธิ พ.อ.ทองดี	ประวัติ/โอวาทพระ เถระ (CD.)	ประวัติ/โอวาทพระ เถระ (CD.)	คนรักยวดี สนง.พระพุทธฯ	สารคดีธรรม (CD.)	สารคดีธรรม (CD.)
๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. (CD.)	หลักวิปัสสนากรรมฐาน อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์	หลักวิปัสสนาฯ อ.สุจินต์
๑๓.๐๐ – ๑๔.๐๐ . (CD.)	เพชรในพระไตรปิฎก พระเทพดิลก (เจ้าคุณระแบบ)	วัฒนธรรมไทย สายใยชุมชน สนง.วัฒนธรรม ขก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรในพระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก	เพชรใน พระไตรปิฎก พระเทพดิลก
๑๔.๐๐ – ๑๕.๐๐ (CD.)	ตามรอยพระพุทธเจ้า ผู้ควบคุมรายการ	ตามรอย พระพุทธเจ้า	ตามรอย พระพุทธเจ้า	ตามรอย พระพุทธเจ้า	ตามรอย พระพุทธเจ้า	สารานุกรม อ.นพรัตน์ ฯ (สด)	บ๊วกกลางใจ เพ็ญแข ไพเราะ
๑๕.๐๐ – ๑๖.๐๐ (CD.)	เสียงเทศน์ - เสียงธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ	เสียงเทศน์ - เสียง ธรรม พระอาจารย์สมภพ
๑๖.๐๐ – ๑๗.๐๐ (สด/CD)	ลานธรรม – ลานโพธิ์ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์	ลานธรรม – ลานฯ พระมหารังสรรค์
๑๗.๐๐ – ๑๘.๐๐ (CD.)	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณโชค/หลวง พ่อเจริญ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณโชค ฯลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณโชค ฯลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณโชค ฯลฯ	สุขภาพดีวิถีพุทธ แพทย์แผนไทย วพ.	สุขภาพดีวิถีพุทธ แพทย์แผนไทย วพ.	สุขภาพดีวิถีพุทธ แพทย์แผนไทย วพ.

เวลา/วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
๑๘.๐๐	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ	เคารพธงชาติ
๑๘.๓๐ – ๑๙.๓๐ น (สด/CD)	สุขภาพดีวิถีพุทธ สมาคมจิตอาสา วพ.	สุขภาพดีวิถีพุทธ คณะพยาบาล มข.	สุขภาพดีวิถีพุทธ คณะพยาบาล มข.	การดูแลสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต ขก.	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชดก ฯลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชดก ฯลฯ	ธรรมปฏิบัติ เจ้าคุณ โชดก ฯลฯ
๑๙.๓๐ – ๒๐.๓๐ (สด/CD)	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาโพธิคุณ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ	พุทธธรรมประยุกต์ พระครูภาวนาฯ
๒๐.๓๐ – ๒๑.๐๐ (CD.)	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ	นิทานธรรม ผู้ควบคุมรายการ
๒๑.๐๐ – ๒๒.๐๐ (สด/CD)	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์/พอ.วิชัย/ คณะ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ฯลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ฯลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ฯลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ฯลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ฯลฯ	สนทนาภาษาธรรม พม.นิพนธ์ ฯลฯ
๒๒.๐๐ (CD.)	เพลงสรรเสริญพระ บารมี แม่เมตตา/ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี	เพลงสรรเสริญพระ บารมีฯ / ปัดสถานี

พื่นเอก

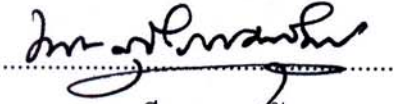
(ทองดี ทองลั่น)

ผู้อำนวยการสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวิปัสสนากรรมฐาน วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระประเสริฐศักดิ์ รัตนญาโณ (ตันติขุพา)
- เกิด** : วันพุธที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔
- สถานที่เกิด** : ๒๕/๑๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำพอง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
รหัส ๔๐๓๑๐
- การศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๒๖ ประถมศึกษา โรงเรียนประชานุกูล ตำบลน้ำพอง
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
- : พ.ศ. ๒๕๒๘ มัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญโรงเรียนเขาสวนกวาง
วิทยาคม อำเภอกวนขวาง จังหวัดขอนแก่น
- : พ.ศ. ๒๕๓๒ มัธยมศึกษาตอนปลาย วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- : พ.ศ. ๒๕๔๖ นักธรรมเอก สำนักเรียนวัดป่าภูกระแต ตำบลม่วงหวาน
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
- : ๒๕๔๘ ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) เกียรตินิยมอันดับ ๑
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น รุ่นที่ ๕๓
- : พ.ศ. ๒๕๕๐ ประโยค ๑-๒ สำนักศาสนศึกษาวัดโพธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- : พ.ศ. ๒๕๕๑ เข้าศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.)
ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- อุปสมบท** : ณ พัทธสีมา วัดทำน้ำพอง ตำบลน้ำพอง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เวลา ๐๕.๒๕ น.
พระครูเกษมพัฒนสารเป็นพระครูอุปัชฌาย์
พระมหาถวิล เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระอุดม วชิรปญโญ เป็นพระอนุสาวนาจารย์
- สังกัด** : วัดโพธิ์ ๑๗๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ๑๗๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
รหัสไปรษณีย์ ๔๐๐๐๐ โทร. ๐๔๓ - ๒๒๑๖๕๓ paripacha@hotmail.com

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมมานูวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์..........ประธานกรรมการ
(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

..........กรรมการ
(พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร.)

..........กรรมการ
(ดร. ประยูร แสงใส)

..........กรรมการ
(ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์)

..........กรรมการ
(รศ.ดร. ประจิตร มหาหิง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร. ประธานกรรมการ
ดร. ประยูร แสงใส กรรมการ
ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ กรรมการ